

VIGILIA

FELELŐS SZERKESZTŐ:

SÍK SÁNDOR

SUHARD BÍBOROS

RÓNAY GYÖRGY

SALACZ GÁBOR

SURÁNYI IMRE

TÓTH ALADÁR

BALÁSSY LÁSZLÓ

CSANÁD BÉLA

VALÉRY LARBAUD

W. H. AUDEN

MIHELICS VID

írásai

1959 JULIUS

Ára 5 forint

TARTALOM

	Oldal
<i>Suhard</i> bíboros feljegyzéseiből	385
<i>Rónay György</i> : Naplójegyzet (Vers)	387
<i>Salacz Gábor</i> : Pápválasztás a római kérdés jegyében	389
<i>Surányi Imre — Tóth Aladár</i> : Gyermekáldás a mai katolikus házasságban	398
<i>Balássy László</i> : Keltegető, Hiú érdem (Versek)	405
<i>Csanád Béla</i> : Szeged Dóm-tér, Madarat fess az ágra, Megmondom most, Ne menj el, Minden szem, Egy régi szélmalomra, Apámra gondolok, Sziksós néni, Téli spirituále (Versek)	406
<i>Valéry Larbaud</i> : Rachel Frutiger (Elbeszélés)	409
<i>Wystan Hugh Auden</i> verseiből (<i>Lakatos Kálmán</i> ismertetésével és fordítá- saival)	413
<i>Mihelics Vid</i> : Eszmék és tények	418
A kis út	425

NAPLO

Bruggei emlékek (427); A pápák és a keleti rítusok (428); Az olvasó naplója (429); Színházi őrzéret (433); Képzőművészet (435); A televízió (437); A lourdesi barlang (439); Esztétikai nevelés, vallási élmény (441); „Könyvek könyve” (442); Az UNESCO és a nemzetközi meg-
értés (443); Jegyzetlapok (445)

427

Felelős szerkesztő:

*Sík Sándor*Szerkeszti: *Rónay György*Főmunkatársak: *Belon Gellért, Doromby Károly, Mihelics Vid, Possonyi László, Radó Polikárp*Felelős kiadó: *Saad Béla*

Kiadja a Vigilia munkaközösség.

Kéziratokat Budapest 4. Postafiók 152. címre kell küldeni. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos utca 1. A Vigilia postatakarékpénztári csekkzámla száma: 37.343. Külföldi előfizetéseket is elfogadunk.

Megjelenik minden hónap elején.

Ára: 5.— forint.

SUHARD BÍBOROS FELJEGYZÉSEIBŐL

Tíz esztendeje halt meg a modern katolicizmus egyik legnagyobb alakja, Suhard bíboros. Ebből az alkalomból közöljük naplójából az alábbi részleteket.

Úgy érzem, a lelkek megnyíltak a bizalomra.

Bár megérdemelném ezt a bizalmat, és azt a kegyelmet, hogy jót tegyek az én kedves papjaim közösségének, akik oly nemesek, oly kiválóak. De ahhoz, hogy ezt megtehessem, szentnek kellene lennem.

Segítsen meg Isten, hogy az legyek.

(Egy papi lelkigyakorlat után.)

Tudatosítani kell keresztényeinkben, hogy ők alkotják a Titokzatos Testet, és nekik kell azt tovább építeniük. Ezt pedig nem tehetik más-ként, mint ha benne állnak a világban — ha a világban állnak életük tanúságtételével, tanúságtévő tettekkel; nem egyhangú ágálással, hanem olyasmível, ami igazán mások javára válik.

Egyre világosabban látom, mennyi apostoli munkára van szükség. Azt hiszem, papjaink, minden papunk buzgósága ellenére is, Párizsban nem hirdetjük eléggé az Evangéliumot, mert nem gondolunk a nem-keresztényekre, akik pedig a nagy többséget alkotják.

Erre kell gondolnom, efelé az eszmény felé kell tájékozódnom s irányítanom papjaink, híveink és világi apostolaink lelkét.

Franciaország a franciák lelkében marad fenn. Itt legalábbis érintetlen és sérthetetlen, semmi sem kezdte ki.

Nem ugyanitt kell-e megújulnia és újra erőssé lennie?

Maradjunk tehát szenvedélyesen franciák, határozottan és tiszta szemmel; egyetlen pillanatra se veszítsük el kapcsolatunkat nemzeti hagyományainkkal.

Ne hagyjuk el magunkat!

Keresztényeink ne csak a maguk számára, családjuk, kasztjuk, egyházuk számárá legyenek keresztények; ne legyenek párt- vagy sekrestye-katolikusok.

Legyenek keresztények egész életükben, legyenek keresztények testül-lelkestül, vegyüljenek el mások életében, osszák meg és értsék meg a mások gondjait, terveit, foglalatosságait.

Az egyház csak akkor nővekszik, ha gyökereit pogány televénybe eresztí.

Ha templomba lépsz, ilyen legyen lelkületed:

egyenes és egyszerű — ilyen a gyermek lelkülete, mert mindennek föltétele a tisztaság;

— éljen benned a szeretet, Isten és a lelkek szeretete — mert aki a Tabernákulumban lakozik, csupán azért van ott, hogy szüntelenül odaadja magát;

— éljen benned a buzgóság és a nagylelkű odaadás lelke — mert ez, ha tiszta, bizonyosan elvezet a szeretethez;

az áldozatkészég lelke — mert a szeretet egészen az odaadásig vezet.

Hogy apostolokat neveljük, ahhoz kulturált férfiakra és nőkre van szükségünk. Az apostolnak humánusnak kell lennie; se le nem nézheti, se el nem pusztíthatja a tudományt; tökéletesítenie kell azt.

Plébániáink legyenek kitártak, hívogatók, barátságosak. Minden keresztény érezze szolidárisnak magát azokkal, akikkel egy területen lakik, érezze magát felelősnek értük, hívókért és hitetlenekért egyaránt.

Mindenki, aki az Úr oltárához közeledik, hogy magához vegye az Úr testét, ne azzal a szándékkal vegye, hogy magának megőrizze, hanem azzal, hogy elvigye a többiekhez.

A lelkek felé kell mennünk, hogy megmentjük őket; de mikor szükség van rá, bele kell állnunk a világba és a társadalomba, mert ott is működik Isten akarata és az evangélium törvénye; és ott vezet az az út, amelyen keresztül el lehet jutni a lelkekhez, hogy megmentjük őket.

Akkor sugározzuk Krisztust, akkor szeretettjük meg őt másokkal s akkor nyerünk lelkeket neki, ha mi magunk egészen át vagyunk itatva az ő életével, példájával, igazságával és szellemével.

A megváltás légkörét kell megteremtünk, azzal a gondolattal, hogy minden, Krisztus által megváltott kereszténynek legfőbb kötelessége Krisztussal egyesülten más lelkeket megváltani.

Minden Krisztusban gyökerező kereszténynek Krisztus tanújának kell lennie, olyan magatartással, mely egyeneslelkűségből, méltányosságból, igazságosságból, mindenki felé áradó szeretetből, a szegények iránti tiszteletből áll s tiltakozik minden ellen, ami a gyöngék elnyomását és kiszákmányolását jelenti. Olyan magatartás ez, mely vágyat kelt a nem-keresztényben is, hogy kereszténnyé legyen.

Ilyennek kell lennie a világi keresztény magatartásának. Mindez nem új dolog, hanem az evangéliumból fakadó lélek, mely már az apostolokban is megvolt.

Úgy gondolom, talpraállításunk lényeges föltétele: elég nagyszámú, áldozatos, apostoli buzgóságú papság, mely közel áll a néphez, fel tudja fogni annak minden lélek-rezdülését, és el van szánva arra, hogy méltó maradjon a szegénységben, vagy legalábbis igen szerény keretek közt folyó életben.

Minden, amit teszünk, „katolikus akció”; mert az ember lelke mélyéig katolikus, ha megismerte Krisztust, egyesült Krisztussal, a keresztény erények szerint él és megtartja az egyház törvényeit.

Az apostolság lelke Krisztus lelke, s ez mindenekfölött az engedel-
mességben nyilatkozik meg.

Sosem tévedünk, ha engedelmeskedünk.

Az apostolság lelke Krisztus lelke, s ez a jóságban nyilatkozik meg.

Krisztusnak sok mindent vetettek szemére, de azt sosem, hogy ke-
mény vagy durva lett volna.

Mindenek fölött jó volt, és szívének megkülönböztető jegye, hogy
jóságos, együttérző és irgalmas.

Ha mérhetetlenül figyelünk arra, mit gondolnak mások a viselkedé-
sünkről — ez a góg jele.

Igazában annyit számítunk, amennyit Isten előtt érünk; sem többet,
sem kevesebbet. És az emberek véleménye gyakran épp az ellenkezője
annak, ami az Isten ítélete rólunk.

Ha mindent megtettünk, ami rajtunk állt, bizzuk magunkat fenntar-
tás nélkül a Gondviselésre. „Annaira néztem a Szent Szüzet, amennyire
csak bírtam” — mondta Bernadette. Legyen meg bennünk a szándék,
hogy minden erőnkől „belecsimpaszkodjunk” Istenbe.

B. V. fordítása

NAPLÓJEGYZET

*Ma délben, ahogy autóbuszra szálltam,
tekintetem fönnakadt egy idős
asszony arcán. Szép vonásait ősz
haj keretezte, s szeme szinte zártan,
bár nyitva volt, valahova magába,
valami végtelen barlang-magányba,
valami derengő homályba nézett.
Megláttam s megdöbbsentem: mintha téged
látnálak, kit hétéves korom óta
nem láttalak; s azt gondoltam: ilyen
volnál, ha élnél. Aztán, elmosódva,
fölmerült előttem, úgy, amilyen
emlékemben maradt, az arcod. — Ó,
hogy is tudnak egy-egy ilyen fakó,
szép arcot, egy-egy végleg elhaló
sóhajtt megőrizni bennünk a rejtett
emlékeknél is mélyebben a sejtek,
az idegrostok, csontunkban a mész,
egy szinte növényi emlékezés,
virág emlékezése a gyökérre,
száré, melyből sarjadt, a mag ölére —*

férfié az elporladt anyaméhre,
 mely kilenc hónapon át hordta, védte,
 s őszen is visszasírunk melegébe...
 ... Hogy ismertem föl azon a szegényes
 arcon a te sosemvolt hetvenéves
 arcodat? Milyen meddő lehetőség
 hiányának parancsa az, amely
 kiválasztja, nem harmincból, ezer
 arcból is annak a megfelelőjét,
 aki te volnál, ha volnál? — De hol vagy?
 Már kriptád kövei is leomoltak,
 vékony csontod is nyilván szertekorhadt,
 s nemcsak a ház, amelyben haldokoltál:
 hol megpihentél, sírod sincs sehol már.
 Csak én őrizlek. Negyven éve. Lassan
 kihullsz másokból, vagy ők hullanak
 ki a világból. De én hordalak
 magamban, s egy mosolyban, mozdulatban
 mintha bennem szendergő öntudatlan
 lényednek is megengedném, hogy éljen,
 ebben a léttelen áttükrözésben,
 emlékezőt-vesztett emlékezésben,
 mintha nemlétező magad idéznéd,
 akárcsak egy képzeletbeli fénykép...
 Negyven éve. S azóta ugyanaz vagy,
 aki a földön utoljára, aznap
 voltál, mikor megszüntél lenni: szép
 arcod a fehér párnán szinte kék
 fénnel dereng, és a hajad sötétén
 fon körül, hínár a halál vizében.
 Huszonkilenc éves vagy mindörökké
 bennem, s nem tesz az én időm se többé;
 létlen arcod lezárt vonásain
 nem változtatnak az én ráncaim;
 hajad oly barna, mint akkor, a hajnal
 derengésében, s nem őszül hajammal;
 s míg az én érverésem egyre halkabb,
 te bennem változatlan fiatal vagy.
 Mert ahogy egykor én tebenned éltem,
 úgy élsz te most a testem melegében,
 s ahogy egykor engem táplált a véred,
 úgy táplállak viszont most egyre téged,
 hogy élj, míg élek, bármilyen halott vagy.
 Magzata lettél tennen magzatodnak.
 ... S egyszercsak nem bírom tovább a terhem,
 meg kell hogy szüljelek, ahogy te engem,
 s míg a vajúdás szétszakítja vemhem,
 valami még-sosem-volt rettenetben
 rádmeredek még egyszer, tehetetlen
 kinnal, rád, akit boldogan viseltem,
 s oldozhatatlan hűséggel szerettem —

És meghalunk, egyszerre mind a ketten.

Rónay György

PÁPAVÁLASZTÁS A RÓMAI KÉRDÉS JEGYÉBEN

1922. január 22-én, vasárnap reggel XV. Benedek pápa rövid, de súlyos betegség után meghalt.

Halála általános mély részvétet keltett a világ minden részén, amerre katolikusok élnek. Magyarország különösen mélyen gyászolta. Schioppa nuncius közvetlenül az előtt volt nála, hogy ágynak dőlt és sok szeretetre és megértésre talált Magyarország és a magyar dolgok iránt.

Rendkívül feltűnő volt a pápa halála alkalmával a hivatalos Olaszország gyásza. Minden minisztériumon, a Quirinallal szemben lévő Consulta palotáján is, ott lengett a gyászlobogó. Elrendelte a kormány az iskolák, színházak, mulatóhelyek, bíróságok bezárását és lemondták természetesen a nagyvilági multságokat is. A vatikáni képviseltek kapui három napon át zárva maradtak.

A hivatalos Olaszország gyászának ily feltűnő megnyilvánulása azal függött össze, hogy a római kérdés megoldása a levegőben volt s mindennél jobban bizonyította, hogy az olasz kormány mily nagy súlyt helyezett a Vatikánnal való kibékülésre.

XV. Benedek idejében a dolog a legjobb úton haladt. A pápa az első világháborúnak már az elején elárulta, hogy békés viszonyt óhajt az állammal. 1915 végén külön bitorosi bizottságot nevezett ki a római kérdés tanulmányozására. A háború végén jelentősen közeledett egymáshoz a két hatalom. Orlando miniszterelnök 1919. június 1-én meg is állapodott már Kelley amerikai prelátus közvetítése útján a rendkívüli ügyek titkárával, Ceretti prelátussal elvileg egy miniatűr egyházi állam visszaállításában. Így a béke már ekkor létrejöhetett volna, ha Orlando kormánya hamarosan meg nem bukik s az olasz közvéleményben is érettebb lett volna a kérdés. 1921 tavaszán és nyarán azonban már a liberális sajtó is kezdte a római kérdés elintézését ajánlani. Az olasz kormány is feltűnően érdeklődött iránta s a Vatikánnal való kibékülés utáni vágyát mindennél jobban dokumentálta, hogy az olasz külügyminisztérium 1921 nyarán a kérdésre vonatkozó összes újságcikkeket összegyűjtve külön füzetben kiadta. A Vatikán részéről Dalla Torre gróf az Osservatore Romano szeptember 2-i számában erre mintegy válaszként leszögezte, hogy nem elegendő az olasz állam részéről önkéntesen biztosított de facto szabadság és függetlenség, hanem jogilag szabályozott helyzetre van szükség, amely a fennálló körülmények között aligha látszik lehetségesnek területiális alap nélkül. E határozott állásfoglalás ellenére a Giornale d'Italia ez év decemberében újra felvetette a kérdést s azt fejtegette, hogy a Szentszéknek az olasz törvények által teremtett állapotba való egyszerű belenyugvásával kellene megoldani. Ezt az ajánlatot az Osservatore Romano kétségtelenül Gasparri bíboros-államtitkár által sugallmazott december 24-i cikkében elutasította.

Ez elutasító válasz ellenére, bár a további vitatkozás tulajdonképpen feleslegesnek tűnhetett, a sajtó mégis tovább foglalkozott a kérdéssel. Különösen a kormányhoz közelálló lapok, a szabadkőműves sajtó és az előzőleg francia pénzen kitartott Italie kardoskodtak a Vatikán és Quirinál közötti kibékülés szükségessége mellett. Gasparri ez év utolsó napjainak egyikén sajnálkozott a magyar követ, Somssich József¹ előtt, hogy

¹ Dolgozatunk javarészt az 6 követi jelentésein alapul. (Országos Levéltár. Küm. Pol. 250 csomó, 34 tétel.)

a római kérdésről nagyobbára olyanok írnak, akik nem értenek hozzá. Bizonyos kereséssel mondta ezt. Nem szeretett a kérdésről beszélni. A kibékülés neki is szívügye volt, de érezte, hogy megvalósulása elé még igen nagy akadályok gördülnek. Neki is tudnia kellett, amit Ragonesi bíbornok, a volt madridi nuncius közölt a magyar követtel, hogy a spanyol király a Vatikán és Quirinál közötti kibékülést határozottan ellenzi. A kardinális kollégium nagyrésze, Merry del Val-lal, X. Pius volt államtitkárával az élén, — aki szintén azt vallotta, hogy a kérdésről jobb hallgatni, bár szüntelenül kell reá gondolni, — ugyancsak nem tartotta időszerűnek az olasz kormánnyal való egyezkedést. De tudnia kellett Gasparrinak azt is, hogy a király, Viktor Emánuel sem kívánta a Vatikán és Quirinál közötti helyzet megváltoztatását. Villa Uritia marquis quirináli spanyol követ beszélte el a magyar követnek: Viktor Emánuel legutóbb, 1921 decemberében, úgy nyilatkozott előtte, hogy a fennálló állapot felel meg leginkább Olaszország érdekeinek. A király úgy látta, hogy a Szent-szék az akkor meglévő nemzetközi vagy inkább nemzetek fölötti helyzetében sokkal nagyobb hatalommal és tekintéllyel rendelkezik és épp ezért, ha akarja, sokkal hathatósabban képes Olaszország érdekeit a többi hatalommal szemben megvédeni, mintha egy esetleges kiegyezés után Olaszországtól teljesen függő viszonyba kerül, amely helyzetében különben, ha nem akarná az olasz politikát támogatni, tovább és nem kevésbé árt-hat Olaszországnak, mint a fennálló viszonyok között.

A király e nyilatkozata nagyon figyelemreméltó volt. A magyar követ, Somssich, maga is úgy gondolta, hogy mi szükség is van a hivatalos érintkezésre, amikor, a nemhivatalos érintkezés úgyszólván és kifogástalanul működik.

A hivatalos Olaszországnak XV. Benedek halálával 1870 óta első ízben megnyilvánult feltűnő együttérzése a Szent-székekkel mindennél érthetőbben bizonyította azonban, hogy maga a kormány nagy súlyt helyezett a Vatikánnal való kibékülésre. A gyász nagymérvű megnyilvánulása kétségtelenül presszió kívánt lenni a bíbornoki kollégiumra egy olaszbarát pápa megválasztása érdekében. Az olasz kormány azzal is nyilvánítani óhajtotta lojalitását, hogy elrendelte a konklávéra érkező bíborosok ünneplézes fogadását. Vannutelli kardinális, aki a kibékülés nyílt híve volt, leplezetlen meglepődéssel állapította meg Somssich előtt, hogy az olasz hivatalos épületek gyászlobogó díszre nagy hatást gyakorolt a szent kollégiumra. Gasparri bíboros-államtitkár azonban, látva a kiegyezés fennálló nehézségeit, amikor a magyar követ szóba hozta neki a dolgot, egy kicsinylő kézmozdulattal intézte el az olasz kormány erőfeszítéseit. A részvétlátogatásra jelentkezett di Rodino minisztert s a római városi tanács három képviselőjét nem is fogadta személyesen. Bizonytalan volt az is, hogy a spanyol—angol származású Merry del Val által vezetett intranzigens párt — látva, hogy az olasz bíborosok között a kibékülés hívei többségben vannak, — nem fog-e annál erélyesebb ellenakciót kifejteni.

A XV. Benedek halálakor elhangzott miniszteri nyilatkozatok, a hivatalos Olaszország feltűnő gyásza következtében a két demokrata párt szövetkezett és ellenzékbe ment a *Partito Popolare* által támogatott Bonomi-kormány ellen s megbuktatta. Ekkor ült össze az egész olasz nép feszült figyelme és pártatlan érdeklődése mellett, a hivatalos körök és a sajtó nagy izgalma közben a konklávé. Az izgalom érthető volt, mert komoly jelek mutatkoztak idegen nemzetiségű pápa választására, ami Olaszországra nézve rendkívül nagy jelentőségű lett volna.

Somssichnak még XV. Benedek halála napján a magyar külügyminiszteriummal táviratilag tudatott értesülése szerint Gasparri államtitkár, Ratti milánói és Maffi pisai érsekek voltak az első pápajelöltek. Alig telt el pár nap, máris két párt éles körvonalai voltak a kardinális kollégium kebelében észlelhetők. A konzervatív párt, amely X. Pius szigorúan választási irányát kívánta vissza és a liberálisoké, akik a hivatalos Olaszországgal való kibékülést tűzték zászlajukra. A konzervatív párt feje, X. Pius egykori államtitkára, Merry del Val erős propagandát fejtett ki, s amint Somssich nagyon jól értesült helyről hallotta, éles kritikában részesítette Gasparri bíboros politikáját. Merry del Val csoportjában különösen az angol bencés bíboros, Gasquet és a francia jezsuita Billot kardinális, az olaszok közül De Lai suburbicarius püspök és Boggiani domonkos kardinális tűntek ki. Pápajelöltjük tulajdonképpen De Lai lett volna, de mint-hogy az ő megválasztása kétesnek látszott, La Fontaine velencei patriarcha megválasztása mellett voltak. Le Fontaine szentéletű, kitűnő pap hírében állott, de gyenge diplomatának tekintették, akit Somssich szerint Merry del Val a saját akarata szerint vezethetne.

A liberális párt vezére a legidősebb bíboros, Vincenzo Vannutelli, a kardinális kollégium dékánja volt, jelöltje pedig Maffi pisai érsek, aki „italianissimo” hírében állott. A két párt számbeli ereje az idegenből érkező bíbornokok állásfoglalásáig bizonytalan volt. Az olaszok között a kibékülés eszméjének természetesen sok barátja volt, de január 26-án Somssich még úgy látta, hogy a külföldiek nagyrésze viszont Merry del Val pártját fogja erősíteni, sőt megszerzi neki esetleg az abszolút többséget is, de nem valószínű mégsem, hogy a szükséges kétharmad többséget is biztosítsa.

Előre látható tehát, jelentette Somssich a konklávé előtti első congregatio-ülések után, hogy amint az oly sok pápaválasztásnál történt, a konklávé kompromisszumos megoldást fog keresni, s vagy olyan pápát választ, aki eddig politikai téren nem szerepelt s akinek állásfoglalása ismeretlen, vagy olyant, aki XV. Benedek pápának különösen a legutolsó időben folytatott politikáját fogja tovább szőni, amely — követünk véleménye szerint — akármit is mondjanak kritikussai, a hivatalos Olaszországgal való kiegyezést igazában nem célozta, hanem megelégedett az Egyház érdekeit elegendőképpen megoltalmazó nem hivatalos jóviszonnyal. Ilyen kompromisszum-pápa volt, jelentette már január 23-án Somssich, Ratti bíbornok, volt varsói nuncius, milánói érsek, akinek a nevét máris a leggyakrabban emlegették. Ratti lengyelországi küldetése előtt a milánói Ambrosiana, majd a Vatikáni Könyvtár élén állott, tekintélye volt s rövid érseksége idején egyházmegyéje általános szeretetét is kivívta.

A XV. Benedek halála utáni első napokban természetesen több más nevet is emlegettek.

A küzdelem nagyon hevesnek ígérkezett. Felmerült a lehetősége a holland Van Rossum megválasztásának is. A nem olasz bíbornokok között a római kérdés nyomása alatt ugyanis egyre határozottabban nyilvánult meg az a szándék, hogy ne olaszt válasszanak meg pápává. Egyrészt ebben ez a szándék annyira erős és határozott volt, hogy az olasz megoldás leg-erősebb és legtehetségesebb ellenfelének, Merry del Valnak a nevét írták a zászlajukra, akinek az esélyeit csak növelhette, hogy a szent kollégium tagjainak javarésze az ő államtitkársága idején kapta meg a bíbort. A német kardinálisok: Bertram, Faulhaber és Schulte, a bécsi hercegérsekkel, Pfiffl-lel együtt Van Rossumot, a Propaganda Fide prefektusát szerették volna Szent Péter székében látni. Az osztrák domonkos, Frühwirth

kuriális bíbornok azonban már eleve Ratti mellé állt. Érdekes körülmény, hogy az olasz bíborosokat nem tekintve, a legtöbb nem olasz bíbornok azért idegenkedett Van Rossumtól, mert a németek kívánták őt.

Egy nappal a bíborosoknak a konklávéba vonulása előtt Somssich úgy ítélte meg a helyzetet, hogyha a német bíborosok, — akikkel a jelek szerint Csernoch hercegprimás és Van Rossum is összetartott, — a Ratti pártiak mellé állának, akkor ő nehézség nélkül rögtön megkaphatná a kétharmad többséget. Ratti esélyeit azonban csökkentette Somssich szerint az idegen bíborosok körében, hogy a köztük nagyon tekintélyes Van Rossum gyengének ítélte. Veszedelemesebbnek látszott azonban Rattira Merry del Val pártjának az ellenszenve, amely túlságosan italofilnak tekintette. Úgy látszott, hogy a Ratti pártiak túlságos ellenállás esetén nem lettek volna ellene, sőt határozott szimpátiával kísérték volna az igen okos és erélyes ember hírében álló és minden politikai mult nélküli Laurenti kuriális bíboros trónra emelését. Laurentit a jelek szerint szükség esetén Merry del Valék is elfogadták volna és ezért Somssich megítélése szerint Laurenti bíboros Ratti mellett igen komoly, sőt talán a legkomolyabb jelölt volt. Laurenti esélyeit növelni látszott a konklávé kezdete előtt az is, hogy Merry del Val a jelek szerint nem tudja megkapni a szükséges kétharmad többséget, más idegennek pedig nem voltak komoly kilátásai.

A Maffi-párt reményeit teljesen megsemmisíteni látszott a három bíborosi rend: a püspöki, presbiteri és diákonusi fejének, Vannutelli, Merry del Val és Bisleti bíborosoknak a kardinális kollégium megbízásából január 29-én az összes szentszéki diplomáciai képviseltekhez intézett körlevele. E körlevél megemlékezett az összes kardinálisoknak méltóságukkal járó, esküvel fogadott kötelességéről, hogy a Szentszék és az Egyház jogait is megvédelmezzik. E szent fogadalmukat a bíborosok — folytatta a körlevél — a pápai rendelkezéseknek és a korábbi gyakorlatnak megfelelően most generalis congregatióban teljes egyetértéssel ünnepelesen megerősítve megújították és megismételték az utolsó pápának e tárgyban kibocsátott fenntartásait. Kérte a három bíborosi rend feje a Szentszéknek akkreditált követeket, hozzák e nagyfontosságú tényt kormányaik tudomására, észrevéve ebben a bíborosi kollégium elhatározottságát, hogy a jelzett jogokat védeni fogja és követi az utolsó pápák nyomdokait, bárminő megpróbáltatásoknak lenne is kitéve. Ezzel a lelkülettel lát hozzá a szent kollégium — fejeződött be a körlevél — Jézus Krisztus helytartójának megválasztásához, bízva benne, hogy szabadságát egyáltalában nem zavarják meg.

Ez a körlevél novumot jelentett a pápaválasztások történetében s a diplomáciai testület általában a túlzott olasz kívánságok elleni tüntetés gyanánt fogta fel. Általánosan köztudomású volt ugyanis, hogy az olasz kormány Maffi megválasztását kívánta. Bánffy Miklós, a magyar külügyminiszter is Maffi megválasztását óhajtotta, mivel úgy látta, hogy a magyar külpolitikának Olaszországra kell az elkövetkező időben támaszkodnia. A bíborosi körlevélről még nem tudva, február 1-én táviratilag utasította is Somssichot, hogy ily értelemben tájékoztassa Csernoch hercegprimást.

Amint az eddigiekből látható, a konklávét megelőző tanácskozások után még teljesen bizonytalan volt a választás eredménye. Az ekkor 60 tagból álló bíborosi kollégiumból 53-an vonultak be február 2-án délután a konklávéba. A többiek vagy betegek voltak, vagy útban voltak még csak Rómába. Nemzetiség szerint 31 olasz, 5 francia, 4—4 spanyol és né-

met, 3 angol, 2 lengyel, s 1—1 osztrák, magyar, belga és holland bíboros vett részt a konklávéon.

Szent X. Pius Vacante Sede Apostolica konstitúciója excommunicatio terhe alatt megtiltotta a résztvevőknek, hogy akár a konklávé tartama alatt, akár utána, annak lefolyásáról bármit is nyilvánosságra hozzanak. Somssich azonban elejtett szavakból, különböző mozzanatok egybevetéséből nagyon helyesen következtette, hogy az első napon Gasparri és Merry del Val kaptak jelentékeny számú szavazatokat, a második napi szavazásoknál pedig Gasparri hívei szaporodtak meg, s megválasztása valószínűleg csak azon múltott, hogy a bíborosok magas korát és egészségi állapotát vették tekintetbe, sőt ő maga is kérhette, hogy tekintsenek el a személyétől.

Következtetések helyességét megerősítik a minden valószínűség szerint La Fontaine velencei patriarcha hagyatékából előkerült feljegyzések, amelyek a bíboros 1935-ben bekövetkezett halála után indiszkréción folytán ismeretessé váltak.² La Fontaine nyilván elfelejtette feljegyzéseit megsemmisíteni, örököseit pedig már nem kötelezte a konklávistákra vonatkozó titoktartás.

Az első szavazás február 3-án reggel volt. A konklávékon naponta négyszer szavaznak, kétszer délelőtt és kétszer délután. Ha ugyanis az első szavazás eredménytelen, mindjárt utána még egy szavazást kell tartani. A kardinálisok a Sixtusi-kápolnában egyenként az oltárhoz járultak, letérdelve röviden imádkoztak, majd Michelangelo Utolsó ítéletével szemben hangosan és érthetően megesküdtek: Testor Christum Dominum, qui me iudicaturus est, me eligere, quem secundum Deum iudico eligi debere — Krisztussal az Úrral bizonyítom, aki itélni fog engem, hogy azt választom, akit Isten előtt választandónak hiszek, — utána választói cédulájukat az odakészített patenával fedett nagy kehelybe helyezték, s az oltár előtt meghajolva visszatértek helyükre.

A La Fontaine-nak tulajdonítható feljegyzések szerint a február 3-i első szavazás alkalmával Maffi 10, Gasparri 8, Merry del Val 12, La Fontaine 4, Ratti pedig 5 szavazatot kapott. Az első napi további szavazások során a Maffira eső szavazatok száma visszaesett 9-re, fokozatosan emelkedett viszont a Gasparrié 12-re, Merry del Valé pedig 17-re. A La Fontaine-ra eső szavazatok ingadoztak, felemelkedtek 9-re, majd Merry del Val szavazatainak növekedésével visszaestek 1-re. Ratti a délutáni szavazáskor 6 szavazatot kapott. Február 4-én Maffi szavazói átpártoltak Gasparrihoz s így ő már a reggeli első szavazáskor 21 szavazatot nyert, az aznapi második, harmadik és negyedik szavazáskor pedig egyformán 24-et, ami azt jelezte, hogy szavazatainak további emelkedésére már nem lehet számítani. A Merry del Valra adott szavazatok mindjárt a reggeli első szavazáskor visszaestek 13-ra, a La Fontaine-éi viszont újból felemelkedtek 7-re. Ratti egész nap változatlanul tartotta 4—5 szavazatát. A február 4-i első, illetőleg ötödik szavazás után Merry del Val hívei, látva, hogy az ő megválasztása reménytelen, La Fontaine-re kezdték adni a szavazataikat s ezek fel is emelkedtek 13-ra, majd 22-re, de a délutáni második szavazáskor visszaestek 21-re. Merry del Val ekkor már csak egy szavazatot kapott.

E második napi scrutiniumok után először valószínűleg Maffi korábbi szavazói, majd Gasparri hívei is, — látva, hogy jelöljük nem fogja tudni

² A Federzoni által kiadott Nuova Antologia 1935 dec. 16-1 és utána a Berliner Kath. Kirchenblatt 1936 ápr. 26-i számában megjelent közlések után ismerteti az adatokat Josef Schmidlin: Papstgeschichte der neuesten Zeit. IV. Band. München, 1939. 21. l. — Lásd még a Nemzeti Újság 1939 febr. 26-i számában Iovag Raitz von Frenzt közleményét.

megszerezni a minimálisan szükséges 36 szavazatot, — fokozatosan Rattihoz pártoltak. Gasparri szavazatainak a száma február 5-én délelőtt lecsökkent 19-re, majd 16-ra. Merry del Val ekkor már egy szavazatot sem kapott, La Fontaine viszont először 18-at, de közvetlenül utána már csak 8-at, mert Granito Pignatelli di Belmonte suburbicarius püspök, volt bécsi nuncius ez alkalommal nyilván az ő szavazói közül vont magához ugyancsak 8-at. Ratti 5-én délelőtt már 11 szavazattal kezdte, majd 14-gyel folytatta. Ezután következett be a nagy fordulat. Gasparri hívei délután már mind Rattira szavaztak, s így Ratti 24, majd 27 szavazatot kapott. Gasparri mellett ekkor már csak két, majd egy bíboros tartott ki. Merry del Val, illetőleg La Fontaine hívei most megkísérelték Rattival felvenni a küzdelmet s La Fontaine-nek sikerült is a délutáni első scrutiniumkor 23 szavazatot kapnia, de a szavazás megisméltésekor már újból megfogyott eggyel a szavazói száma. Február 6-án reggel sikerült még neki az első alkalommal 18 szavazatot megtartania, Rattiei viszont már 30-ra emelkedtek. A közvetlenül utána következő tizenegyedik szavazáskor La Fontaine, nyilvánvalóan Merry del Val leghívebb követőitől, már csak 9 szavazatot kapott, Ratti pedig magához vonva La Fontaine többi szavazóit, 42 szavazatot nyert s ezzel Szent Péter trónjára került. Csernoch hercegprimás szép hasonlatával élve végigment a keresztút 13 stációján s a Kálvária hegyén egyedül maradt.

Ratti megválasztását a kívülállók eleinte különbözőképpen kommentálták. Mivel a Pius nevet választotta, mert IX. Pius pápasága idején született s X. Pius egyik utolsó tettével került Rómába, mint a Vatikáni Könyvtár prefektusa, voltak, akik tévesen azt hitték, hogy az intransigensek győztek. Kétségtelen azonban, hogy Ratti bíboros, illetőleg most már XI. Pius pápa megválasztása kompromisszum eredménye volt. Csak így nyerhette meg La Fontaine szavazatainak a többségét is. De a valóságban mégis inkább XV. Benedek és államtitkára, Gasparri békülékenyebb irányra győzedelmeskedett, amely a római kérdés megoldásával szemben nem foglalt el teljesen merev álláspontot. Ezt világosan mutatja, hogy a Merry del Val köré csoportosult intransigensek mindvégig kitarítottak La Fontaine mellett. Egy római közmondás szerint a konklavé első napján dolgoznak az emberek, a másodikon a Sátán, a harmadikon a Szentlélek. „Egy dolog bizonyos, — mondotta Gasparri a pápaválasztásról beszélve Somssichnak — Isten akarata érvényesült.”

Csernoch hercegprimás a jelek szerint kezdettől fogva Ratti megválasztásának a híve volt. Mint általában, ezúttal is kitűnő, ügyes diplomátának bizonyult. A konklavén — Gasparri tanúsága szerint — nagyon tekintélyes szerepet játszott és bölcs viselkedése által az egész bíborosi testület osztatlan elismerését elnyerte. Egy ízben, mondotta Gasparri, ex abrupto tartalmilag és formailag oly kiváló latin szónoklatot tartott, amire az egybegyűlt kardinálisok közül valószínűleg senki sem lett volna képes, még ő maga, Gasparri sem, pedig vagy tizenhét éven át adta elő az egyházjogot latin nyelven és van benne elég gyakorlata.

Róma népe, az olaszok megérezték, hogy mit jelent Ratti pápasága s kitoró örömmel fogadták megválasztását. A választás kihirdetése után az emberek már be akartak tódulni Szent Péter templomába, amikor a bíborosok mögött megjelent a templom külső erkélyén az új pápa, hogy áldását adja a téren egybegyűlt sokaságra. Ez több mint félszázados hagyományt szakított meg, 1870 óta először történt most meg s óriási lelkesedést váltott ki nemcsak a jelenvoltaknál, hanem egész Olaszországban. A nép ujjongott, a Szent Péter-téren felállított katonaság, közte egy század szürke lovas guarda regia, tisztelgett, és a vérmes olaszok siettek

hangos örömmel megállapítani: „C'e la reconciliazione” — ez a Vatikán és Quirinál kibékülését jelenti. Az olasz lapok azt írták, hogy XI. Pius egyszerű keresztjellel elvágta a római kérdés gordiusi csomóját.

Az általános lelkesedést nem hűtötte le a konklávé marsalljának, Chigi hercegnek az Osservatore Romanóban még aznap este, mindjárt a pápa megválasztásáról szóló hír után megjelent jogfenntartó nyilatkozata sem. „Az Egyház és Szentszék sérthetetlen jogainak teljes fenntartásával, amely jogoknak istápolására és megvédelmezésére Ő Szentsége esküt tett, — szolt a nyilatkozat — XI. Pius pápa első áldását a Szent Péter-téri külső erkélyről adta azzal a szándékkal, hogy ez áldás ne csak azokra vonatkozzék, akik a Szent Péter-téren éppen jelen voltak, ne csak Rómára és Olaszországra, hanem minden népekre és nemzetekre; bár mindannyiunk számára az oly hön kívánt általános békét hozná meg s annak előhírnöke legyen.”

Amíg az erkélyről adott áldás az olasz hiúságnak hízelgett, addig a magyaróz nyilatkozat lefokozta a hozzáfűzött reményeket s igyekezett megnyugtanni a kardinális kollégium intranzigens részét. Ez XI. Pius nagy diplomáciai ügyességére vallott. Annak hangsúlyozása, hogy az áldás nemcsak urbi, de orbi is szolt, világosan jelezte egyúttal azt is, hogy a pápa közre kíván működni a világbéke megteremtésében. Lengyelországi működése idején többször mondta, — mint Csekolics Iván, volt sorsói magyar követ közléséből tudjuk, — hogy a háború a legrettenetesebb veszedelem, hogy a háborúból fakad minden más szerencsétlenség s az Öszövetség szent királya is azért választotta a döghalált és nem a háborút Isten büntetéséül, mert, mint mondta, szívesebben pusztul el Urának, Istenének kezétől, mint ellenségének fegyverétől.

XI. Pius még megválasztása napján megerősítette államtitkári állásában Gasparrit, akihez a tisztelet és hála szálai fűzték. Ez feltűnést keltett, mert precedens nélküli volt, hogy egy új pápa elődje államtitkárát hivatalában megtartsa. XI. Pius ezzel nyíltan kifejezte, hogy XV. Benedek egyházpolitikai vonalat kívánja követni. Somssich, amidőn ez alkalomból Gasparrit üdvözölte, azzal köszöntött be hozzá, hogy nem neki, hanem sajátmagának és az egész diplomáciai testületnek kell gratulálnia, s különösen nekünk magyaroknak, mert helyén maradása biztosíték arra, hogy a Szentatya jóakarátára is számíthatunk.

A sensibilis természetű Gasparri egészen elérzékenyülten köszönte meg Somssich nagyon meglehangú jókívánatait, majd szomorúan hozzátette, hogy az utolsó időben sok szenvedésen kellett keresztülmennie. Elmondta, hogy XV. Benedek halála mily közelről érintette, de Somssich úgy érezte, hogy nem csupán a gyász okozta szenvedését, hanem a konklávén történtek is hozzájárulhattak. Lehet, írta Somssich, hogy az ellenpárt nagyon is nyílt ellenségeskedése keserítette el, de lehet az is, hogy nagyon közel állhatott a pápasághoz s rettegett a pillanattól, amikor döntenie kellett volna a tiara elfogadásáról. Nem örült különösen neki, hogy államtitkári állásában megmaradt, vagy legalább is nem valószínű, hogy nagyon ambicionálta volna. De a pápa így kívánta s neki nem maradt más hátra, mint akarata előtt meghajolnia. Mégis bizonyos meglepedéssel tölthette el, hogy politikájának folytatása biztosítottnak látszott. Voltak, akik azt hitték, hogy állásában való megerősítése csak provizorikus megoldás, legközvetlenebb munkatársa, Serédi Jusztinián azonban helyesen ítél, amikor azt mondta, hogy addig marad meg államtitkárnak, amíg egészsége engedi.

A pápa megkoronázása a megválasztását követő legközelebbi vasárnap, február 12-én történt meg a szokásos páratlan pompával, amilyent

csak a Szentszék tud a maga évszázados tradícióival kifejtteni. A Szent Péter templom zsufolásig megtelt, olyannyira, hogy egy-egy gyóntatószék tetején is 8—10 ember állott. Rejtély volt, hogy miként fértek ott el, s hogyan nem szakadt le az egész alkotmány a súlyuk alatt. Lehetett a templomban 60—80 ezer ember. De még sokkal többen voltak kint a téren. Voltak, akik 200.000-re becsülték a számukat. Róma népe a pápát kívánta látni, várta, hogy kijöjjön újból a Szent Péter erkélyére, jöllehet az Osservatore Romano megelőző este közölte, hogy a pápa csak a templom belsejében fog áldást osztani. A rendőrfőnök, amint Somssich megbízható forrásból értesült, úgy segített magán, hogy három izben is beüzent a templomba, hogy nem hajlandó a közrend fenntartásáért felelősséget vállalni, ha a pápa nem mutatkozik a népnek és nem jön ki a szertartás végeztével, — ha csak néhány rövid pillantásra is, — a templom erkélyére. XI. Pius a rábeszélésnek csak nehezen engedett, mert a hosszú szertartás — délután kettőre járt már az idő — nagyon kimerítette s félt a meghülestől is. De azután vagy tizenkét bíboros kíséretében mégis csak kilépett a loggiára. Rövid áldást adott s csakhamar visszavonult. A felvonult katonaság tisztelgett, a kürtösök a királyi fanfare-t játszották. A vatikáni erkélyen egyidejűleg megjelent a pápai katonaság s a zenekar a pápai himnuszt intonálta.

A nép örömmámorban úszott, tapsolt, tombolt és a pápát éltette. Két héttel korábban el se lehetett volna még képzelni, hogy ez megtörténhesék. Róma népe ezzel szavazott a kibékülés mellett. Az esti Osservatore Romano vezércikkének végén viszont elmondta, ha nem is a fenti részletekkel, hogy miként hagyta magát a pápa az erkélyre való kijövetelre rábeszéltetni, s hozzáfűzte az intelmet, hogy ennek az áldásnak sem kell továbbmenő fontosságot tulajdonítani, mint a választás után adott elsőnek. Az olasz sajtó nem adott hírt az Osservatore magyarázatáról s így a nagyközönség előtt jóformán ismeretlen maradt. Az áldásnak csak a kibékülés reményét keltő jó hatása maradt fenn. Somssich egyébként megbízható forrásból arról értesült, hogy a pápa a Szent Péter-téri áldást Olaszországnak szánt „avance”-ként kívánta magyaráztatni, s ha az olasz kormány nem méltányolná a kellő mértékben, akkor a Szentszék kényszerűen visszatér régi hagyományos politikájához.

Az olasz kormányválság akkor még nem oldódott meg. A Facta-kormány csak február 26-án tudott megalakulni. Az új kormány megalakulásának napjaiban két meglehetősen észrevétlenül maradt, de nagyon jellemző esemény elég élesen megvilágította, hogy a Vatikán továbbra is XV. Benedek arany középutas politikáját kívánja követni, vagyis egy jotányit sem enged jogfenntartó intransigentiájából és szilárdan kitart a pápai szuverénitással mellett, de nem hivatalosan mégis a legbarátságosabb viszonyra törekszik az olasz állammal. Amikor e napokban ugyanis néhány olasz hadseregbeli tiszt küldöttségileg bejelentette Gasparrinak, hogy a római Comitato per la difesa della Vittoria, — a győzelem védelmére, de inkább dicsőítésére alakult egyesület a Szent Péter-téren nagy tüntetést kíván rendezni annak örömére, hogy a pápa kijött a Szent Péter templom erkélyére és onnét osztva áldását, ezzel mintegy elismerte Olaszország egységét, vagyis más kifejezéssel a király szuverénitását, a bíboros nagyon előzékenyen, fogadta a küldöttséget, de egyúttal tudomására adta, hogy a tüntetést időszerűtlennek (non opportuna) tekinti, s kérte, hogy ne rendezék meg. Nem szolt azonban a hír arról, hogy Gasparri csak egy szóval is kifogásolta volna a tüntetés célját, amit pedig szigorúan intransigens szemmel nézve még sértésnek is lehetett volna tekinteni. Ezzel szemben viszont XI. Pius a római prédikátoroknak majdnem

ezzel egyidejű fogadásakor a hozzájuk intézett allocutióban, amelyet az Osservatore teljes szövegében közölt, Rómáról mint különösen az ő városáról — „questa Roma, così particolarmente Nostra” — emlékezett meg. E kijelentésével XI. Pius teljesen megnyugtathatta a kardinális kollégium intranszgens részét.

Sok víznek kellett még lefolynia a Tiberisen, amíg a Vatikán és Quirinál közötti kiegyezés létrejöhett. De az idő megérlelte a kiegyezést. 1926-ban megindultak az érdemleges tárgyalások is, amelyek, mint ismeretes, 1929-ben a római kérdés végleges megoldására vezettek. A pápa visszanyerte teljes világi függetlenségét s ezzel XV. Benedek, XI. Pius és államtitkárjuk, Gasparri bíbornok békülékeny politikája a történelem előtt igazolást nyert. Róma népe XI. Pius megválasztásakor jól érezte meg: C'è la reconciliazione.

XI. Pius velünk magyarokkal szemben mindig rokonszenvvel s igen nagy jóindulattal viseltetett. Varsói működése idején jó baráti viszonyban volt az osztrák-magyar monarchia akkori varsói képviselőjével, Ugron Istvánnal, akinek segítségét nemcsak apróbb szívességekben vette igénybe, hanem — mivel a német katonai körök közismert merev modora kellemetlenül hatottak rá, — mindig hozzá fordult, amikor a németeknél, nevezetesen Besler tábornagnál óhajtott valamit elérni.

Schioppa nuncius is azzal az érzéssel távozott első magánkihallgatásáról, hogy Magyarország XI. Piusban igaz és meleg barátot nyert.

A diplomáciai kart első alkalommal február 18-án testületileg fogadta a pápa. Doyenjének, a spanyol nagykövetnek üdvözlő beszédjére a pápa jó franciasággal hosszabban felelt. Válasza abból a gondolatból indult ki, hogy a diplomácia fő hivatása a világbéke helyreállítása és hő kívánságát fejezte ki, hogy a Szentszéknél akkreditált diplomáciai testület e cél elérésére hathatósan közreműködjék. Intelem volt ez a győzőknek és vigasz a legyőzötteknek.

Mikor a beszéd végeztével az egyes követségek vezetői egymásután a trónuson ülő pápához járultak, XI. Pius Somssichot, aki fekete magyar ruhában volt, egészen halkán, úgy hogy csak ő hallhatta meg, ezzel üdvözölte: „quel beau costume que Vous avez”, majd hangosabban folytatva mondta neki, hogy évekkorábban volt Budapesten, — 1890-ben volt, — és nagyon kellemes hatással volt rá fővárosunk.

Nagy szeretettel emlékezett meg XI. Pius Magyarországról Somssich március 16-i magánkihallgatása alkalmával is. Ujból megemlékezett budapesti útjáról, s múzeumi könyvtárban végzett kutatásairól, még mindig emlékezve az akkor megtekintett értékes anyagra s tudakozódott, hogy a háború nem okozott-e kárt benne. Keresetlen modora, fesztelen beszélgetése ez első alkalommal azt a hatást keltette Somssichban, hogy egy nagyjóságú lelkipásztorral, de nem jelentékeny államférfival állt szemben. Az arcképe után szigorú professzornak látszó pápa a személyes érintkezésben a szigorúság ellenkezőjének tűnt föl neki.

GYERMEKÁLDÁS A MAI KATOLIKUS HÁZASSÁGBAN

Aki ma a házasság válságáról beszél, nyitott kapukat dönget. A házasság megoldatlan problémái sokkal ismertebbek, mintsem bárkit is emlékeztetni kellene rájuk. S a válság emlegetése mégsem helyes. Van benne valami pátosz, fáradság, reménytelenség és sokszor igazolási törekvés is annak megmagyarázásására, hogy miért nem küzd valaki az eszmény megvalósításáért.

Helytelen volna a bajokat naiv derülátással tagadni, de felnagyítani is s ezáltal orvoslásukról lemondani. Azzal a józan tárgyilagossággal kell a problémákat kezelni, amely a jelen század nagy pápai megnyilatkozásai-ból annyira kiérezhető. Az ezekből sugárzó megértés, következetesség és elvhűség oldja meg számunkra a súlyos kérdéseket.

Kiindulásul meg kell állapítanunk, hogy a világ nagy átalakulása a házasság intézményére is hatást gyakorol s nemcsak gondolkodók, hanem kisemberek tömegei is eddig nem ismert problémák elé kerülnek. Újdonság a család zártságának felbomlása, az ún. személyi házasság kérdése, de kétségtelenül valamennyi között egyik legnehezebb és legkínzóbb a gyermekáldás gondja és ezzel kapcsolatban a házaseslet tisztaságának kérdése.

A gyermekáldás és gond együttes említése talán paradoxonnak tetszik, mégis szösz szerint értendő. Jóakarátú ember szereti a gyermeket, vágyik is utána, de lakásínsége, egészségi és anyagi nehézségei miatt aggodalommal gondol egy esetleges újabb kis vendég beköszöntésére. Kétségtelen, hogy a mai embert a gyermek ellen hangolja megnövekedett igénye, a félelem, hogy a család szaporodásával esetleg csökkenhet az egy főre jutó jövedelem és környezetének példája is. Az is igaz, hogy ma — éppen a technika korában — igen könnyen kimondják a lehetetlent, mégsem tagadható, hogy sok áldozatos család gyötrődik a probléma súlya alatt. Az az ember benyomása, hogy a betegség állapotá vált s ha talán egy idő óta nem is rosszabbodik, de nem is javul.

A sötétenlátók inkább rosszabbodást konstatálnak s ha némi túlzás is van megállapításaikban, tény az, hogy a házastársi jogokkal való visszaélés és az elindult életnek csírájában való eltíprása soha nem tapasztalt méreteket öltött. A mai értelemben vett visszaélések régi imakönyvek lelkítükreikben elő sem fordulnak s a bűnbánati szónoklatok témaköréből is hiányoznak. Miért éppen a mi korunknak kell ezzel a problémával küzdeni ?

A történeti háttér

A teljes igazság kedvéért nem szabad elfeledni azt a tényt, hogy valamikor a gyermekhalandóság hihetetlenül nagyobb mértékű volt, mint ma, amikor az orvostudomány jóformán minden világrajótt életet ment a korai pusztulástól. A középkori Európában a gyermekhalandóság 80%-os, s ez a szám a tizenkilencedik század elején még mindig 41%-nál mozog. Ilyen körülmények között nyilvánvalóan nem lehet probléma a házasság termékenysége, ha másfajta szexuális eltévelyedés nem is hiányzik a bűnlajtromból. A Teremtőnek sokasodást parancsoló akarata és az ösztönélet egyensúlya megvan. Ma pedig a civilizáció következtében ez az egyensúly bomlott meg. Ma „nincs szükség” nagyszámú gyermekekre.

Ez ugyan helytelen következtetés, de a mindent racionalizálni akaró tizenkilencedik század ide jutott. A huszadik század aztán ezt a gondolatvilágot kapta örökségül és még valamit: egy áldozattól fázó, önző szellemet.

Ez a legjobban filiszteri hajlandóságúnak mondható szemlélet korántsem egy társadalmi osztály tulajdonsága, hanem a széles rétegekre is jellemző. A legtöbb embernek ideálja a kényelmes, lehetőleg áldozatok nélkül berendezett élet. A nagy elpuhultságban azután az életet nem eszményekhez mérik, hanem azokat igyekeznek igényeikhez faragni. A nagy transzcendens távlatokat nem látják, vagy ha ismerik is, pl. a gyermekkori hittan emlékeként, alig válik bennük hatékonyá. A házasság egyszerű életkeretét degradálódik s csak arra való, hogy az egyén kényelmét biztosítsa. A szexuális örömszerzés jogát a „természetesség” nevében követelik, de különös logikájukat nem bántja, ha ugyanakkor a házasságot legtermészetesebb gyümölcse, a gyermek ellen természetellenes eszközökkel védekeznek. Mégis rejlik az egész, látszólag nemtörődöm magatartás és életfelfogás mögött valami bizonytalanság s ezért keresik tekintélyek jóváhagyását is.

Az Egyház és a természettörvény szava

Gyakran elhangzik a kérdés: A felvetett kérdéssel kapcsolatban mi az Anyaszentegyház álláspontja ?

A legfőbb tanítóhivatal nem is hallgathat, hiszen a hit és erkölcs tisztaságának megőrzése természetszerű feladata. A házasság problémáiról szól XI. Pius pápa immár klasszikussá vált Casti Connubii enciklikája és XII. Pius nagy visszhangot keltő beszéde, amelyet a római születésznők kongresszusa alkalmából mondott 1951. október 29-én. (Ez utóbbi a Vigilia 1952. év márciusi számában Ohmacht Nándor: A keresztény házasság égető kérdéseiről címmel ismertette.) A rövidebb lélekzetű és elszórt nyilatkozatokat bajos volna megszámlálni s ha még mindezekhez hozzávesszük a püspökök körleveleit, szentbeszédek és jegyesoktatások sokaságát, a tudományos igényű és a gyakorlati irányú erkölcstani műveket, folyóiratcikkeket stb., nem mondhatjuk, hogy az Anyaszentegyház nem hallatja szavát s nem törődik hívei nehézségeivel.

Sajnálatos azonban, hogy kivülálló, de sokszor az Egyház gyenge gyermekei is úgy fogadják a kapott elirányítást, mintha világi testületek és szervezetek szabályrendszere volna, amely a körülmények szerint módosítható. Innen aztán a méltatlankodás, hogy az Egyház „szívtelen, elmaradott, nem érti meg a szorult helyzetet” stb. s méltatlannak találják, hogy az Anyaszentegyház most is engedelmességet kíván.

Amíg valaki nem természetfeletti eredetű és rendeltetésű társaságot lát az Anyaszentegyházban, gondolkodhatik így, de ha elfogulatlan, rá fog döbbenni, hogy a nagy következetességgel képviselt elvek mélyen a természettörvényben gyökereznek, sőt a legtöbbször csupán azok konkrét megfogalmazását jelentik. Az igazságnak ezt az oldalát azok számára is jó hangsúlyoznunk, akik nemcsak szóban, hanem tényleg is „hívek”, mert ez is nyomós indíték lehet a parancs formájában közölt természettörvény megtartására. Az Anyaszentegyház álláspontja sohasem lehet más, mint a Természet Urának álláspontja, aki nemcsak a kinyilatkoztatásban, hanem a természet törvényei által is megmutatja akarátát. Aki a teremtett dolgokat lényegükkel ellenkező módon használja, szembekeverül azok alkotójával is. Ezt kell a házasság egyes mozzanatainál is belátnunk.

A házasság áldásai

A katolikus Anyaszentegyházat többször megvádolták azzal, hogy a házasság egyetlen céljának a gyermekáldást tartja s ezáltal olyan sok lemondással és áldozattal kirakott életútra irányítja híveit, amelyet a nagy többség nem bír el s emiatt esetleg hosszú évekre bűnös életmódot kénytelen választani.

A felelet abból indul ki, hogy más a házasság alapértelme és célja. A vád első részét azonnal vissza lehet utasítani, mert a tények ereje megtöri. Ha t. i. a házasság egyetlen értelme kizárólag a gyermekáldás volna, akkor az Egyház nem járulhatna hozzá pl. idősek házasságkötéséhez, ahol maga a természet kizárja a gyermeket. Márpedig ilyen tilalom nincs. A hivatalos nyilatkozatok is a vád ellen szólnak. XI. Pius pápa körlevelében olvasható: „A hitvesi szeretet a keresztény házasságban fő helyet foglal el.” A Catechismus Romanus szerint a házastársak mélyebb és kölcsönös kiegészítését és egymás segítségét joggal lehet a házasság alapvető értelmének mondani.

A vád második felét az egész dolgozat cáfolja, de célokat nézve külön is ki kell emelnünk, hogy a házasságot valóban az emberi nem életfájának szánta a Teremtő s ez a cél világosan következik alapjellegeből (abból, hogy a házasság a nemek különbségén alapuló életközösség). de nem ez az egyetlen célja. Az Egyházi Törvénykönyv tömör kijelentése szerint a házasságnak hármas áldása van: a gyermekáldás, a hűség áldása (egymás kiegészítése) és az orvosság áldása (az ösztönös természet megfékezése). (V. ö. 1013. canon.) Hamis útra tévedt, aki a felsorolt célok közül bármelyiket is általánosítja a másik kettő rovására. Az elsődleges célt illetően tévedtek a faji elgondolás hívei, a másodikat illetően a filiszteri gondolkodás képviselői, a harmadikat illetően minden idő hedonistái. A házasság akkor válik az egyén számára harmóniát biztosító életközösséggé, ha a három cél összhangban van egymással. A házastársak kizárólagos joga, az érintkezés is megfelel a hármas célnak, ha a cél bármelyik mozzanatát intendálja is valaki, és a másik két cél megvalósulását akaratlagosan nem zárja ki cselekedetéből. Élhet valaki ezzel a joggal pl. azért, hogy házastársa iránti szeretetét és ragaszkodását megmutassa. Ha közben nem tesz olyat, ami az új élet elindulását eleve megghiúsítaná, cselekedete természetesen mondható, tehát erkölcsileg is megengedett, mert jó.

A visszaélés természetellenes

A szorosan vett házaselettel kapcsolatban azt tanítja az Anyaszentegyház, hogy a házasi érintkezésben minden olyan tett, amely egyenesen a fogamzás meggátolására irányul, ellenkezik az Istennek kinyilatkoztatott és természetbe írt törvényével, tehát halálos bűn. Nyilvánvaló, hogy minden eszköz és a házaseletnek olyan módja, amely a csirasejtek egyesülésének a lehetőségét kizárja, a természet törvényeinek is ellenjére jár. Csattanós formában tanúsítja ezt az újabb orvostudomány, amely jól ismeri a visszaélés testi következményeit. (Lásd Vigilia 1958. év novemberi szám.) A lelki és szellemi károkat nem lehet ugyan adatszerűen kimutatni, de a mélyebb emberismeret belátja, milyen következményekkel jár, ha a lélek önzővé és élveteggé válik. Az Isten ítélete is szigorú: a bibliai Onánnak halállal kellett lakolnia bűnéért, mivel „undok dolgot cselekedett”. (Gen. 38, 9.)

Az ilyen dolog akkor is rossz marad, ha a cselekvő szándékától és

körülményeitől eltekintünk. Pedig „semmiféle ok, még a legsúlyosabb sem teheti természetessé és tisztességgé, ami önmagában természetellenes... A természet ellen vétenek és belső lényegében ocsmány és tisztességtelen dolgot tesznek azok, akik annak természetes célját és hatását megghiúsítják”, mondja XI. Pius pápának a házasságról szóló körlevele. Ha valaki bűnös eszközzel akarna megengedett dolgot elérni, pl. nehéz helyzetéből megszabadulni, egyik részről hódolattal illetné Istent, másik részről sértéssel. Ő pedig az ilyen felemás lelkületet nem tűri.

Kiút a nehézségből

Az Egyháznak ez a szigorú álláspontja mégsem rigorizmus, sem azt nem jelenti, hogy a házасélet gyakorlása csak akkor megengedett, ha új élet fakasztását tűzi ki célul, mert „nem cselekszenek a természet ellenére azok, akik természetes módon élnek ugyan házassági jogukkal, jóllehet tettükből természetes körülmények miatt, akár bizonyos idők miatt, akár bizonyos rátermettségi hiányok miatt nem keletkezhetik új élet” — jelenti ki az előbb idézett enciklika. (Acta Ap. Sedis 1930. év 582. p.) Ez a meggondolás adja kezünkbe a problémák megoldásának kulcsát.

Az enciklika megjelenésének esztendejében, 1930-ban, szakkörökben már élénken figyelték annak a kutatási törekvésnek eredményeit, amely azt vizsgálta, hogy melyek azok az idők, amelyekben a szervezet lehetőséget nyújt a fogamzásra. Önkéntelenül is arra kell gondolnunk, hogy a Szentatya a „bizonyos időket” említve erre, az Ogino és Knaus nevéhez fűződő elméletre utalt. (Ismeretes, hogy Ogino és Knaus előtt már Capello is foglalkozott a kérdéssel, de téves alapokból indult ki s ezért nem jutott helyes eredményre.) A kutatás t. i. egyáltalán nem elméleti jellegű, hanem házасemberek számára is lehetőséget nyújt, hogy amennyiben nem kívánnak gyermeket, ezekben az időkben éljenek jogaikkal. Hogy az elgondolás élettani sikon mennyiben váltja be a hozzáfűzött reményeket, azt megállapítani az orvostudomány dolga, de hogy szabad-e élni vele, s ha igen, milyen körülmények között, ezt az erkölcstannak kell eldöntenie.

Az igenlő felelet ma már köztudomású (már ami az erkölcsi megengedettséget illeti), de azt még katolikusok sem látják mindig világosan, hogy miért nem tilos ez és miért bűnösök a már említett eljárások. Az előbbiekből, némi összevetés után erre a kérdésre is tudunk megnyugtató feleletet adni.

Mindenekelőtt azt kell látnunk, hogy az új eljárás mód megfelele a természet törvényeinek, vagy nem. Kétségtelen, hogy a módszer alkalmazása semmit sem változtat a házасélet lényegén, mert a házastársak semmi olyat nem tesznek, ami útját állná az életcsírák találkozásának. A fogamzást ebben az esetben maga a természet akadályozza meg, tehát az eljárás lényegesen különbözik a neomalthuzianusok és más rokon elgondolások védekezésére ajánlott módjaitól. Azoknál *meggátolják* a fogamzást, itt csupán *elkerülik*. Az időszakos megtartóztatás tehát megfelel a természettörvénynek s mint ilyen erkölcstannak is kifogástalan.

Ha a házасember a terméketlen időszakban él jogával, nem esik csorba a hármás célon, mert ha nem is indul el új élet, de a szeretet növelése és az alsóbb erosz megfékezése is célja a házасéletnek. Ezenkívül újabban mutattak rá arra az eddig figyelembe nem vett tényre, hogy a normális házасélet a női szervezetre kedvező hormonális hatást gyakorol

(sperma-abszorpció), tehát még élettani síkon sem hiábavaló, míg a viszszaélés ezt is megakadályozza.

Hogy a módszer felhasználása milyen körülmények között megengedett s milyen indítéknak kell mögötte állni, azt hol szigorúbban, hol kevésbé szigorúan bírálták el az erkölcsstan szakemberei (Ude és Mayer véleménye Heymeijer engedékenyebb álláspontjával szemben), de mindez az ő magánvéleményük volt és nem az Anyaszentegyház hivatalos álláspontja. Végül is a tanúság szűrődött le munkáikból, hogy az időszaki megtartóztatás sincs egészen az ember tetszésére bízva, hanem megfelelően súlyos erkölcsi ok szükséges az igénybevételéhez. Ha pl. a Teremtő iránti szolgálatkészség hiánya, áldozatoktól való félelem stb. készletet valakit a módszer alkalmazására, vétezik, de nem a hatodik, hanem az első parancs ellen.

A bizonytalanság XII. Pius pápa említett nagy beszéde óta megszűnt s amit mond, az már nem magánvélemény, hanem, ha nem is a legünnepélyesebb formájú, de mégis hivatalos egyházi tanítás. A Szentatya nevének nevezi az eljárást és kifejti, hogy súlyos egészségi, fajegészségi, gazdasági és társadalmi okok hosszabb-rövidebb időre, esetleg mindvégig felmentik a házásokat az elsődleges házassági cél szolgálatától. (Acta Apostolicae Sedis 1951. év p. 846.) Ennek nyomán sorolnak fel a moralisták néhány nyomós okot, pl. ha a családanya beteg, vagy kiméltre szorul, de lakásosság, vallási és erkölcsi károsodás veszélye, nagy szegénység stb. is indokolja az időszakos megtartóztatást. A felsorolás nem kimerítő, de a hívőnek módjában áll nehézségével gyóntatóhoz fordulni, a gyóntató pedig ítéletalkotásához használható analógiákat talál az erkölcsstani kézikönyvek rokon témákkal foglalkozó fejezeteiben. (Pl. Noldin *De castitate* n. 74.) Az Anyaszentegyház korántsem olyan szívtelen, mint némelyek gondolják: ime nehéz helyzetekben is tud utat mutatni jóakarató embereknek.

Az erkölcsstani kutatás ezzel teljesítette feladatát: kimutatta, hogy a felvetett kérdés összeegyeztethető Isten és az általa alkotott természet törvényeivel s a végleges eredményeket lerögzítő két pápai nyilatkozat minden időre alapul szolgál a később felmerülő kérdések eldöntésére.

A termékeny idő kiszámítása

Nyilvánvaló, hogy a házasembereket az elvek tisztázása mellett leginkább az foglalkoztatja, hogy mit kell tenniük, ha élni akarnak ezzel a ritmusmódszernak nevezett eljárással. A Vigilia nem zárkozhat el ez elől a sok irányból befutott kérdés megválaszolása elől sem, annál is inkább nem, mert annak idején a nagytekintélyű katolikus folyóirat, a *Stimmen der Zeit* sem zárkózott el élettani adatok közlése elől, sőt ez a P. Heymeijer S. J. tollából származó írás nálunk is megjelent a *Katolikus Szemle* 1934. év 4. számában.

A házásoknak tisztában kell lenniök azzal, hogy az új élet elindulása szakaszosan megisméltendő élettani folyamatok függvénye. Ez a szakasz a női szervezet életritmusát követi s a neve „női hónap”, vagy idegen eredetű, de bevett és ismert kifejezéssel: ciklus, periódus.

A gyakorlat a következő alapelvekre támaszkodik: 1. A női életsúra a petefészekből való kipattanása után (tüszőrepedés, *ovuláció*) néhány óráig termékenyíthető meg, utána elhal. 2. Ez az elindulás a következő havi vérzés előtti 15-ik napon történik. 3. A női szervezetbe jutott termékenyítő férfisejtek alig valamivel több, mint harminc óráig termékenyítőképeseek.

Ezekből az adatokból az a meglepő következtetés vonható le, hogy a termékeny idő igen rövid, tehát a házasoknak elméletileg ebben az időben kellene tartózkodniok egymástól, hogy elkerüljék a fogamzást. A gyakorlatban azonban nem oldható meg ilyen egyszerűen a probléma, mert a női hónapok hosszúsága csak nagyjából állandó s néhány napi ingadozás egészen gyakori, azonkívül a tüszőrepedést többnyire nem kísérik feltűnő jelek. Ezért a termékeny idő megállapítására a mindennapi életben három lehetőség áll rendelkezésünkre: a ciklusnaptár vezetése, a testhőmérséklet pontos feljegyzése és a tüszőrepedés — többnyire elmosódó — tüneteinek tudatos, pontos megfigyelése.

Először is minden nőnek meg kell tudni állapítani ciklushosszúságának egyéni jellegét. Ez úgy történik, hogy naptárába legalább egy éven keresztül feljegyzi havi vérzésének napjait és a legfontosabb életmódváltásokat, betegségeket, utazásokat, megrázóbb lelki élményeit, testi túlerőltetést stb., tehát mindazt, ami élettani egyensúlyát megzavarhatja. Az időadatokból azután táblázatot, ún. *cikluskalendáriumot* készít. (Ismeretes, hogy a női hónap első napjának azt tekintjük, amelyen a vérzés teljes élénkséggel megindul, utolsónak pedig a következő ciklus előtti napot.) A menstruációs dátumokat és a női hónapokat úgy sorakoztatja egymás alá, hogy mindegyik külön sorba kerüljön. A havi vérzés első napját függőleges, időtartamát vízszintes vonallal jelölje. Majd minden ciklus végétől vissza kell számítani a 13.—16. napot, mert erre az időre eshet az ovuláció. (Az előbb említett 15. nap-hoz Smulders szerint az esetleges egyéni eltéréseket is hozzászámítjuk.) Az ovuláció lehetőségét az ábrán piros „o” betűvel jelezzük. Végül a legrövidebb ciklus „o” jelei elé három nappal (a férfi termékenyítő sejtjeinek élettartama, meg egy biztonságos nap) és a leghosszabb ciklus „o” jelei után egy nappal függőleges piros vonalat húzunk. Ezáltal megtudjuk, hogy a táblázat elkészítésének hónapjai alatt mikor volt termékeny, ill. terméketlen az asszony. Mivel azonban a ciklus általában a megfigyelt határok között ingadozik, a két színes vonal által jelzett idő a jövő számára is irányadó. Az asszony továbbra is ezekben a napokban lesz fogamzóképes, tehát szükség esetén ezek lesznek a megtartóztatás napjai. (Lásd I. számú melléklet.)

Sajnos olyan esetekben, amikor a havi vérzések ideje nagy egyéni ingadozást mutat és a (két színes vonal által jelzett) fogamzási lehetőség igen kiszélesedik, ez a számítási mód felmondja a szolgálatot. Terhesség és szoptatás után, továbbá az említett életmódváltások következtében megváltozhat a ciklus egyéni jellege. Ilyen esetekben, valamint akkor, ha váratlanul áll be komoly ok, amely miatt a házasoknak tartózkodniok kell a gyermekáldástól s nincs lehetőség az egy évi feljegyzések kiváráshoz, — a fenti eljárást kibővítő második számú módszerhez kell fordulnunk.

Az ovulációt ti. a test hőmérsékletének változása is jelzi. Ennek mérése a legalkalmasabb módon a következőképpen történhet: a mérést mindig ugyanazzal a kipróbált, pontos hőmérővel, a szájban, a nyelv alatt kell végezni reggel, közvetlenül ébredés után, ugyanabban az időben. Az eredményt azonnal fel kell jegyezni. (A mérés céljaira a végbéltemperatura is megfelelő.) Ezt a fajta hőmérsékletet *alaphőmérsékletnek*, vagy bazális temperaturának nevezzük. Ha valaki nem tartja be pontosan a szabályokat, mérésének eredményei *teljesen hasznavehetetlenek*. A mérésre naponta mindössze öt perccel kell fordítani s ez sem túl nagy megterhelést, sem idővesztéséget nem jelent, a fáradozást pedig megéri.

A hőmérséklet ábrázolása áttekinthetőség céljából grafikusán történjék. A kockás papír felső szélére írjuk a napokat, balkéz felől a fo-

kokat. Egy beosztás egy tized fokot jelent. Bejegyzés után a napi hőmérsékletnek megfelelő pontokat összekötjük. A mintául szolgáló II. sz. mellékletről azonnal leolvasható, hogy a hőmérséklet a női hónap első szakaszában alacsonyabb, majd az ovuláció után kb. fél fokkal emelkedik és a következő vérzésig ezen a magasabb szinten marad. Az ovuláció napján néha még mélyebbre száll a temperatura, mint az első szakaszban volt.

A táblázatban látható piros vonalak a termékeny időt jelzik, beleértve a biztonsági napokat is.

Az alaphőmérséklet egyéni jellegének megismerése lényegesen kiszélesíti az élettani születésszabályozás alkalmazhatóságát és erősen fokozza biztonságát. Hacsak a hőmenet nem kimondottan jellegzetes, csak néhány hónapon át készített ciklusnaptár adataival párhuzamosan szabad értékelni s legalább az első időben hozzáértő orvos tanácsát ajánlatos kikérni.

A termékeny idő megállapítását egyes esetekben lényegesen megkönnyíti, ha az előző két módszer mellett alkalmazzuk a harmadikat is, amely abból áll, hogy tudatosan figyeli a nő az ovuláció elmosódó tüneteit. Ezen idő alatt némely asszonynál enyhe vérzés lép fel; de ennél gyakoribb a szokatlanul nyúlós, üvegszerű váladékképződés. Másoknál lágyék és deréktáji fájdalom, fáradtság, ingerlékenység hívja fel a figyelmet, hogy most történik a pete kipattanása. A tüsszörepedést követő időben az asszonyok többnyire feszülést éreznek keblükben.

E tünetek rendszeres feljegyzése által sokszor könnyebb az ovuláció felismerése, mert az ismétlődés lehetőségét nyújt a jelekből való következtetésre. Egy japán klinika orvosnői pl. 70%-ban észlelték ovulációjuk idejét. (Hisao Ito.) Holt szerint a holland asszonyok 75%-a képes erre a megfigyelésre.

A fogamzás elkerülése céljából a tünetek észlelése után még három biztonsági napon át ajánlatos a megtartóztatás.

Az eljárás biztonsága

A három eljárás segítségével és együttes alkalmazásával a nem kívánt terhesség elkerülhető. A biztonság fokára nézve vannak még a szakemberek között viták, de a kételkedők tábora mindinkább kisebbedik. Latz, Reiner, Smulders és mások ezres statisztikai állnak az elmélet mellett sok szerző rossz véleményével szemben. A biztonság természetesen nem százszázalékos, hiszen élettani szabályokkal van dolgunk s az életfolyamatok változékonyak. Azonban az is köztudomású, hogy a fogamzásgátló eljárások sem biztonságosak s míg azok káros hatást gyakorolhatnak a szervezetre, ez teljesen ártalmatlan.

A számítást megzavarhatja, ha a ciklus elnyúlik, vagy megrövidül s esetleg, ha a pete érésében áll be zavar. Ezek a folyamatok szerencsére ritkák. A váratlan fogamzás leggyakoribb oka az, hogy a házaspár nem pontosan végzik a megfigyeléseket és elvétik a számítást. Ha azonban pontosan betartják az élettani születésszabályozás szabályait, annak biztonsága a fogamzásgátlás legbiztosabbnak tartott módjait is megközelíti.

Ha az asszony csak nagyjából ismeri ciklusainak hosszúságát, vagy a ciklusmenet előreláthatólag változik (pl. szülés után), a biztonság lényegesen csökken. Ilyen esetekben a terméketlen napok becslése óvatosságot kíván meg. Bizonytalan esetekben legfeljebb azon az öt napon át ajánlható a házaset, amely a legkésőbbben várható mensést közvetlenül megelőzi. A keret aztán folytonosan tágítható a ciklusnaptár, vagy a hőmenet mindjobban gyarapodó adatainak arányában. A módszer élettani biz-

tonsága annál nagyobb, mennél több adat áll az ember rendelkezésére a számítások elvégzéséhez s ezért az édesanyák jól teszik, ha felserdült lányukat idejében ránevelik, hogy a női hónapok történéseit figyeljék s arról mindig készítsenek feljegyzést is, ill. a ciklusnaptárt az érettség egész idejében vezessék.

Az elvek és az élet találkoznak

A probléma gyakorlati megoldásában-valóban jelentős része van a nevelésnek, de nemcsak élettani ismereteket kell a növekvő embernek nyújtanunk, hanem — főleg a férfiifjúsággal — meg kell értetnünk, hogy a házasság sikere legelsősorban a jellem és lelki erő kérdése.

A teológiai és orvosi álláspont közös nevezőre jutása egyébként arra is szép példa, hogy elfogulatlan, csak az igazságot kutató utak előbb-utóbb összefutnak, s ez nemcsak az igazságot teszi felismerhetőbbé, hanem a küszködő ember is segítséget kap általa életének harmonikus kialakításához. Se az orvostudománytól, se az Isten törvényétől ne várja senki, hogy az önfegyelmezéstől és áldozathozattól felmentést adjon, vagy azokat az életből kiküszöbölje. Ez azért sem volna lehetséges, mert a házasság a legteljesebb életközösség és összhangja nemcsak ezen a tényezőn fordul meg. Az időszakos megtartóztatás is megköveteli az önfegyelmezés áldozatát, de ezt ne sajnálja senki, mert áldozat a köve annak az útnak, amely — az Evangélium szavaival élve — szűk, de az életre vezet.

KELTEGETŐ

*Az éj fodros hullámai
összecsapnak a táj felett,
szörnyek osonnak ablakodhoz,
s megrörgetik az üveget.*

*Paripák ügetnek az éjben,
lovakuk árnya égig ér:
ez fekete, amaz fakó,
s a harmadik, akár a vér!*

*Érzed-e, hogy reszket a szív
a kóborló felhők alatt?! —
Pergesd a dobod, gyujts világot,
s riaszd el a halottakat!*

HIÚ ÉRDEM

*Hiú érdem, mely érdekére néz,
mások fölé emelve önmagát:
benne a percek féreg-foga rág,
s útja önzése-vájtja sírba vész.
Góg tetszeleg saját erényeként,
cimerül hordva vélt előjogát:
hervadt babér díszíti homlokát,*

*s fölé romlás ütötte bélyegét.
Az oktalan, hazudva életét,
lakattal zárja szíve ajtaját,
s öndicsérettel írva végzetét,
lelkében dajkálgatja a Halált!
Tett dolgaidról bármiképp itéltsz:
erényeiddel mérik, mennyit érsz!*

Balássy László

CSANÁD BÉLA VERSEI

SZEGED, DÓM-TÉR

(Bálint Sándornak)

I.

*Köröskörül ívek és oszlopok
utcáin jársz és mindenütt kövek
fogađnak olyan csöndben áhitattal
mintha nem is volnának emberek*

*a földön sem növények állatok
csak fönt az ég csodálatos tető
a tér fölött határtalan mezőjű
kékség itt lent pedig előkelő*

*komolyság holt ünnepi körmenet
kövek kövek viszik tekinteted
köröskörül s középen két torony
hegyén a lassan forgó fellegek.*

II.

*Megállsz, gondolkozol, hisz van időd
felmérni mindent gonddal, tervszerűen.
Román ívek során tünt századok
emléke száll, lobog a tiszta műben.*

*A kő szívét bár meg nem hallhatod,
de nézd, az alkotásban itt az ember:
a lélek harcol fáradatlanul
a múltba visszazálló érzélemmel.*

*Hallgat a kő, de benne él az arc,
az akarat, mely ilyennek faragta.
Itt minden érted van: az emberért,
hogy szebben élj. Ismerj hát önmagadra!*

III.

*Éjszaka van. Ma nem mehetsz tovább.
Seregélnek az éj csillagai
fölötted. Lélegzetük ritmusát
a puszta csöndben szinte hallani.*

*A lámpák sápadtan parázslanak,
de fényben égnek mégis mindenek:
a szentek fönt a Dóm homlokzatán
s a csillagok alatt az emberek.*

*Feljő a hold. Érzed-e: mily szabad
a tér s az út előre s fölfelé?
Egyszerre két világ is hívogat.
Minden tiéd és te az Istené!*

NÉGY VERS A „MISZTIKUS SZERELEM“ VERSEIBŐL

„Olvido de lo criado
memoria del criador
atención a lo interior
y estarse amando el amado“

(Suma de la perfección)

A teremtményt feledni
imádni a Teremtőt,
megbecsülni a bensőt,
és szeretni, szeretni...

(Keresztes Szt. János:
A tökéletesség summája.)

MADARAT FESS AZ ÁGRA

*Madarat fess az ágra, zimankós ferde télben,
éledező virágot kietlen sivatagban,
tűnő nyomot a porban, húnáros levegőben,
hogy mindenki megértse: én mindent odaadtam,
rajongva elcseréltem a szép világot Érted,
erdők és emberek közt nyugtalan vágy maradtam,
mint a madár a télben, virág a sivatagban,
mint tűnő nyom a porban, fuldokló vad viharban...*

MEGMONDOM MOST

*Megmondom most, — ó, meg ne bántsalak! —
felnőtt vagyok már, nem vagyok gyerek,
és ismerni szeretném arcodat,
jobban mint mást, a földet és eget.*

*Mért nem ragad meg jobban a szívem?
Ezer rejtélyed napról-napra nő,
csodálatos, hányféleképp ragyogsz:
mily elvont vagy és mily előkelő*

*néha, aztán meg tréfálsz, tündökölsz,
és úgy kezelsz, mint kicsi gyermeket:
hüsz, elrejtőzöl s játszol kedvesen...
Bár jó nagyon, hogy rajtam a szemed*

*szüntelenül s hogy így törődsz velem.
És jó az is, hogy álmos esteken
lábaid zsámolyához ülhetek.
Beszélj, beszélj magadról, Végtelen!*

*Nem szólok akkor, nézlek s hallgatom
szavad, mint száll a hold s a fák felett.
Anyám légy és apám légy, mindenem,
s legyek gyerek, csak a Tiéd legyek!*

NE MENJ EL

*Ne menj el, ó, ne hagyj itt!
Szemed távolba néz.
Hogy reszket búcsúzáskor,
s milyen hideg a kéz.*

*Amint kilépsz az ajtón,
kint felsikolt a szél.
Ne menj tovább a kertek
esdeklő szélénél.*

*Félek, bár jól tudom már:
sosem hagysz egyedül.
Hívásod dús szelekben
csengőbbé fényesül.*

*S ahogy utánad lépek,
lángol a láthatár.
Szemben mint az élet
káprázatos halál.*

MINDEN SZEM

*Minden szem szép arcod tükrözi,
minden pilla szemed sátora,
minden hajnal remek mosolyod,
sötét hajad minden éjszaka.*

*Légy mégjobban, mindig énvelem,
meg ne rontson száz hasonlatod,
meg ne szédítsenek részletek,
ezer tárgyban ezer alakod.*

*Te az Egyedüli légy velem,
Te az Egyszeri, Te az Örök,
kábits el, hogy érdektelenül
éljek itt a változók között.*

*Ne lehessen hátlen soha már,
kényszeríts a jóra, Hatalom!
Tétova a lábam és szívem,
jaj, ne engedj mást választanom!*

EGY RÉGI SZÉLMALOMRA

Emlékeimben úgy állsz még ma is
gyermekkorom fénylő ege alatt,
mint óriás, kitarva karjaid,
szállani készen, mint a madarak.

Sokszor megmáasztuk gerendáidat,
ott születtek az első távlatok.
Néhány méter magas tető alól
az ember mennyi szépet láthatott!

A kis patak lent vígan ballagott,
vizén tótágast álló vadkacsák,
túlhan a rét s határtalan szikek
füvén a csorda ringatta magát

előre lassan, füllesztő meleg
hullámain keresztül, s fönt az ég
felhőfodrokkal ékes partjain
bárányok itták tengerek vizét.

Távol a falu zsongott, mint a kas,
zöld cséplőgépek dünyögtek körül,
s gabonás zsákkal teli a derék
kocsik vonultak győzelmi jelül...

Ott álsz-e még? Hej, citerál-e még
a szél vitorlád roncsolt szélein?
Emlékeim szép kék ege alatt
forogva némán őrlöd éveim.

APÁMRA GONDOLOK

Egy öreg férfi
jó csoszogva.
Meglágyul az aszfalt,
csak botja kopogása
jelzi, hogy köveken jár.

Szeme messzire néz.
Nem téged, nem a házakat,
más valamit figyel.
Kérdezném, hova néz,
de szégyenlem a hangom,
annyira érces, erős.

Ő
suttogva beszél csak.
Nem koldús,
százzorta nagyobb annál:
nyomorult,
akinek pénznél többet ér,
ha szelíden rámosolyogsz.

Apámra gondolok:
valahol a falunkban
épp így csoszog ő is az utcán,
félíg bémán.
S hogy néki is kalapot
emeljenek mosolyogva,
meghajtom most a fejem,
s köszönök
ennek az ismeretlen öregnek.

SZIKSÓS NÉNI

Nyárvége van. Fakó ruhában
megy, megy az úton
egy öregasszony.
Kézében gyékényből fonott szatyor.
Nagyon nehéz, nagyon nehéz!
Lehúzza vállát. Hangosan
lélegzik, s néha alig hallhatóan
ezt mondja: Sziksót vegyenek!

Alig hallhatja valaki,
oly csendesen kiáltja.
Mint ha a bűneit
kellene utcahosszat kiáltoznia!

A sziksó nem kell senkinek.
Van szappan, száz mosószer.
Pedig ez a néhány kiló
sziksó kimosná a szívükből
a piszkot, a rideg
részvétlen zord nyugalmat!

Szegény asszony, talán
mindennap végigjárja útját,
a megaláztatások útját.

Nagyon szegény,
ki azt sem tudja,
hogyan kell kérni.

TÉLI SPIRITUALE

Fagyott virágok ablakomban
Zord jégvirágok a szívemben
Jöhet-e tél ennél vadabban
Fújhat-e szél még hidegebben

Dermedt vizeknek jég a habja
Lelkem mezői zúzmarásak
Arcom pusztító köd kavarja
Zokognom kell, hogy újra lássak

Áradj szemem sós könnyel áradj
Áradjatok ki enyhe kutak
Szállj fel szivemből vig madárraj
Ragyogjatok fel égi utak.

RACHEL FRUTIGER

Rége, amikor anyám genfi iskoláséveiről mesélt, és akkori barátinőről, Pénélope Craigie-ről és Rachel Frutiger-ről, — én csak anyámat láttam, olyan-nak, amilyenek ismertem, amint a Jean-Jaques-sziget fái alatt sétálgat más hölgyekkel, a két nagy fehér híd s a kék víz között. Csak sokkal később, egy nyári, kanton-beli bójtnapon, amikor végigmentem Plainpalais-n, — akkor érttettem meg, hogy kislányokról volt szó. És láttam őket, azokhoz a kislányokhoz hasonlóknak, akiket a minap láttam, iskolatáska a hátukon és két hajfonat az iskolatáska felett, amint mennek, kettesével, hármásával, négyesével, karöltve, hogy átkeljenek a zsufolt utcákon. Tudtam, ki volt „az a két kis francia”: a két barna hajfonat, anyám; a két szőke hajfonat, Jane néném. És végigmentem egy úton, a város szíve felé, — alighanem ez volt iskolájuk útja. De megvan-e még az iskola? Úgy hívták: „a Jó Pásztor Intézete”, sőt, talán: „a Jó Pásztorok Intézete”. Természetesen a „lehető legjobb iskola” volt, és az igazgatónő, nagyapámról beszélve, így szólt:

— Igazán, ezeknek a franciáknak a gőgje! Az jut eszébe, hogy lányait a város legelőkelőbb intézetébe küldje, noha még a havi díjakat sem tudja rendszeresen fizetni!

Milyen arisztokratikus lehetett az az intézet! Bizonyára eltűnt, annyi más arisztokratikus dologgal együtt! Idejárt egy valódi kis német herceglány; és nagyon előkelő és nagyon csunya angol kislányok, akiket, példának okáért, így hívtak: „a Tiszteletreméltó Mildred Taylor”. És volt itt három vöröshajú nővér, akik valamilyen barbár nyelven beszéltek, óra alatt egymást rugdosták a pad alatt, és nyakukon nagy aranykeresztet viseltek. Egy inas kísérette őket s a kapu előtt őrt állt. „A Prok nővérek”-nek nevezték őket. Az előadásom, amikor nem civakodtak, aranykeresztjüket szopogatták, ahelyett, hogy jegyezgettek volna. Egy napon az egyik kereszt leszakadt s a padlóra esett; ekkor látni lehetett, hogy belül kivárt; valami folyadék ömlött ki belőle. A felügyelőnő fölvette s a tanárnőhöz fordulva felkiáltott:

— Asszonyom, ez éter!

A Prok-nővérek olyan vörösek lettek, mint a hajuk, s a két asszony egymásra meredt egy jó percig, anélkül, hogy valamit is szóltak volna...

Megkísérlem, hogy lássam Pénélope Craigie-t. De nevének felerésze egy márványból való alacsony-dombormű: a szövőszéke előtt ülő *Pénélopé* s mellette egy kis háromágú lapos mécses meggyújtva, jeléül, hogy éjszaka van.

A „Craigie” északi hegyeket juttat eszembe. De ez azért van, mert tudom, hogy a Reykjavik-i skót kápolna lelkészének volt a lánya, Izlandban. A kis Craigie szőke és ideges lehetett, ökölnyi fejjel, világosszürke szempárral és óriási, cseresznyepiros szalagokkal két fakó hajfonata végében. Még télen is igen bő bőrszandált viselt, mezítlábra. És mindezért, és mivel oly messziről jött, és nagyon hontalannak érezhette magát, és mert vontatott hangja volt és kiejtéséhez mindenféle bájos mellézköngé járult, — a két kis francia egyike szíve mélyén szerette őt.

Rachel Frutiger egy bankár lánya volt, aki nagy házat birtokolt a Bergues-rakparton. Rachel valóságos kis genfi nő volt, mint a többiek, hibás kiejtéssel, és így esküdözött: óh! atyám!

Karácsony előtt néhány nappal, a tanév végefelé az igazgatónő egy intés-sel magához hívta a két kis franciát.

— Már két hete, hogy azt írta nekem az önök papája: hamarosan megküldi az elmaradt kéthavi pénzt. Mondják meg neki a nevemben, hogy ezt a számlát ki kell egyenlítenie karácsony előtt, ez a végső haladék.

Nagyapám régi családból származott: saját címerével ellátott ezüst tálai és asztalneműi voltak, meg egy mesés, különböző értékes anyagokkal berakott triktrak-játéka. Megvolt a politikai nézete is, és emiatt atyja kitagadta, majd a Vegyes Bizottság börtönbe zárta; végül az Uralkodóherceg kormánya száműzte. Így tehát Genfben élt, a többi száműzött körében. Üldözöttek és legyőzöttek voltak; de egyúttal egy nagy nemzedék emberei. Jól, vagy rosszul, rendkívüli dolgokat műveltek, amelyektől még visszhangzott Európa. Olyan emberek, akiket nem is ismertek, foglalkoztak velük, csodálták és szerették őket. Elsősorban Sue és Barbès urak voltak nagyapám barátai. Egyszer Sue úrnak, Bath-ból visszatérőben, be kellett mutatnia útlevelét a német vámhivatalok egyikén, és a vámtiszt így szólt hozzá:

— Elűhène Zue ? igen ? a Bolygó Zsidó ! a Bagoly ! a Gyilkos !

És Barbès úr egy napon, amikor elment „Franciaországot nézni” a Gex-i út cölöp-határa felől, egészen megindultan tért vissza, egy történettel, amelyet el kellett beszélnie. Egy kővel megrakott kordésorral találkozott, amely a Jurá-ból érkezett. Közvetlenül előtte az egyik kordé megrekedt a sárban s a kordésor megállt. A kocsis kiabált, a lovak húztak, semmi sem mozdult. Végül is, fejét a ló felé fordítva s annak orrcimpáit gyöngéden megérintve, így szólt a kocsis:

— Gyerünk, öreg Barbès-m, rugaszkodj már neki !

És itt voltak az emberiség megváltói, akik útrakeltek, hogy megalapítsák a falansztereket Amerikában. És az elhanyagolt üstökű álmodozók, az utolsó saint-simonisták, akik olyan lágy hangon s oly hosszasan ecsetelték a jövő társadalom szépségeit, hogy az ember nem mert húsz franknál kevesebbet kölcsönözni nekik. És ezek a szegény lengyel menekültek ! És az olasz összeesküvők, akik egyebet sem tudakoltak, mint azt, hogy mennyiért kapható egy gyilok !

Ezúttal megint azt mondta nagyapám, hogy az igazgatónő igazán várhat; s hogy a pénz Franciaországból a jövő hónap első napjaiban érkezik. És mindjárt ezután eladta triktrak-játékát egy régiségkereskedőnek, hogy meghívhassa néhány barátját karácsonyi vacsorára, s hogy fényes adományt tehessen a Száműzöttek Pénztárába.

Karácsony előtti napon, a tanítás befejeztével minden tanuló az igazgatónő irodájába ment, hogy egy kis virágscokorral együtt átadják a szüleiktől rájukbízott borítékokat. A kis franciák szívesen maradtak volna utolsóknak, de Rachel Frutiger még nem fejezte be könyvei és füzetei rendezését.

— Nos, jól van, lássuk hát, kisasszonyok... — mondta az igazgatónő.

A két kis francia egyszerre beszélt:

— Papa azt mondta, hogy a jövő hónapban kapja meg a pénzt Franciaországból. Azt mondta...

— Szóval semmit sem hoztak ? Nos jól van, amíg a megfelelő tiszteletdíjat meg nem fizették, nem lehetnek jelen az előadásokon. Mondják meg nevemben a papájuknak !

Ekkor Rachel Frutiger közelebb lépett.

— Asszonyom, — szólt, — én sem hoztam önnek semmit.

— Hogyan, ön Frutiger kisasszony ?

— Nem, asszonyom, papa a pénzt karácsony után küldi el önnek. Jönnek, franciák ?

Odakint Rachelen zavar vett erőt, egy fának támaszkodott mozdulatlan.

— Miattunk tetted ezt. Van nálad pénz !

— De nincs, esküszöm !

Viaszkodott, iskolatáskája kinyílt s abból az irkákkal együtt egy boríték hullott ki, amely a köveget érve megcsendült. Rachel Frutiger felkiáltott: óh,

atyám! Összeszedte irkáit és borítékját s anélkül, hogy bármit is meghallgatott, vagy mondott volna búcsúzóra, futásnak eredt.

Az iskolaév kezdetével, minthogy nem jött meg a pénz Franciaországból, és mivel nem illett a papának gondot okozni, — színlelték, mintha iskolába járnának. Útnak eredtek, táskával a hátukon. Egy órát azzal töltöttek, hogy szilárdra építették a Plainpalais terén emelt hőembert. De ezután mit csinálnak? A belvárosban nem mertek sétálgatni, mert félték, hogy az intézet valamelyik növendéke meglátja őket. Egy napon megkísérelték, hogy kerülő úton a Rhône-utcaig menjenek, hogy itt kényelmesen megszemléljék a huszonöt pengéjű Kést, amely egy kirakatban volt kitéve. De Pénélope éppen a késes boltja mellett lakott. És a sikátorokban való hosszas gyaloglás után elszorult a kis franciák szíve.

Többé Plainpalais-n sem maradhattak: minden pillanatban azt kockáztatták ezzel, hogy papával, vagy mamával találkoznak. Tehát a külvárosokra vetették magukat; hosszú, szomorú utcákon haladtak végig, az Arve mentén, vagy a Carouge irányában. Fogták egymás kezét. Hamar elfáradtak. Úgy érezték, veszedelmek környékezik őket. Réműletes találkozásaik voltak. Egyszer egy sörrel beszívott munkás, pillanatnyi egyensúlyra lelve az úttest közepén, megkockáztatta, hogy kitarja karjait; s látva, hogy nem dől el, társalgásba kezdett mély hangon, hévvel. Az asszonyok tekintetüket félrefordítva haladtak tovább. De a kis franciák, akiknek udjongság volt ez, megálltak és nézték. A munkás ekkor egyenesen feléjük fordult; az a veszély fenyegetett, hogy közelükbe jön; és hangja sokáig követte őket, rájuk terelve a járókelők figyelmét. Távolabb suhancok ijesztettek rájuk, kiabálva, amint elhaladtak előttük. Mások megszólították őket. Egyikük még meg is merészelte rángatni az egyik szőke copfot, mint ahogyan egy csengettyút szokás. Ezért pofont kapott. Igen rövid győzelmi pillanat: a futás rögtön újra kezdődött; visszavonulás a hó fedezéke alatt, akárcsak az oroszországi visszavonulás. Elképedés és gyanú kísérte ezeket a diáklányokat, akiket az utcán lehetett látni azokban az órákban, amikor a többiek mind előadáson voltak. És egyik este a cselédlány így szólt a mamához:

— Furcsa, mennyire bepiszkolódnak a kisasszonyok az intézetben néhány napja!

Mostanában hozzászórtak, hogy lecke és írásbeli feladat nélkül éljenek napok óta. Az iskola már feledésbe ment; más dolog kezdődött. A táskának, amelyet vállukon viseltek, nem volt több értelme, csupán a fáradságot növelő súly volt, a rangvesztés érzéséhez járuló komédia; mentek, anélkül, hogy bármit is láttak volna maguk előtt. Az óra maradt meg egyetlen világos gondolatnak kábult elméjükben: pontos időben térni haza, mintha csak az intézetből érkeznének.

Egyszer egy zsákutca mélyén félig nyitott díszkapufélét fedeztek fel. Kerestülmentek egy udvaron, elhagyatott épületek között, s egy hatalmas, ketős szárnyasajtóval találkoztak szembe, amely homályos helyre nyílt. Beléptek. Terem volt itt, csodálatos méretekkel. Aféle gát, mint a kikötőké, emelkedett a háttérben. Néhány lépcsőfokon fellépkedtek s az egyik szélén leereszkedtek egy lejtős síkon. Itt biztonságban érezte magát az ember, mint valami magaslaton épített erődben, ahonnan áttekinthető egy síkság, vagy a tenger. Fejüket felfelé fordítva, láthatták a tetőzet gerendáit és egyéb alkatrészeit, amelyek egymást keresztelték a homályban, ahol pókhálók rezegtek. Mihelyt hangos beszédre merészkedtek a gyerekek, nekiláttak, hogy átkutassák imént felfedezett birodalmukat; és megrémültek, mivel váratlanul, a ládák és hordók közt, közel a talajhoz, egy szempárt pillantottak meg, amely merően nézte őket. Egy macska volt, és most rajta volt a sor, hogy megijedjen, amikor a lányok kezeikkel hadonásztak felé.

Hosszasan vizsgálódtak, mire észrevették, hogy a bejárati kapu fölött egy kis szoba van, s hogy a gát egyik végéből kiinduló létra vezet a szoba ajtajához. Úgy tűnt nekik, hogy ezt a létrát azóta hozták ide és állították fel, amióta ők beléptek a terembe, — annyira megdöbbenek, hogy azt korábban nem látták. Pillanatnyi habozás után nem állhattak ellent a váagnak, hogy megnézzék, mi van abban a szobában; és hamarosan fölfelé kapaszkodtak a létrán. De a létrafokok közt megpillantott úr megszedítette őket, és titkon félték az elhagyatott szobától.

Még a közepéig sem értek a létrának, amikor észrevették, hogy sötétedik; leereszkedtek, és egészen a Plainpalais első utcáig futottak.

Két napon át keresgéltek a zsákutcát s a nagy kaput. Olyan környék volt ez, ahol elrejtőzhetnek és megpihenhetnek; kalóz-, vagy háborúsi-játéokra is jó hely volt. És ez az ismeretlen szoba a terem fölött mint a menny a föld fölött... Harmadnapra felismerték a zsákutcát. De a nagykapu zárva volt, s ezt a hirdetményt olvashatták: *kiadó; közelebbi felvilágosítás*... És ők újra csak járkáltak, keresztül-kasul a külvárosokon. A hó latyakká olvadt. Émelyítő, hideg és áporodott szagok szálltak fel a szemétrakásokból s a csatornákból, és beléjük ivódtak. Szaporán lépkedtek, és többé nem szóltak semmit. Hány hónapja tart ez az életmód? Pontosam: tizenegy napja.

Ezek elteltével Sue úr megegyszer visszatért Angliából. Eszébejutott, hogy csak úgy átvigye a Kontinensre; de annyi holmit hagyott Angliában, hogy nyilvánvaló volt: ez csupán átmeneti éghajlatváltoztatás. Sue úrnak londoni szobájánál volt egy saját természetére formált próbabábuja; londoni cipésznél saját lábairól, külön-külön készített mintaöntvénye; és londoni kalaposánál valami megnevezhetetlen jószág, amely olyan formájú volt, mint a saját feje. Sue úr úgy érkezett, ahogy utazni illett: jól bodorított hajjal és ingén jól redőzött mellfodorral. Kissé meghajolva ült és szép kezeit átkulcsolta keresztbevetett térdéin. Félénk volt és keveset beszélt. Bús volt. De nem azért, mert hajdan kizárták a Jockey-Clubból, — sem, mivel regényeit a kispolgárok kezében látta, akikhez semmi köze sem volt. Egyszerűen azért volt ez, mert öregedett és a Pall Mall járdájára kevésbé karcsú árnyékot vetett, mint régente.

Ha valaki annyira elkülönült a világtól, mint ő, — fényes nevelése és csi-szaltsága révén, amelynek titka örökre elveszett, — csodálkozott az ember, hogy Sue úr érdeklődött a mindennapi apróságok iránt. Tehát, tüstént látta, hogy a gyermekek boldogtalanok; magával vezette őket a kertbe és mindent elmeséltetett velük. Másnap a kis franciákat visszaküldték a Kiváló Pásztorok Intézetébe.

Tiszta és fehér gyermekkor, gondosan fésült haj, apró meztelen lábak szandálban, Genf édessége, evangéliumi erényekkel át- meg átitatott kicsiny lelkek, — gyakran gondolkodok rátok, anyám Szent Bibliáját és Énekgyűjteményét lapozgatva, — amelyeknek fekete kötésébe hatalmas keresztet nyomtattak. Gyakran gondoltam rá, hogy elbeszélem rólatok mindazt, amit most megírtam. Úgy sejttem, legrejtettebb életetekbe titkon belévegyültek az Énekek bánatos zenéjükkel. Rachel Frutiger, ki szeretted a szerelmet, — bizonyára többre becsülte azt a vonalmat, amely oly gyöngéden zengi:

Közelebb, Istenem...

De minden ének közül a legszebb az, amelynek ismétlődő verssora:

Maradj velünk, Uram, maradj velünk.

Kárpáty Csilla fordítása

WYSTAN HUGH AUDEN VERSEIBŐL

Auden a legjelentősebb angol költő a T. S. Eliot utáni nemzedékben.

Kemény koponya; arcmásából hiányzik minden, amit a romantika költőinek talált a poéták megjelenésén. Stílusa is ilyen, már első kötetében: virtuóz módon köznapi. De a keresetlennek látszó szavak mindig sajátos atmoszférát teremtenek, és jöszemű, széles intellektuális látókörrrel rendelkező költőre vallanak.

York-ban (Anglia) született 1907-ben. Tanulmányait Oxford egyik híres kollégiuma, a Christ Church College növendékeként végezte. Rövid ideig ugyanott tanárkodott is.

Első kötete 23 éves korában jelent meg „Poems” (Költemények) címmel. Tudatosan szakít benne minden dagállal, puritán, már-már fársztó tárgyilagosság jellemzi verseit. Címüket is egyszerű számozás helyettesíti. Második kötet: „The Orators” (A szónokok 1932), prózát és verset tartalmaz. A „Dance of Death” (Haláltánc) Auden első drámája, amelyet hamarosan követ a Christopher Isherwooddal közösen írt, szatirikus élű „The Dog Beneath the Skin” (Kutya a bőr alatt, 1935). Ugyanebben az évben a költői nyelv- és stílusújítás előmozdítására John Garrett-tel összefogva megszerkeszti a „The Poet's Tongue” (A költői nyelv) c. antológiát. A verseket főleg hangzásbeli szépségük alapján válogatják össze. Az egyes költők neve csak a tartalomjegyzékben szerepel, mondván, hogy a költészet nem „turisták számára berendezett múzeum”, hanem élő kulturális örökség, hatása legyen független a kisebb-nagyobb nevek sugallta előítélettől.

A harmincas évek derekán két filmmel is próbálkozik („Coal Face” és „Night Mail”). Újabb drámája a Christopher Isherwooddal együtt írt és Benjamin Britten zenéjével előadásra került „The Ascent of F. 6.” (Az F. 6. felszállása). Ezután adja ki „Look, Stranger!” (Nézd, idegen!) c. verseskötetét, 1936-ban.

Lenyűgöző lírai fegyverzettel rendelkezik: formai tökély, választékos kifejezés, találó képalkotás és valami hűvös exaktság jellemzik. A természet szépségei mellett az emberi társadalom dolgairól sem hallgat: együttérzéssel nézi a kisemberek méltányolatlan küszködését, gúnynal a hősködöket, sajátos finom humorral az élet visszasságait.

A spanyol forradalom idején „Spain” címen külön kötettel üdvözli a jobb új életért küzdőket; a forradalmárokkal érez együtt. Ekkor már a fiatal angol költők szellemi vezére.

1937-ben elnyeri a „King George's Gold Medal for Poetry” kitüntetést. Egy újabb antológia („The Oxford Book of Light Verse”, 1938.) és új dráma („On the Frontier” 1939) után a háború rémképe kísért „Journey to a War” (Ut egy háborúhoz) című, verseket és prózát tartalmazó kötetében.

A háború kitörésének évében Amerikába költözik, 1946-ban elnyeri az amerikai állampolgárságot is, de az európai kultúrával szoros kapcsolatot tart. Évente meglátogatja az „óvilágot”, és bizonyos időt tölt az olasz Ischia szigeten, ahol háza van.

1940-ben kinyomtatja válogatott verseit („Some Poems”), amely a hetedik kiadást is megéri 1952-ben.

Világnézeti érdeklődése a negyvenes években, talán a háború iszonyatának hatására, a katolicizmus felé fordul, katolikusává is lesz. A lélek immanens magatartása teljesebbé válik ki és a mindenség szemlélete válik benne érettebbé, árnyaltabbá és értelmesebbé a katolikum átérzése nyomán.

Auden háború utáni líráját az emberiség jövő sorsáért való aggodás hatja át. Kötetei, „The Enchafed Flood” (A keserű áradat) s méginkább a nagy fel-tűnést keltett „The Age of Anxiety” (Az aggodás korszaka), valamint a „For the Time Being” és a „New Year Letter” ennek az időszaknak jellemző darabjai.

1935-ben megjelent kötete, „The Shield of Achilles” (Achilles pajzsa) a letisztult, szinte klasszikussá érett költő gazdag és csípősen ízeltes új termését

kínálja. Első része (Bukolikák) a Szelek, Erdők, Hegyek, Tavak, Szigetek, Mezők, Folyók költészete; egy hívó, modern, a ferdeségeket fricskázó kritikus szellem sajátos vallomássorozata a természetről, amelybe már szervesen beletört az emberi élet a maga főnségével és groteszk fintoraival együtt. A kötet második része vegyes: a háborúellenes hangulatú „Achilles pajzsa” c. pompásan megkomponált verstől kezdve a „Vadász-évadon” keresztül a „Nokturnum”-okig, változatos témákon csillogtatja meg éles, kemény és gondolatokban bővelkedő stílusát. A harmadik rész címe: „Horae canonicae” és jellegje: „Immolatus vicerit” latin, s méginkább: katolikus. A Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperae, Completorium és Laudes egymásutánja a Breviárium napszak-beosztásának felel meg, de azon belül eredeti módon megszerkesztett, hatalmasan áradó, az élet ezernyi változatát megéneklő vers-ciklus, melyet a Laudes viszatérő sorainak és refrénjének összefonódása, mint ünnepi harangzúgás zsol-tározó akkordja zár be. Az egész ciklusból, mint a harmat, csillog elő a teremtett világ katolikuma.

Auden zenei érdeklődését és hozzáértését mutatja az, hogy Benjamin Britten, majd Igor Strawinsky kérték fel szövegkönyv írására. Britten a „Paul Bunyan” c. operettet, Strawinsky pedig a „The Rake’s Progress” c. operát komponálta Auden szövegkönyvére. Auden költői törekvései, új hangzásbeli kísérletei a költészet terén rokonok is a modern zene analóg törekvéseivel. Elgondolását ebbe az alapelvbe sűriti a „The Poet’s Tongue” előszavában: „Az igazi költészetet jobb hallgatni, mint olvasni”.

A Mozart születésének 200. évfordulójára írt „Metalogus”-t, amely a „The Listener” c. angol folyóiratban jelent meg, időszerű alapötlete, gunyoros hangja, szellemessége, veretes formája és sok egyéb mellett az a zengő gondolat teszi nagy verssé, hogy az igazi művészet, s általa a nagy művész is túléli az ízlések és divatok változásait. (l. k.)

LAUDES

*A lomb közt dalra gyűjt egy kismadár;
Kakas serkentő kurjantása száll:
„A magányban, mindenkiért.”*

*A halandókra tiszta fény ragyog;
Érzékeny ismét a felebarát:
„A magányban, mindenkiért.”*

*Kakas serkentő kurjantása száll;
Zeng-bong a nagyharang misére már:
„A magányban, mindenkiért.”*

*Érzékeny ismét a felebarát;
Az Isten áldjon Népet és Hazát:
„A magányban, mindenkiért.”*

*Zeng-bong a nagyharang misére már;
Csöpög a malomkerék, újra jár:
„A magányban, mindenkiért.”*

*Az Isten áldjon Népet és Hazát;
Áldott legyen a zöldelő világ:
„A magányban, mindenkiért.”*

*Csöpög a malomkerék, újra jár;
A lomb közt dalra gyűjt egy kismadár:
„A magányban, mindenkiért.”*

IDEGEN, NÉZD

*Idegen, nézd e partokat
Szökellő fény kínálja megcsodálnod,
Állj mozdulatlan
S hallgatva itt,
Füledbe hagyd a kagyló-járatokban
Folyamként beömlőni
A tenger ringó hangjait.*

*A térség sarkánál időzz,
Ahol a krétafal merül habokba és a nyurga párkány
Romolva küzd
Ha jó az ár,
A hullám kavicsot gurítgat, s a sirály a szikla gátján
Egy percre pihenni leszáll.*

*A távolban, lebegő pontokként, hajók
Haladnak sürgős küldetésben;
A táj s a szellők
Szívünkbe nyúlnak,
Emlékké nőve, mint ezek a felhők,
Melyek az öböl síma tükrén
Így nyáridőn ballagva átvonulnak.*

METALOGUS* A „VARÁZSFUVOLÁ”-HOZ

In memoriam, W. A. Mozart, sz. 1756. január 27.

Elmondja a Sarastro szerepét játszó énekes,
az „In diesen heiligen Hallen...” aria befejezése után.

*Pihenj, Maestro, pálcádat letedd:
Maradi az, ki dühvel méreget,
Míg szünteted a Herceg kínjait;
Sarastro, engedd, hadd mondhasson itt
Egy Metalogust; ez nekünk ma jó,
Bár Aristotelés vagy Boileau
Nem engedné, hogy megszakítsd; ma már
Nem zúg a hallgató, ép erre vár,
Mióta a Fizetett Hirdető
— Új Isten — prózájával állt elő,
Szerelmesekre s zenére lecsap,
Hitelt kínálgat s dicsér árukat:
Én nem ajánlok portékát, ne hidd,
Hogy azt viseld, vagy megfőzd vagy megidd;
E mű nem árucikk, hogy eldobáld:
Kit dicsérek, — nem árulok — Mozart,
Mert Salzburgban két százada esett,
Hogy e síralmas földre érkezett,
Mión sok úr volt, gép pedig kevés,
S a hitelenség új dolog s merész.
(Egy szolgátlan new-yorkit elbúsít,
Érsekkel szemben látni a Zsenit,
Ahogy némán, fedetlen fővel állt:
Am Mozart neki ágyat nem csinált.)*

* Metalogus: Nyugaton a rádióban, televízióban stb. a (művészi) műsorokat megszakító hirdetés, reklám.

Históriánk s Zenénk története
 Nem hátrál, mint a rák, s egy fülbe se
 Cseng vissza, Ferenc főherceg kora
 Mi szépet hallott: volt egy Fuvola
 Kincsei közt, de nem volt Gyűrű még:
 Másféle volt a hang divatja rég.
 Apáinknak a mozarti zene
 Vig, rokokó, bűbajos kelleme
 Nem volt felséges; csak azóta az,
 Mióta több, mint bécsies olasz,
 Igazi német, lázas Geist, akit
 A muzsikára gyötrő Angst hevit.
 A Nemzetközi Fesztiválokon
 A Tizenkét Hang Hívével rokon;
 Kezén kecses a könnyed s komplikált,
 S Divertimentóit, miket akkorra szánt,
 Ha étkezéskor durrann az üveg,
 S az Úr még csámcsog, a Hölgy meg cseveg, —
 Lesik, kottával ölben, néma csönd,
 Amilyen csak halk kvartettet köszönt.
 Mi kell még? El sem képzeled talán
 A hangversenyt, hol kétszáz év után
 Mozarti hanghullámok lengenek,
 Az értő hogy' megrendül; nem merek
 Jósolni, hová hág a színvonal,
 A hangsor akkor mily skálát ural,
 S a tempót, melyre regimentnyi láb
 A Holdon menetel; s Atomvilág
 Utáni szvit-műformát zongorán,
 Mit némely Kortárs pedz már, jó korán.

Operaszerzőnk szövege miatt
 Hallhattunk sértett véleményt sokat:
 Macaulay tanítványa tudja ma,
 Mit Robert Graves s Margaret Mead mondana:
 Nemekről szólva vét ez opera,
 Mert szülték sötét és barbár kódok
 A Modern s a Bronzkori Nő között.
 Hol van krédótok, Római Atyák?
 „Ah — sóhajt Mr. Mitty — hol tehát?”
 És oldalt pillant hős nejére le,
 Kinek vad álla s összevont szeme
 Sarkából izzik gúny és megvetés
 Rád, Róma-szabta Női Nevelés.
 Ezerkilencszázötvenhatban, látható,
 Királynőnk jól dotált Igazgató,
 (Mellesleg: Kollégiumot vezet);
 Sarastrot tudománya menti meg,
 Ó most Mythosz-Történetet tanít,
 Mint Brynmawr, Vassar, Bennington és Smith;
 Pamina talán Jelenkort kutat,
 Ó vizsgáztatja Tamínóurat,
 Nőtt-e már benne férjias erény,
 Miközben tálal s pelenkát cserél;
 Ha Papagena órája üres,
 A szélben Mozart-operákra les,
 Mig Papagenónak, — az ember sir —,
 Inkább kell Büfé, mint a Glockenspiel;
 S hogyan lehet (rég nem volt ily nehéz)
 Demokratát kidobni, ha csibész?
 Monostatos bizony ma is taszit,
 És nem kell ehhez fajta, rang, se hit.

Derék a mű, mely kétszáz évig él,
 S ha opera, tudj' Isten, mennyit ér:
 Nagyember alkot, s törpe nyúl bele.
 Mit kell egy alkotásnak túrnie!
 A Diva trilláz, élesen süvölt,
 Vén bolond szerző ilyet sose költ,
 X karmester, e túlbecsült alak,
 Ki tempót másít, vág oldalakat,
 Majd Y direktor elmés ötlete
 Az énekest a süllyesztőbe küldi le,
 S szerepét táncos mimeli; Z rajzoló
 Nagy díszlete egy tengeri hajó,
 Nők shortban, matrózsapkás férjfiak; —
 A Zseni mégis nagyszerű marad,
 Sőt túléli egy fő megpróbáltatást,
 Az idegen nyelvekre fordítást.
 (A brit szoprán kifulladás, ez a sorsa,
 Tenorjainkat hogy kímbe ne rontsa),
 Lágyítja Frank, vagy felgyorsítja Greek:
 A Zseni túléli mindent, oly szolid.
 Bőr a jövőről keveset tudunk,
 (És jól van így), de ennyit mondhatunk:
 Akármily nylon-zugban éljenek,
 Társ-házasság, vagy tubus-ételek
 Divatján, mégis nagy tömeg tolong
 (A hajuk abszurd, öltönyük bolond)
 Két század múlva, s pénzük jegyre peng,
 S a r a s t r ó t hallani, ha öblös hangja zeng.
 Sok kényes értő az F-re fülel:
 K i r á l y n ő áltja hogy' találja el,
 S P a r k A v e n u e - t hökkent, a K-jegyzék terén,
 Tudásával pár bronx-i félművelt legény.

Be illendő hát ünnepelni őt,
 Ki ártatlan a nagyvilág előtt,
 Megalkotott tucatnyi remeket,
 Szelleme élces szikrákat vetett,
 S koldúshoz méltó sáros sirba hullt,
 Kihez hasonlót nem látott a mult.
 S mily kedves volna megbocsátani,
 Mint Mozart tenné, nemhogy ártani
 A „gyilkos” váddal Salierinek, —
 Ótöle bezzeg nem hallunk művet!
 S míg ujjongásunk holt művészt dicsér,
 Kell áldanunk Strawinsky-t is, ki él.
 Basta! Maestro, folytasd hát tovább!
 Hogy minden szívben vegye végre át
 Tudás és Szerelem a győztes koronát.

Lakatos Kálmán fordításai

Az *Anima*, a fribourgi katolikus egyetem hittudományi karának folyóirata, egyik legutóbbi számát teljes egészében az ima kérdésének szentelte. Nincs ennél a problémánál idősebb napjainkban — bocsátja előre bevezető cikkében *Franz X. von Hornstein*. Az ima lényege, hogy benne és általa az ember találkozik Istennel, ma pedig a legigazságtól erőfeszítésnek vagyunk tanúi, amelyre ember valaha is vállalkozott, hogy Istentől szabaduljon. A modern ember egyébként is bizalmatlanul tekint mindenre, ami túlmutatna önmagán. Keresztényeket is megkísért ez a magatartás. Köztük is vannak, akik nem szívesen hallanak imádságról, holott az imától megfosztott kereszténység már csak az erkölcsi irányzatok egyik változata lenne.

Általában két nagy áramlatot figyelhetünk meg a mai kereszténység életében — írja *Hornstein*. Egyik oldalon állnak azok, akiket „misztikumoknak”, a másik oldalon, akiket „humanistáknak” nevezhetnénk. Előbbiek a kegyelem szerepének kizárólagossága felé hajlanak, utóbbiak már sokkal inkább a természetre, a teremtett világra hagyatkoznak, semmint a kegyelemre. Mindkét csoport közös jellemzője, hogy könnyen téved szélsőségekbe, mielőtt beéri az egyszerűsítéssel. Az igazság ugyanis az, hogy az ember éppoly kevésbé „csak természet”, mint „csak tetetlen transzcendencia”. Emiatt van, hogy szentek lehetünk anélkül, hogy le kellene mondanunk kultúráról, technikáról. Hívek lehetünk Istenhez, ha szeretjük is ezt a világot és hűséggel viseltetünk az emberek iránt. Szabadságunkat éppen azért kaptuk Istentől, hogy olyan megoldásokat keressünk és találjunk, amelyekben mind a kegyelem, mind a természet érvényesül. S hogy ez a törekvésünk sikerrel járjon — ebben segít minket az imádság.

*

Isten önmagát tűzte ki célul az embernek. Részt juttat neki önmagából és saját isteni életéből. Krisztus világosan beszél e szándékáról főpapi imájában: „Amint te, Atyám, bennem vagy és én tebenned, úgy legyenek ők is mibennünk... Én átadtam ne-

kik a dicsőséget, amit nekem adtál, hogy egyesek legyenek, amint mi egyesek vagyunk: én öbennük, te émbennem (Ján. 17, 21). Hogyan válik azonban egyé a emberi szellem Istennel? — teszi fel a kérdést tanulmányában *Gangolf Schneiders*. S a válasz: főleg az ima útján, amelyben a szellem fel-emelkedik Istenhez és követi a „Logos”-t örök visszatérésében az Atyához. Ez a teljes és tulajdonképpeni értelme a szentjánosi formulának: imádkozni „Jézus nevében”, és Szent Pál hasonló értelmű formulájának: „Jézus Krisztusban”. Az ima ebben a végző teológiai jelentőségében: részvétel az emberré lett Logosnak és mennyei Atyjának szellemi közösségi életében. Ugyanebből az okból — folytatja *Schneiders* — az ima és az imádkozó épp ilyen szorosan kapcsolódik össze a harmadik isteni Személlyel, a Szentlélekkel is. Nem más, mint ő, aki a személyi egység Atya és Fiú között, vonja be az imádkozót ebbe az isteni egynek-levésbe és valósítja meg ezt önmagán keresztül és a maga erejével. Isten Léleke „mindent átlát, még Isten mélységeit is” (I. Kor. 2, 10.) Bevezeti az imádkozót Isten mélységeibe, ahová a saját erejéből soha nem halthatna be: „Mivel pedig fiak vagytok, Isten elküldte Fiának Léleket szívünkbe, aki ezt kiáltja: Abba, Atya!” (Gal. 4, 6.) A Szentlélek pótolja az imádkozó fogyatékosait s megmutatja neki az irányt és a célt, amelyre Isten hívja: „Gyöngeségünkben segítségünkre van a Lélek is, mert nem tudjuk, hogyan imádkozzunk helyesen. A Lélek azonban maga könyörög helyettünk szavakba nem foglalható sóhajtsókkal. Aki vizsgálja a szívét, tudja, hogy mit kíván a Lélek, mert Isten tetszés szerint jár közben a szentekért” (Rom. 8, 26). Ha Krisztus az út, amelyen az imádkozónak haladnia kell, akkor a Szentlélek a fény ezen az úton, és az erő, amely képesé tesz annak járására. Az imádkozó nincs ráutalva szellemének Istenhez való emelésében a saját gyöngye erejére, hanem viszi őt az az erő, amely maga az isteni élet.

Az imádkozónak ebből a magasra hivatottságából folyik az a nem kevésbé nagy kötelesség, hogy az imát Isten dicsőítésére irányítsa, és ezt ve-

gye bele első teendőjének minden imájába. Így követeli a hasonlóság és az egység Krisztussal, aki élete első és legfontosabb feladatának az Atya dicsősítését tekintette, mint ahogy ugyancsak főpapi imájában vallotta: „Én megdicsőítettelek téged a földön; a művet, amelynek elvégzését reám bízta, véghezvittem” (Ján. 17, 4), Isten dicsőítése a Miatyánk első kérésének tartalma: „Szenteltesd meg a te neved!” Ez nemcsak mint a legfontosabb előzi meg az összes többi kérdéseket, de a legelsőnek és legfontosabbnak kell lennie minden imánkban.

Hogy azonban ennek a lényeges ima-kelléknek nagysága ne bátortalanítsa el minket s ne engedje tudatosan vagy tudattalanul azt a bénító érzést támadni bennünk, hogy valami önző Istennel van dolgunk, aki tulajdonképpen csak a saját dicsőségét keresi, aminek azután feláldozhatjuk a magunk érdekeit, jól meg kell értenünk azt, hogy Isten és az imádkozó ember között sohasem adódhatnak érdekellentét, mert Isten dicsősége és az imádkozónak java teljesen fedi egymást. Ezt a szükséges belátást — mutat rá Schneiders —, amely nagyon fontos a helyes Isten-kép számára, abból a megfontolásból nyerjük, hogy Isten dicsősége semmi másban sem rejlik, mint az ember tökéletes átszellemülésében. Isten semmit sem kívánhat a maga számára s annak elvárásával, hogy az emberek dicsőítsék őt, kizárólag csak az emberek lehető legnagyobb átszellemülését keresi, mert ez teszi lehetővé az emberek részvételét az ő saját életében, gazdagodását az ő saját gazdagságából. Istent dicsőíteni tehát imánkban semmi más nem jelent, mint azért könyörögni, hogy Isten a saját szükösségeinket minél nagyobb mértékben pótolja ki.

Az ima az Isten-tisztelet erényének legfontosabb és legnemesebb aktusa. Szent Ágoston „locutio mentis ad Deum”-nak mondja, az elme beszélgetésének Istennel. Ez a meghatározás elég tág ahhoz, hogy az Isten iránt tanúsított magatartásnak mindazokat a formáit imának tekinthessük, amelyekben a lélek nyilatkozik meg Isten előtt. Ide számítanak azok a formák, amelyeket Szent Ágoston „verba visibilia”-nak, „látható szavaknak” nevez: testtartás, taglejtés, arckifejezés,

bizonyos dolgok használata, feltéve, hogy mindezeknek jelképes jelentőségük van s azt juttatják kifejezésre, ami az Istenhez szármával lélekben végbemegy. A térdhajtással például törpességünket hangsúlyozzuk Istennel szemben, akinek uralmát és tekintélyét mindenek fölött állónak ismerjük el. A keresztvetéssel a Krisztussal való azonosulás vágyát tanúsítjuk. Amikor meghintjük magunkat szenteltvízzel, a bűneinktől való szabadulás kegyelmét kérjük. Az égő gyertya készségünket tolmácsolja arra, hogy meghozzuk mindazokat az áldozatokat, amelyeket Isten kívánhat tőlünk. Mindezek és más ilyen jelek valódi formái az imának s a kereszténységen kívül szokásos hasonló szertartásoktól abban különböznek, hogy valóban a lélek kifejeződései. Igazi imák tehát, nem pedig Isten befolyásolását célzó mágikus eljárások. S mint imák nyilván tökéletesek is, mert kifelé is láthatók, bevonják a testieket is, s így a léleknek emberileg teljesebb megnyilatkozásai, mint a pusztán szóbeli ima. Szorosabban véve persze az imán a lélek beszélgetését értjük Istennel a száj szavain vagy csak a lélek ki nem mondott szavain át. Az imának mind e két neme: a jel-ima és a szó-ima is, három formát ölthet. Az egyik a dicsőítő ima vagy imádás, a másik a hála ima, a harmadik a kérő ima.

A dicsőítő ima Isten szentségének és nagyságának dicsőrete, a hódolat isteni fönsége előtt, magasztalása műveinek a teremtésben és a megváltásban. Célja ennek az imának Isten dicsőítése önmagában és önmagáért. Megkívánja az imádkozótól, hogy a legteljesebb módon tekintsen el önmagától, a saját ügyeitől és kívánságaitól, egyedül Istenre fordítva a szemét. Az imádó ima ezért a legtökéletesebb és legtisztább ima.

A hála ima a lélek felemelése Istenhez annak elismerése okából, amit Isten az ő könyörület szeretetéséből az imádkozóért cselekedett. Hangsúlyozza azonban Schneiders, hogy a dicsőítő ima is abból a kegyességből indul ki, amelyet Isten az imádkozó irányában tanúsított. Ez a kegyesség váltja ki Isten dicsőretét, mert hiszen Isten nagysága a legtökéletesebben a szeretetben mutatkozik, ez a szeretet pedig az ajándékozó jóságban nyilatkozik meg. Értelmetlen lenne Istennek minden olyan imádása, amely nem

arra támaszkodni, hogy az imádkozó tapasztalta Istennek iránta megnyilvánult szeretetét, értelmetlen már azért is, mert mindig Isten az, aki az első lépést teszi, s amikor a lélek odafordul Istenhez az imádó imában, akkor is mindig csak válaszol Istennek, aki már előbb odafordult hozzája. Imádás és hála tehát nagyon közel esik egymáshoz.

Közismert, hogy a kérő ima foglalja el a legbőségesebb teret az ember imádkozásában. Egyes írók kevésre is értékeli, sőt egyenesen ellene vannak, mi több, el is utasítják, mert, úgy mond, nehezen vagy semmiképpen sem egyeztethető össze a tökéletes magatartással Isten irányában. Schneiders szerint azonban nincs igazuk. Krisztus nemcsak a lebecsülés minden nyoma nélkül beszél róla, de nagyon is nyomatékosan teszi kötelességünkre. A Miatyánk félreérthetetlenül kéri ima, amelyből éppúgy felismerhetjük a kérő ima tökéletességének feltételét, mint a kérnivalók helyes rangsorát. A kérő imánál sem merül fel azonban semmi ok, amiért ne tekintetnek Isten teljes értékű dicsőítésének — állapítja meg Schneiders. Isten az emberben és az embertől éppen azért kíván dicsőíttetni, hogy az ember magának ajándékoztatja Isten lényének egész gazdagságát. Eppen ezért minden kérés Isten adományaiért — feltéve, hogy a valóban jóra s nemcsak a látszólagos jóra vonatkozik — egyben Isten dicsőítése is. Így értette Jézus a tökéletes kérő imát. Azt is megfigyelhetjük, hogy tanításaiiban úgyszólván egyedül a kérő ima fordul elő. Ezt pedig csakis azzal magyarázhatjuk, hogy az ember földi zárandék-helyzete Isten adományainak szakadatlan közlését teszi szükségessé, ami viszont újból és újból magával hozza Isten dicsőítését is. A kérő imát természetesen a dicsőítő és a hála imánál sokkalta jobban fenyegeti a veszedelem, hogy tökéletlenné válik. Annál tökéletlenebb lesz, minél inkább háttérbe szorul az imádkozónál Isten dicsőítésének szándéka, minél inkább elszigeteli magát Istentől s minél inkább önmagát teszi meg imádkozása tulajdonképpeni céljává. Az ekként kérlelő már többé-kevésbé emberi érdekek szolgálójává fokozza le Istenit. Amikor tehát imádkozunk, szem előtt kell tartanunk azoknak a javaknak világos rangsorát, amelyekért könyörög-

hetünk, s ha nincs is semmi földi érték, amit nem szabadna kívánnunk Istentől, nagyon kell ügyelnünk arra, hogy az örök javakat elsőbbségben részesítsük az időlegesekekkel szemben.

A keresztény élet akkor nyeri elteltségét, ha már fölül tudunk emelkedni önmagunkon és a világon, ha valóban Istenben találjuk meg életünknek azt a középpontját, amelyből kiindulva gondolkodunk és véghezvük minden cselekedetünket. Hosszabb-rövidebb folyamat ez, amelynek médrét a hit, a remény és a szeretet három isteni erénye jelöli ki. Az imát ugyancsak a léleknek ez az Istenhez való emelkedése termeli ki és az ima is közvetlenül a hit, a remény és a szeretet hármass forrásából táplálkozik. Az imában az ember fölébe emelkedik önmagának és a világnak, és Istenbe alapozza magát. Az az erő pedig, amely mindhárom isteni erényt egyképpen hordozza, ugyanaz az erő, mint amely az imát is gerjeszti és hordozza, nevezetesen a bizalom. A bizalom által szerzi meg az imádkozó ember új tartópillérét Istenben. A bizalom a tulajdonképpeni feltétele a helyes imádkozásnak s mindazok a különböző feltételek, amelyeket teológusok arra vonatkozóan sorolnak fel, hogy mikor számíthat biztos meghallgatásra az ima, mindezek a feltételek a bizalomra, mint a közös alapfeltételre vezethetők vissza.

Bízni azonban nehéz — fejt ki a továbbiakban Schneiders. A bizalom megkívánja a tökéletes, a teljes önmegtágadásból fakadó szabadságot a saját éniunktól. Jelenti a lemondást az önmagunkra való hagyatkozásról éppúgy, mint az önmagunktól való cselekvésről. És lemondást követel annak az alapnak ellenőrzéséről, amelyen állunk. Elismerése a teljes függésnek. A nehéz magatartások között, amelyeket az embernek gyakorolnia kell, a bizalom talán a legnehezebb.

A bizalom nehéz voltával függ össze az imádság legtöbb és legsúlyosabb nehézsége is. Ez magyarázza azt a közelékvő és minduntalan megpróbált kísérletet arra, hogy az imát mágikusan állítsuk be. Ebben a mágikus hamis formában az ember kényszerítő befolyást szeretne gyakorolni Istenre az imájával s ilyen módon érni el célját. A mágikus imádkozó magát helyezi a középpontba: ő akar cseleked-

ni és Istennek csak az eszköz, a szolgáló szerepét szánja, akivel, úgy véli, tetszése szerint rendelkezhetik. Keresztények között mindenesetre gyakoribb a rosszul felfogott imának az a formája, amelyben az imádkozó morális befolyást kíván gyakorolni Istenre. Megkísérli, hogy kimozdítsa Istent vélt közömbösségéből és felkelése benne a segítő készséget, vagy elutasító magatartásából egyenesen pozitív segítségnyújtásra bírja az imával. Mindkét hibás formában az imádkozó önmagára támaszkodik s azt hiszi, hogy neki magának kell cselekednie, ugyanakkor pedig Istent a saját akaratára szerint igazgathatja, ahelyett, hogy önmagát és minden dolgát bizalommal engedné át Istennek és hagyóná rá az ő segítőkézségére. Jegyezzük meg jó: minden helyes kérés imának alapfeltétele a hit Isten föltétlen segítőkézségében, amelyről hisszük, hogy megvan, még mielőtt imádkoznánk érte, s amelyet nem szükséges, miként az embereknél, a kéréssel előbb felkelteni.

A bizalom hiányából ered a rezignáltság is, amely oly gyakran megbénítja az imát: „Isten úgysem törődik velem! minek akkor imádkoznom?” Pedig csak a föltétlen bizalom tehet bennünket méltóvá az Úr ígéreterre, amely korlátozás nélkül szól hozzánk: „Bármit kértek majd nevemben az Atyától, megteszem nektek” (Ján. 14, 13). Am nemcsak a kérő ima, bizalomból él a dicsőítő és a hála ima is. Az imáadásban az ember önmagát és egész sorsát a nagyságában, szentségében és szeretetében imádat érdemlő Isten kezébe helyezi és csak a bizalom, hogy jó helyen van ennek az Istennek kezében, indíthatja ilyen teljes odaadásra. Ugyanez a bizalom hordozza a hálaimát is, amelyben az ember, aki tapasztalta Isten segítségét, bizalomteljesen Isten akaratának engedi át magát.

A bizalom tehát a helyes ima gyökere. Ugyanakkor azonban a gyümölcse is. Az imában ugyanis szalkadatulul végbemegy az imádkozó túl-emelkedése önmagán, fel az Istenhez. Bizalomból imádkozik, közben pedig gyakorolja is ezt a bizalmat, amely abban a mértékben növekszik benne, amely mértékben helyesen imádkozni iparkodik. Ha tökéletes az ima, tökéletes a keresztény élet is. De egyik

sem bebiztosított és elveszthetetlen tulajdon. Csupán cél, amelyet folyvást újból kell elérni.

Az ima teológiáját ismerhettük meg az előbbiekben. Mint azonban *Josef Rudin* emeli ki tanulmányában, a hit-tudósok tanításai egymagukban még nem felelnek arra a sokakat nyugtalanító kérdésre, amely az ima valódisága és „transzcendáló ereje” tekintetében vetődik fel s amelyet egészen új oldalról igyekszik megközelíteni a mélylélektani kutatás. A tudományos pszichológia keréken négy évtizede foglalkozik, hol közvetlen, hol közvetett módon az imával. Vizsgálják a többi között „a vallási élmény lelki menetét”, mikor is imák és vallásos szövegek felhasználásával próbálják megindítani ezeket a folyamatokat. A német nyelvű irodalomból *Karl Girgensohn*, *Georg Wunderle*, *Werner Gruenh*, *Rudolf Otto* és *Alois Mager* munkáit említi ezzel kapcsolatban a szerző.

„Omnis homo mendax” — minden ember hazug. Nem egy tudományosan elemző pszichológusnál, hanem a Zsol-tárok könyvében olvassuk ezeket a megdöbbentő józan szavakat, amelyek *Rudin* szerint egyetlen cselekedetünkre sem illenek rá akkora gyakorlatiással, mint amikor Istenhez fohászunk. Érett gondolkodású, felnőtt keresztények közül sokakban megvan az az érzés, olykor határozatlanul is, de mégis világosan, hogy valami baj van az imáik valódisága körül. Szenvednek is eleget miatta. Ha őszinték, sokan kénytelenek bevallani, hogy nem tudnak „igazában” imádkozni, s ilyenkor nemcsak imáiknak szinte krónikussá vált terméketlensége jut az eszükbe, az a körülmény, hogy az ima még mindig nem tette nyugodtabbá, egyensúlyozottabbá és jobbá őket, hanem elsősorban az igazi benső kapcsolat hiánya azzal az Istennel, akire az imában egész lényüket összpontosítják. S minél tüzetesebben ismerik persze és minél mélyebb meggyőződéssel hiszik az egyház tanítását az imáról, annál inkább felébred bennük a gyanakvás, hogy imádságuknak mindez a tökéletlensége vagy álsága alighanem a saját lelki elégtelenségüket leplezi le, amelyet nyilván tükölnak maguk előtt. Ha pedig megfogamzott bennük ez a gyanakvás, ak-

kor már szükségszerű következmény, hogy ettől kezdve mindenegyes imájuk a saját énjük vádlója lesz, holott voltaképpen az „én” nem is érzi bűnösnek magát. Amikor azután azt is megtudják, hogy nincsenek egyedül ebben a vonatkozásban, hanem mások, nagyon is sokan ugyanígy vannak, akkor előbb-utóbb beletörődnek abba, hogy nem kerülhetik el és nem változtathatják meg örömtelen állapotukat.

Gyakorlásuk helyes úton is jár — állapítja meg Rudin —, az ima álságának rendszerint valóban a lelki elégtelenség a forrása. Behatóbb vizsgálásához szerencsés kiindulásnak vehetjük azt az egyik közkeletű meghatározást, hogy az ima „a szív felemelése” Istenhez. Azt a felismerést ugyanis, hogy az ima „a szív funkciója”, az ösztönös ész mesteri teljesítményének tekinthetjük, annak ellenére, hogy magát a szívet semmiképp sem számíthatjuk pszichikai függvénynek. Azzal a tipikusan jelképes gondolkodással van itt dolgunk, amely önmagában bajosan igazolható s mégis a helyénvalót fejezi ki. A szív a jelképe annak a benső középnek, amely az ember lényét összefogja s mint egységet és egészet testesíti és jeleníti meg. Ennyiben a szív kettőt jelent: lelki egészt és lelki egységet. A különböző pszichikai funkciók — az önfenntartás és a libidós kiegészülési és egyesítési ösztönök dinamikájától a képzetelig, a hangulattól és a tapasztalati és logikai tudástól az akarati aktusokig, a hozzájuk tapadó és mélyben gyökerező érzelmekig — mind találkoznak gyűjtőleccseként abban, amit „szívnek” nevezünk. Aki lelki folyamatainak azt az egész voltát és egységességét, aminek jelképe a szív, valóban érzi és átéli, annál nem adódhatnak lelki tépettség és hasadás. Nem állhat elő a „pszichikai disszociáció”, ami egyik legfontosabb kiváltója a neurotikus megbetegedéseknek. S itt a kulcsa az ima problémájának is, amely nem más, mint az ember szétfontagságának problémája.

Ami mindig és nemcsak napjainkban, ma azonban bizonyosan inkább, mint azelőtt, az imádságot megnehezíti az embernek, hogy nincs a szívének birtokában, még nem tudott eljutni hozzá, vagy másképpen: nem talált rá önmagára. S erről szólván nem is annyira

a külvilágba való szétszóródásra kell gondolnunk — a „menekülésre Isten elől”, amit *Picard* oly remekül tárgyal —, hanem a belső szökő-utakra, a lelki labirintus tömérdek folyosójára. A belső ziláltság, a félség és egyoldalúság hamisítja meg az imát. Ez okozza, hogy az értelem érveket keres a lélek ősi mélyéből feltörekvő vallásos érzések ellen, hogy a képzelet olyan, mint a makacs éjjeli madár, amely csapongásában nemcsak az egyensúlyát veszíti el könnyen, hanem a fejét is beveri a társadalmi valóság falain, hogy az akaratérő nem ritkán a megvadult bika módján uralkodik s miként ez végkimerülésig hajszolja a valóságos vagy feltételezett vörös kendőt, úgy rohan ő maga a saját érzékisége és szexualitása után. A „közép elvesztése” elsősorban lelki állapot, amely az embert a saját lényének peremére számúzi s ott azután a legkülönbözőbb vágyak, hajlamok és ürességek, de látszólag nemes tökéletesedési törekvéseknek is körtáncában forgatja. Majd pedig ha homályos bűnérzés is fellép közben, amely többnyire megmarad ennek és nem dolgozódik át világos és meggyőződéses bűntudattá, akkor mindinkább elhatalmasodik a belső bizonytalanság, az aggodás és a lelki hasadás. Hogyan tudna az ilyen ember úgy imádkozni, hogy a mai kiáltása Istenhez holnap is érvényes legyen? Hiszvést másnak látja a helyzetét, a peremnek ama szegélye szerint, ahol éppen tartózkodik. S mi sem természetesebb így, mint az, hogy imájának is valamiképpen nem valódinak kell látszania: még nem az egzisztencia határozott irányú cél- és értelemkeresése, hanem csak szelep, amelyen át feloldódik egy lelki funkció esetenkénti feszültsége. Hogy az ima a teljes és egész embernek, a „szívnek” a valódi kifejezése legyen, ahhoz előbb integrálódnia kell belül az embernek, ami éppen napjainkban nem csekély nehézségbe ütközik.

Ez a lelki „dezintegráció” az oka annak — hangoztatja Rudin —, hogy a keresztény hívők közül oly sokaknak gyöngíti meg viszonyát Istenhez az imájuk nem valódisága. S ebben a helyzetben a közösség liturgikus imája sem nyújt mélyreható és tartós segítségét, mert dezintegrált és lelkiileg disszociált emberek együtteséből nem nőhet ki valódi közösség. Ilyenkor lé-

lektamillag voltaképpen csak két formája marad az imának, amelyeket valódiaknak foghatunk fel. Legmeggyőzőbb a „széttépetnek”, a bensőleg zilált embernek imája, aki nem kísérletezik már semmiféle szövözéssel, nem bocsátkozik belé teológiai színű gondolatfűzésekkbe, hanem csak enged, hogy sikoltozzék a szíve, avagy az odaadás és önmegadás néma mozdulatait és arcjátékait végzi, minden becsvágya nélkül annak, hogy bármi vallásilag értékeset cselekedjék. Ezt az imát megilleti a valóság pecsétje, mert nem egy véletlen pillanatnyi hangulattól ered, hanem azt az egzisztenciális szorongást fejezi ki, amely eltörölhetetlenül belevésődött az emberbe. S ugyanígy valódinak hathat az imádságnak az a „szekularizált” formája is, amelyet szigorú vallásos körökben mint „természetimádást” oly nagy gyanakvással tekintenek. A mai ember — írja Rudin — nemcsak a város, de olykor a templom falai közül is menekül a természetbe. Őt, aki fut a modern technika és a lázas üzemszerűség világa elöl, különösen kínosan érinti, ha hasonló üzemszerűséget talál a templomban. A szervezett jámborság és annak konvencionális-mechanikus formái ellen egyébként is fellázadnak azok, akiknek finom, talán túlfinom érzékük van a valóság iránt. Van Gogh szavaival élve „viszszataszítónak” érzi az istentisztelet megrendezett rendszerét és a természet egyszerű, de őseredeti térségében próbálnak találkozni a Mindenhatóval. Függetlenül attól, hogy mennyiben van igazuk és mennyiben nincsen, az ő esetükből is láthatjuk, mennyire nem könnyű valóban találkozni Istennel s mekkora megértéssel kell megítélnünk a küzdelmet érte.

Még izgalmasabb a második nehézség, amelybe az imádkozó ütközhetünk s amely éppen a komoly embernek okozhat állandó tépelődést. Valóban Isten az, akivel beszélünk? Valóban át lehet törni azt a vastag falat, amely a Teremtő és a teremtmény közé ékelődik? Nem önmagával beszélget-e örökösen az ember, amikor imádkozik, a saját jobbik énjével, azzal a legbelső eszményi énnel, aki kellene hogy legyen? Felébred a gyanú, hogy az ima csak intenzív odafordulás a lélek bensejében elfekvő legmagasabb rendű „archetipushoz”, ama lelki képek egyikéhez, amelyről *Rilké*-vel el-

mondhatjuk: „Képeket építünk fel előtted, mint falakat, úgy, hogy már ezer fal áll körülötted.” És kinzó kétséget kelthet a gyanú, hogy az imádság nem csupán a „projekciós”, a kivetítő mechanizmus aktusa-e bennünk? Annál is inkább, mert hiszen ennek a mechanizmusnak működését nagyon sok vonatkozásban észleljük az embereknél, különösen akkor, ha emóciók és affektusok is közrejátszanak. Vajon, amikor mi imádkozunk, nem egyszerűen a saját lelki képeinket helyezük bele, a hozzájuk tartozó elképzelésekkel és érzelmekkel együtt, egy csupán elgondolt vagy ha előságos is, de merőben ismeretlen lénybe?

Rudin helyesen jegyzi meg, hogy a reflexióra nem hajlamos, ösztönös embernek, főleg pedig az „extravertált”, a kifelé forduló típusnak nemigen jut eszébe ez a gondolatmenet. Ebben a típusban, amelyhez az emberek zöme tartozik, vagy hamar megfogja az Istennel való találkozás realitásának benyomása, vagy hamar lemond az imádságról, mint nevelés és megemészthetetlen valamiről. Az okoskodó és kritikus, az „introvertált”, vagyis befelé forduló típus helyzete és magatartása viszont sokkalta bonyolultabb. Az ilyen típus nem egy emberi viszonylatban gyorsan rájön a saját lelki „projekcióira”, rájön arra, hogy embertársai megítélésében és kezelésében, főleg az úgynevezett „teviszonylatok” körében többé-kevésbé a saját pozitív vagy negatív lelki képei és elképzelései tükröződnek. Így azután könnyen megtörténhetik, hogy ebben a típusban végül már az imádság is az elviselhetetlen monológ érzetét kelti, az egyoldalú ömlengését, amelyre valójában sohasem kap választ „föülről”.

Ha ezzel kapcsolatban nem is térhet ki most a közvetlen Isten-élmény gyakran tárgyalt kérdésére — folytatja Rudin —, meg kell mondania, hogy szerinte is ez a valláspszichológia egyik legközpontibb problémája. Isten abszolút transzcendenciája áthághatatlan határnak látszik, amelyen még az úgynevezett misztikus Isten-talkozások sem törhetnek át teljesen. Bármennyire lenyűgöző és erős a közvetlenség benyomása, bármilyen orkánszerűen ragadja meg, dűlja fel és rázza össze az embert, mihelyt pon-

tosan elemezzük, világosan kitűnik, hogy ez mindig csak Isten közvetlen tapasztalása marad, de sohasem ug-rás az abszolútumba. Érvényes az ige: „Az Istent soha senki nem látta” (Ján. 1, 18). S nem kétséges, hogy ez a tény éppen a legkeményesebb aktusában állítja a legkeményebb próbára a kritikusan éber embert. Fáradozása, hogy közelebb jusson Istenhez, valahogy illuzorius marad. Egy távolságot, amely abszolút, fokozatosan sem csökkenthetünk.

Kettős kísértés adódhatik ebből. Az egyik, hogy az ember elkezdli egyre közömbösebben tekinteni Istent. Mert hiszen ha az ima nem dialógus Istennel, nem a lélek párbeszéde a lélekkel, akkor mire jó az egész? Minek az íjat újból és újból nekifeszíteni, ha a nyíl úgysem talál a célba? Fásultság fogja el a magános imádkozót, belecsömörlés a hiába való vállalkozásba. Az „acedia”, a „jóra való rest-ség”, a búskomorság és a mélabú nemcsak a középkori szerzetesek betegsége — állapítja meg Rudin. A másik kísértés, hogy az ember mélyeséges és tiszteletteljes némaságba menekül az Örökkévalóval szemben. A hallgatás, a csend, a nyugalom lesz az imája. Minden szó elégtelennek látszik, üresen cseng, főképpen azonban fölösleges, mert a mindentudó amúgyis jobban tud mindent. Bölcsebb türelemmel várni, míg maga a hallgató Isten ejti ki az első szót a lélekhez.

Nehézségek tehát nagyon is vannak — jelenti ki teljes határozottsággal Rudin —, mi több: azokat a nehézségeket, amelyeket a projekció és a transzcendencia okoz, pszichológiai síkon nem is tudjuk megoldani. A problémákra választ egyedül a hit felelő kaphatunk, ahol más és új kategóriák érvényesülnek, a hit síkján, ahol egy más, egy új lélek imádkozik az emberben és belőle, aki mint a „Szentlélek” már az Istenség mélyébe ér. Csak ennek a léleknek „beköltözése” folytán válik lehetségessé, hogy az Isten iránt való tisztelet belső magatartását az „Isten jelenlétében” való életté fejlesszük, hogy „szünet nélkül imádkozzunk”. De ez a lényünkhöz tartozó ima-magatartás is a hit cselekedete marad, egzisztenciánk akkor is várakozás az istengyermekség feltárulására, az isteni életáramba való teljes és reális beiktatódásra. Az ima —

szógezi le Rudin — ennek a hitnek és várakozásnak alapfunkciója.

Mindenesetre szerencsés módon nyomtatékosan utalhatunk arra, hogy a hitnek igenis megvannak a pszichológiai gyökerei. Az emberi lélek természeténél fogva készséges a hitre. Mert ha ezekhez a „disponáltságokhoz” elsősorban és döntően az értelem megfontolásai és belátásai tartoznak is, akkor sem hanyagolhatjuk el és becsülhetjük alá az emberi struktúránkba belevódott archetipikus lelki képeket. Ami azonban cseppet sem közömbös: hogy milyen képeket és szimbólumokat hozunk fel a lelki mélyből a tudatunkba. Vannak neurotizált Isten-képek és elképzelések Istentől, amelyek nemcsak torzjak, de visszalökők is, mert vagy egyetlen hittételt illusztrálnak és a polárisan kiegészítő tételre már nincsenek tekintettel, vagy mert egyoldalúan a moralizáló-könyvölt Istent, a kicsinyesen bosszúvágyó és sértődékeny törvényhozó Istent állítják a szem elé. Az imádság azután, amelyet ilyen belső elképzelések táplálnak, szinte szükségszerűen görcsbevont, híján a szabadságnak és a félelem- vagy kényszer-neurozisz vonásait viseli. Eppen ezért egészen döntő jelentőségű, hogy azt az archetipikus Isten-képet kapcsoljuk össze tudatunkkal, amely valamennyiünknek lelke mélyén nyugszik: „Saját képére és hasonlatosságára teremtette az embert.”

Minden emberi cselekedetnek, de különösen az imádságnak megvan az „ambivalenciája” — figyelmeztet Rudin. (Ambivalencián tudvalevően a lelki életnek azt a jelenségét értjük, hogy egyazon tárgyra két ellentétes, egymással összeegyeztethetetlen érzelem irányul, például szeretet és gyűlölet. A gyermek szétrombolja a szeretett játékot és utána megsiratja. Az ambivalencia kiéléződése egyik fő tünete a lelki betegségeknek.) Amíg az imát lelki jelenségként szemléljük, valahogy mindig kétértelmű marad. A szervezethez nem illeszkedő idegen testnek tűnik fel, amelyet az ember mint álságot és utópisztikusát a növekvésével karöltve a legszívesebben eltávolítana, ugyanakkor azonban a legmélyebb kifejezésékként is mutatkozik annak az emberi lénynek, amely csupa támasz-keresés, úgyannyira, hogy Rilke, az egyáltalán nem keresz-

tény költő is ide nyilatkozott: „Alapjában csak imádságok vannak.” Számunkra, keresztyény hívők számára az ima annak az egzisztenciának kifejezése, amelyet csak úgy tudunk meg-

érteni és szeretni, ha hittel odakapcsolódunk ahhoz az Istenhez, aki — mint Szent Pál oly gyönyörűen mondja (Kol. 1, 17) — „mindent megelőz” és akiben „létezik minden”.

A KIS ÚT

„A Szentlélek világosság és erő. Ő teszi, hogy meg tudjuk különböztetni az igazat a hamistól, a jót a rossztól. Mint nagyítóüveg a tárgyakat, a Szentlélek nagynak láttatja velünk a jót és rosszat. A Szentlélekkel az ember mindent nagyban lát: látjuk Istenét végzett legkisebb cselekedeteink nagyságát. Mint az óras nagyítójával tisztán látja az óra legkisebb kerékszerkezetét, a Szentlélek világosságával mi is kivesszük szegény életünk legapróbb részleteit is. Bizony a legcsekélyebb tökéletlenségek nagynak tűnnek föl és a legcsekélyebb bűnök elrettentenek...

Ha kérdeznénk a kárhozottaktól: miért vagytok a pokolban? — ezt felelnék: Mert ellenálltunk a Szentléleknek. — És ha a szenteket kérdeznénk: Miért jutottatok a mennyországba? — így felelnék: Mert hallgattunk a Szentlélekre...

A Szentlélek erő. A Szentlélek tartotta fenn Stilita Szent Simont az oszlopon. Ő adott kitartást a vértanúknak. Nélküle elhullottak volna, mint a falevelek. Mikor meggyújtották alattuk a máglyát, a Szentlélek vette el a tűz melegét az istenszeretet forróságával...

A Szentlélek olyan, mint az ember, kinek pompás kocsija és lova van s ajánlkozik, hogy Párizsba visz minket. Csak azt kell mondanunk: igen — és beszállhatunk. Igent mondani már csak könnyű dolog! A Szentlélek az égbe akar vinni minket. Csak mondjunk igent és engedjük, hogy vezessen.”

(Vianney Szent János. Monin-Vác: Szól az Arsi Szent 42—45.)

Amit Vianney Szent János e fölségesen egyszerű szavakkal, mint nagy-szerű élettapasztalatot mond el, azt körülbelül a következő idézetekkel szoktam prédikálni: „Én pedig kérni fogom az Atyát, és más Vigasztalót ad nektek: az igazság Lelkét, aki mindörökké veletek marad”. „Mikor eljön a Vigasztaló, akit az Atyától küldök nektek, az Igazság Lelke, aki az Atyától származik, ő tanúságot tesz rólam. Ti is tegyetek tanúságot rólam”. „Amikor eljön, vádlón bizonyítja majd a világnak a bűnt, az igazságot és az ítéletet.” „Még sok mondanivalóm volna, nem vagytok azonban elég erősek hozzá. De amikor eljön ő, az Igazság Lelke, élvezet titeket a teljes igazságra.” „A Vigasztaló pedig, akit az Atya nevében küld, megtanít majd mindenre és eszetekbe juttat mindent, amit mondtam nektek.” (Ján. 14, 15 k; 15, 26; 16, 8, 12 k; 14, 26.) — Ezek szólnak arról, mily nagy-szerű világosság a bennünk lakó és dolgozó Szentlélek.

A következő idézetek a bennünk működő isteni erőnek hirdetik Őt: „Én pedig elküldöm rátok Atyám megígért ajándékát. Maradjatok a városban, amíg erő a magasságból nem tölt el titeket.” (Luk. 24, 49.) „Mikor a Szentlélek leszáll rátok, erőben részesültök, úgyhogy tanúságot tesztek majd rólam.” (Csel. 1, 8.) — Az Úr Jézus által megígért Erő kiáradását mutatja be szemléletesen az Apostolok Cselekedeteinek 2. fejezete, Szent Pál pedig így magyarázza: „Isten szeretete kiáradt szívünkbe a ránk árasztott Szentlélek által.” (Róm. 5, 5.)

A Szent, aki naponként 12—14 órát töltött a gyónatárszékében (papi életének közel háromnegyed részét), talán mindenkinél mélyebben látott az emberi lélekbe. A lélek mélyén mindig azt a pontot figyelte, ahol a lélek az Istennel találkozik. E pont a közönséges szemlélő számára megközelíthetetlen, mint maga az Isten, aki „megközelíthetetlen világosságban lakik”. (1 Tim. 6, 16.) Az Arsi Plébános a

Szentlélek fényénél úgy szemlélte az emberi lélek e legmélyét, mint az órás, akit nagytóval nézi az óra szerkezetét. Állandóan figyelhette, hogyan vezet rá az igazság Lelke az emberi lelket az Úr Jézus által hirdetett igazságra s hogyan teszi komollyá az ítélet gondolatával. Számtalanszor tapasztalta, miképpen mutatja meg a világ gondoljaiban vagy örömeiben elmerült embernek a bűneit, amelyek eddig elszakították őt Istentől. Napról napra gyönyörködhetett a legszebb Fény tündöklésében, amely megvilágítja az emberek számára a mennyországba vezető utat.

Számára az égi „Erő”-ről szóló tanítás nem szent elmélet volt. Érezte a Szentlélek erejét, amely naponként tömegesen hozta gyóntatószékéhez a bűnösöket. Élvezte az isteni Erő legnagyobb szerűbb működését: amint kiemeli az emberi lelket bűneiből. Nincs is fontosabb erő kifejtés ennél a földön! — Az embernek nem sok szerepe van itt: csak nem szabad ellenállni a Szentléleknek. (Csel. 7, 51.) Igent kell mondani arra, mit a Szentlélek tenni akar.

Ha akarjuk, hogy életünk Kis Útja valóban Istenhez vezető út legyen, bennünket is a Szentléleknek kell megvilágítania és mozgatnia. Ő legyen a Kis Út reflektora és motorja. Minden más kérdés mellékes életünk útjával kapcsolatban. Mередek az út vagy síkságon vezet? Szép vidéken halad vagy sivatagban? Repülőgépen megyünk-e vagy rozstart szekéren? Királyi az öltözetünk vagy koldustarisznya lóg a nyakunkban? Ha a „Boldogító szende Fény” nem világít, nem megyünk Isten felé. Ereje nélkül egy lépést sem tehetünk.

„A Lelket ki ne oltásátok!” (1 Tesz. 5, 19.) — Szent Pál vészkiáltását nem kell azok felé ismételnünk, akik a Kis Úton járnak. Gyermekekoromban mindig szomorúan néztem az oltárt, amikor a sekrestyés a csúnya, fekete kis „disznókörmöt” ráhúzta a gyertyára és kioltotta a fényét. Az élet legborzasztóbb valósága számomra ma ez, amikor a pokoli sekrestyés kioltja egy emberi lélekből a Szentlélek fényét és kikapcsolja egy emberi életből az Isten erejét.

A teológusok ma kezdenek visszatérni a Szentírás és a Szentatyák fölfogásához: a Szentlélek bennünk-laká-

sát nem a megszentelő kegyelem „következményének” nézzük, hanem fordítva. — Milyen jó lenne, ha az emberek is így gondolkodnának és beszélnének. Nem a kegyelem vagy a halálos bűn állapotáról lenne szó, hanem a Szentlélek tartózkodásáról bennünk, vagy fényének és erejének kioltásáról. Vagy helyesebben: a kioltásról soha nem lenne szó, hanem mindig a legnagyobb gondossággal marasztalnák magukban a „lélek édes Vendégét”.

Milyen boldog út is a Kis Út: soha nem járunk rajta „árván”, egyedül. Tudjuk, hogy Jézusnál is jobb Vigasztaló kísér állandóan. (Ján. 16, 7.) A Szentháromság nem győzi kívánni, hogy a másvilágon a miénk legyen. Foglalójaként és zálogul lakik bennünk már itt a földön is a Szentlélek. (Ef. 1, 14; 2 Kor. 1, 22.) „Nem tudjátok, hogy Isten temploma vagytok és Isten Lelke lakik benneteket?” „Nem tudjátok, hogy testetek a bennetek lakó Szentlélek temploma?” (1 Kor. 3, 16; 6, 19.) A Szentlélek a megbérmált igaz ember lelkében (sőt testében is!) állandóan úgy tartózkodik, mint az Úr Jézus van bennünk a szentáldozás után. Vajon igazán tudjuk ezt? Ha igazán meggyőződésünk ez, akkor vigyázunk rá, hogy ne szomorítsuk meg Őt. (Ef. 4, 30.) Akkor az élet valóságait mindig fényénél nézzük és minden igyekezetünkkel belekapcsolódunk bennünk dolgozó erejébe. Ezenfelül azonban igyekszünk az én és Te egészen közvetlen személyes kapcsolatát ápolni. Szoktunk Vele úgy beszélgetni, mint az Úr Jézussal a szentáldozás után? Bármikor megtehetjük, de főként akkor forduljunk Hozzá egészen egyszerű és közvetlen szavakkal, amikor több világosságra és nagyobb erőre van szükségünk az életünk útján.

A kereszténység a személyes Istenkapcsolat vallása. A Szentháromság azért mutatkozik be nekünk a kinyilatkoztatásban, hogy személyes kapcsolatba juthassunk Vele. Az Öszövény emberének nem mutatkozott be személyesen az Isten. Bármennyire kérte Mózes: „Mutasd meg nékem arcomat!” — a válasz ez volt: „Arcomat nem láthatod, mert nem láthat engem ember úgy, hogy életben maradjon”. (II. Móz. 33, 13; 20.) A bambergi székesegyház királyi kapuján ezért áb-

rázolta a középkori szobrász a Zsinagoga arcát elfátyolozottan.

Az Újszövetségben nagyobb a legkisebb is az Ószövetség Legnagyobbjánál. (Mt. 11, 11.) mert személyesen mutatkozott be nekünk az Isten és a bennünk lakó Szentlélek által már itt a földön is állandó személyes kapcsolata-

tot akar velünk tartani. Személyesen nyújtja, amire itt az úton legnagyobb szükségünk van: a világo sságot és az erőt. Tőlünk csak annyit vár, hogy elfogadjuk segítő kezét: igen-t mondjunk arra, amit Ő velünk tenni akar.

Rajz Mihály

NAPLÓ

BRUGGEEI EMLÉKEK. Almaim gyakori témája ez a bájos flamand városka. Először 1924-ben láttam, másodszer 1957 májusában, amikor európai utam egyik fontos állomásává avattam.

52.000 lakosa van; a nyugatflamand provincia fővárosa, püspöki székhelyvel. Fontos idegenforgalmi állomás. A festői környezetű kanállissal, ódon házaival, kerti sétányaival, művészi harangjátékával és számos történelmi létesítményével hívja magára a figyelmet. A 13—15. században épült Belfried toronyban nyert elhelyezést az a 47 harang, amelynek szépséges játéka olyan mély hatást gyakorol a hallgatóra. A múzeumok bemutatják a flamand festők és kézművesek legkiválóbb alkotásainak egész sorát. Itt van Belgium legősibb városháza, amely 1376-ban épült. A Sz. Salvator székesegyház üvegfestményeivel és gobelinjeivel, múzeuma pedig a régi flamand mesterek munkáival tűnik fel. A nevezetességek sorába tartozik a gótstílű Szent Jakab templom, a reneszánsz stílusú Szent Anna templom és a Jeruzsálem templom.

A hagyomány és hiteles feljegyzések tanúsága szerint a bruggei Szent Vér Bazilikában őrzik Krisztus Urunk Szent Véréát. A belga püspöki kar jelenlétében minden esztendőben hatalmas ünnepeket rendeznek, ahol a zárandokok tízezrei hódolnak a Legszentebb Vér emlékének. A város ilyenkor ünnepi díszbe öltözik; este a fényárban úszó utcákon szentségi körmenetben viszik körül a szent Erekljét, s a hívek mély áhítattal imádkoznak az emberiség igaz békéjéért.

Mit tudunk a Szent Vér történetéről? Az erekljét Thierry flandriai gróf kapta ajándékba és azt az akkori Szent Basile kápolnában helyezték el, amely a grófi kastélyhoz tartozott. Később harmadrend alakult a tiszteletére. Az akkori idők krónikása, Ipérius ezt írja róla: „Amikor Theodorik, Flandria grófja visszatért a Szentföldről, felesége, Szibilla Jeruzsálemben maradt, hogy mindhaláláig ott szolgáljon Istennek. E nő Fulkon volt jeruzsálemi király leánya és Baudouin akkori jeruzsálemi király nővére volt. Miután férjével Jeruzsálembé érkezett, idejét a betegek ápolásával töltötte a kórházban, sajátkezűleg mosta és kötözte a legcsúnyább sebeket. Testvéreinek és barátainak unszolására nagynehezen megszerezte férje beleegyezését ahhoz, hogy élete végéig ebben a munkában maradjon. A jeruzsálemi király, hogy Theodorik jószágát meghálálja, valamint e nemes gesztusért némi kárpótlást adjon, sok ajándékkal halmozta el a grófit, többek között neki ajándékozta a püspökök és hercegek beleegyezésével Jézus Krisztus Vérének nagy részét, amit Theodorik a Szent Bertin-i apát, Leó kezeire bízott és 1148-ban Bruggeba szállíttatott. Ez annak a vérnek egy része, amit Arimathiai József gyűjtött össze, amikor Krisztus testét megmosta és a sebeket borító vért eltávolította. Leó ezt a vért egy erekljetartóban állandóan nyakában hordta és később a flandriai gróf bruggei kápolnájában helyezte el.”

Az ereklye kultusza visszanyúlik a messzi idők távlatába. A palesztiniai egyház hagyományai és a VII. és XI. századbeli írásos emlékek szerint a szent vért az apostolok tanítványai őrizték meg más erekljékkal együtt. Ezt a hagyományt csodálatos gyógyulások is megerősítették. Rendkívüli jelenségek is kísérték a szent Vér erekljét. Jean d'Ypres szerint a Vér az első esztendőben (1148 után) alvadt állapotban volt látható a hét minden napján, csupán pén-

teken vált folyékonyá 3 óráig. Ezt szemtanúk is bizonyítják. Dufay atya szerint ez a jelenség 1148—1309. áprilisáig tartott. 1388-ban újra folyékonyá vált az anconai püspök, Vilmos jelenlétében, aki ezt kézírásával és pecsétjével igazolja. (Drégely Vilmos)

A PÁPAK ÉS A KELETI RITUSOK. XXIII. János pápánk trónfoglalására történelmi jelentőségű nyilatkozatában utalt a világbékére és annak alapjára, a lelki egységre. Most, amikor a békéért küzd az egész világ, csak örvendhetünk annak az őszinte testvéri gesztusnak, amellyel Kelet népeihöz fordult. Akadtak azonban, akik a pápai szöveget célzatosan magyarították, holott a pápa csak nagy elődeinek nyomán fordult Kelet felé is. Joggal megtehetette, mert pápasága előtt is, személyében, szeretettel viseltett keleti testvéreink iránt, akiknek egyházi és társadalmi problémáit közvetlen tapasztalattól ismeri. Így tehát időszerű lesz, ha néhány történelmi adattal igazoljuk a pápáknak Kelettel szemben tanúsított következetes eljárását. A pápák, ismerve a különböző szertartások lélektani eredetét és szerepét, a keleti ritusú testvérektől csak azt kívánták, hogy az Egyház dogmáit teljes egészükben és azonos tartalommal fogadják el és vallják. A ritust, amelyen akkor még a keleti egyházi jogi gyakorlat is értetődött, mindenkor a maga tisztaságában kívánták fenntartani és az apostoli eredetű görög ritus iránt érzett szeretetüket kimutatni.

Az első századokban (amikor keleti pápák is uralkodtak) nem volt ritusversengés s az még Photius idejében is, amikor már több szertartás él, ismeretlen volt. I. Miklós pápához írott levelében ő is világosan kijelentette, hogy az Egyházban különböző szertartások lehetnek, (Migne, Patrologia 102-köt. 603. old.) Caerularius Mihály már a kovászatlan kenyér használata miatt elítélte a latin egyházat. Ezzel szemben IX. Leó pápa hozzá intézett levelében szeretettel ír a görög ritus fenntartásáról. VIII. Kelemen pápa (Magnus Dominus 1596. kezdetű bullájában) határozottan ígérte, hogy szeretettel gondoskodik a görög ritus fenntartásáról. III. Ince, a középkor egyik legnagyobb és legerélyesebb pápája ezt írta: „A görögök szokásait és szertartásait, amennyiben azt az isteni törvény engedi, fenntartjuk és megőrizzük”! Tehát disciplinárius téren ő is teljes szabadságot biztosított a görög egyháznak. Róma részéről később is sok kedvező pápai intézkedés történt a görög ritus javára. Az alapvető intézkedések sora azonban főképpen XIV. Benedek pápa nevéhez fűződik. „Etsi pastoralis ... (1747.) és Allatae sunt (1775.) bulláiban ő is csak azt kívánta, hogy a keletiek vessék el Arius, Macedonius, Nestorius és a többi eretnekek tévedéseit” — ... sértetlenül megtartva ritusukat és disciplinájukat”. Erőteljesen hangoztatja „hogy a keleti ritusok elnyomása mindig a legtávolabb állott a római Szentszéktől. Ezt a szándékot csak az ellenségek tulajdonították a pápáknak azért, hogy a görög nép lelkét a latinoktól elfordítsák”. (Nyles Symbolae 772. old.) A pápák következetes felfogásukat a gyakorlatban is érvényesítették. 1669-ben és 1702-ben erélyes figyelmeztetést intéztek a keleti misszionáriusokhoz és annak kinyilatkoztatására kötelezték őket, hogy a római Egyház a görög ritust nemcsak soha nem helytelenítette, vagy változtatta meg, hanem különösképpen ajánlotta. Gondoskodjanak tehát a misszionáriusok arról, hogy a keletiek szorgalmasan tartsák meg ritusukat, böjtjeiket, ünnepüket, szokásaikat, ceremóniáikat, könyörgéseiket és vallási gyakorlataikat, szóval mindazt, amiről ősi ritusuk szépsége megismerhető. (Arnét, De rituum relatione, Róma 1895.) A koptok közt működő misszionáriusok (1741-ben) kérték az ottani ősi szokáson alakuló gyermek-áldoztatások eltörlését, amire Róma szigorú parancsot adott a szokás fenntartására. A chald patriarka kérésére, 1774-ben továbbra is megengedte híveinek két szín alatti áldozását. XIV. Benedek után a febronianizmus és a jozefinizmus Nyugaton sok bajt okozott az Egyháznak és így Kelet ügyeivel egy ideig nem foglalkozott oly intenzíven. IX. Piustól kezdve azonban minden pápa a legmelegebben fordult Kelet felé. XIII. Leó pápát valószínűleg lelkesítette az egység gondolata. Mindjárt uralkodása elején (1879) ezeket mondta a konzisztoriumon: „Mennyire kedvesek előttünk a keleti egyházak, mennyire csodáljuk régi dicsőségüket és mily boldogok volnának, ha első nagyságukban és régi dicsőségükben ragyognának”! Amidőn 1880-ban a szlávok két nagy apostolának, Sz. Cyrillnek és Methódnak centenáriumát ülte az Egyház, a nagy pápa: „Grande munus” ... kezdetű bullájával klasszikus fen-

ségű sorokat irt a görög rítus szépségeiről és a két szent tiszteletét az egész latin Egyházban is kötelezővé tette. (Dr. Placid de Miester O. S. B.: XIII. Leó és a görög Egyház). „Orientalium dignitas kezdetű bullájában ugyancsak igazságon szabályozta a két rítus egymáshoz való viszonyát. A pápák a keleti papok tekintélyét is mindenkor védtek. X. Leó „Accepimus nuper” bullájában azok bántalmazóit is ugyanazon büntetéssel sutítja, mint a latin papokét, sőt a görög papok feleségeit és tiszta életű özvegyeit is jogokban részesíti.

Elismerjük, hogy a Szentzséknak a keleti rítusok fenntartását illetően sokszor leszögezett álláspontja nem kizárólag érzelmi alapon nyugszik, mert benne van abban az Údvözítő egységért remegő főpapi imájának rezülete és isteni akaratnyilvánításának jól átgondolt történelmi és pszichikai tudata is. Az „Orientalium dignitas”-ban XIII. Leó ezt mondta: „A keleti rítusok fenntartása sokkal nagyobb jelentőségű dolog, mint ahogy azt hinnők”, s azért elsősorban a keletieket hívta fel, hogy disciplináris sértetlenségükre vigyázzanak. X. Pius pápa főképpen az Evangélium lényegének kimélyítését tűzte ki feladatául, de amint Mercier bíboros írta róla, „felébresztette az egyetemesség erejének mélyseges vitalitását”. XV. Benedek pápa a legmelegebb szeretettel fordult Kelet felé, utóda: XI. Pius pápa nyíltan kijelentette: „Mind a keleti, mind a nyugati keresztények részéről sok oka van a kölcsönös megnemértésnek, arra kell törekedni tehát, hogy az előítéletek leomoljanak, a téves felfogások s minden történelmi hibák, melyek a kibékülést megnehezítik, eloszoljanak. A mi részünkről le kell tennünk Kelet felfogásával és intézményeivel szemben századokon át felhalmozódott hibáinkról. A keleti keresztények pedig igyekezzenek alaposan meggyőződni arról, hogy az ő szentatyáiknak hite teljesen megegyezik a latin szentatyák hitével”. Végül pedig kéri, hogy a vélemények kicsérélése mindkét részről a testvéri szeretet jegyében történjék. Ugyancsak ő, a niceai Zsinat 1600 éves fordulójára alkalmából, arra kérte a keleti történelemben és liturgiában otthonos tudósokat, hogy előadások és a sajtó útján világszerte fel a közvéleményt. 1924-ben rendelte el, hogy az egyetemeken és a latin szemináriumokban is fordítsanak időt a keleti teológiai és vele összefüggő problémák tanulmányozására. 1928 szeptemberben a „Rerum Orientalium Studii” kezdetű enciklikájában jelzi, hogy a keletiekre vonatkozó decretumait mintegy isteni ösztönzésre, „Quodam divinu instinctu” adta ki, s hogy a kölcsönös szeretet és megbecsülés ápolása érdekében legelőbbet fog használni a nyugatiaknál a keletiek ügyeinek bővebb ismerete. Kívánja, hogy „mindenki lássa az igaz, örök és törvényes Orthodoxiát”. Ezért buzdítja a püspököket, hogy a keleti studiumokat vele együtt minden eszközzel mozdítsák elő. (Acta Ap. Sedis 1928.)

A megismerést biznyára elő fogja segíteni a moszkvai Patriarchátus 1958-ban orosz, angol, német, francia, olasz, spanyol és arab nyelven megjelent kiadványa: „Az orosz orthodox egyház szervezete, helyzete és tevékenysége”, amely az egyházi kérdésekkel foglalkozóknak autentikus forrásul szolgálhat.

XII. Pius pápa nagy szeretettel adta ki a Keleti KODEX egyes részeit. Legutóbb 1957-ben a személyi (De personis) részt, amelyet a Vigilia is ismertett. Elrendelő enciklikájában ő is a keleti rítusok tiszteletreméltó ősiségére hivatkozik, s azok intézményeit eredetiségükben fenntartani kívánja.

A felsorolt történelmi adatok szinte kényszerítenek arra, hogy ahol csak lehet, a világbéke érdekében is, legalább tudományos és társadalmi úton igyekezzünk egymáshoz közelebb hozni a lelkeket, hogy azok azután Isten békéje útján is mennél elevebben vágyakozzanak. (Szántay-Széman István)

AZ OLVASÓ NAPLÓJA. Szabó Magda nagyon magasra csigázta igényeinket első regényével, a *Freskó*val. Megfelel-e ezeknek az igényeknek új regénye, *Az őz*?

Úgy érzem, a *Freskó* több, jobb, erősebb volt. Ezzel természetesen egyáltalán nem azt akarom mondani, hogy *Az őz* nem jó. Sőt, néha talán éppen az a baja, hogy túl jó.

A *Freskó* egy temetés egyetlen drámai pillanatában csupa sodró, sűrű, nagyáramú epika volt. Hozzá képest *Az őz* valahogyan ösztövérenek hat. Lát-szólag több társadalmi anyagot ölel föl, a *Freskó* társadalmi anyaga mégis töményebb, keményebb volt.

Persze ezt ilyen nyersen kimondani nem egészen igazságos dolog. A legtöbb írónak van bizonyos belső „gazdaságtana”, nem kitervelten, hanem szinte az ösztöneiben: váltógazdaságot folytat, s egy-egy nagy, súlyos munka után valamilyen könnyedebb földadatban keres pihenést; nem dolgozik mindig nagyzenekarra, szimfóniát kamarazenevel váltogat. Ez nem hiba, nem engedmény, hanem természetes erőbeosztás; a fontos az, hogy a maga nemében a kamarazene is épp olyan jó legyen, mint a nagyzenekari szimfónia volt. Hangnemet, műfajt lehet cserélni; csak saját maga iránti igényét ne cserélgesse az író. Mint ahogy Szabó Magda sem cserélgeti. A hangnem más, a becsvágy ugyanaz.

Szabó Magda esetében az eszközök és módszerek is; s úgy gondolom, jobb volna, ha nem volnának azok. A *Freskót* is, *Az őzet* is lényegében azonos technikával írta. Valószínűleg azért, mert ebben a technikában találta meg a maga számára az idő problémájának megoldását.

Boldog regényíró, aki minden aggály nélkül elkezdí történetét az elején s befejezi a végén! Boldog regényíró, akiben föl sem merül a gondolat, hogy mondandóját sűrítse, valaminő egységbe komponálja; akiben soha nem vetődik föl az idő kettősségének problémája: hogy van az elbeszélés, mint folyamat, mint mult, s van úgy is, mint bennünk való jelen, mint tartam. Lehet, hogy ezek a született epikusok, a született regélők. A modern írók legtöbbje azonban küzd az idő, illetve a dolgok egybeszerkesztésének, egybelátásának problémájával. Az igaziak nem azért küzdenek vele, mert úgy hallották Szerb Antaltól, vagy úgy olvasták Proustban, hanem azért, mert valóban bennük él a probléma: mert valóban koruknak, a rádió, a film, sőt a televízió, a jelenbe állandóan belekopirozott mult, az egybemontírozott különböző idők korának gyermekei.

Egyébként is, nagyon valószínű, hogy a folyamatos, elejétől végéig töréstelenül haladó, „szabályos” vagy „hagyományos” elbeszélés általában semmivel sem természetesebb és valószerűbb, mint az, amely az elbeszélő folyamatot az elbeszélés folyamatának időegységébe komponálja; sőt, lélektanilag tekintve, az utóbbi a hitelesebb, az igazi író pedig mindig hitelességre, minél nagyobb hitelességre törekszik, nemcsak az ábrázolásban, hanem az ábrázolás mikéntjében, atmoszférájában is. (Csak zárójelben jegyzem meg: ez a modernnek nevezett regénytechnika nem is olyan sosem-hallottan modern. Első kísérleteit és első nagy sikereit, jellemzően, éppen annál a regényírónál találjuk meg, aki — alighanem mindmáig — a legtöbbit markolt a valóságból s amit markolt, a legszuverénabból teremtette át autonóm művészi valósággá. Balzacról beszélék és *Az emberi komédiáról*.)

Hogyan oldja meg Szabó Magda ennek a „két időnek” a problémáját? Úgy, hogy — nyersen szólva — a végén kezdi a regényt: a történetét elbeszélő hősnek abban a helyzetében, ahová majd az elbeszélés végpontján jut. Ebbe a helyzetbe: egy friss sír fölötti visszaemlékezésbe van beleágyazva maga a történet, a hősön élettörténete; a helyzetből adódó képzetársítások idézik föl az élet, a történet egyes mozzanatait. Nyilvánvaló, hogy ebben a bonyolult kettősségben az írónak valóban szuverénül kell eljárni, valóban öntörvényű külön világot kell teremtenie; nem szabad zavartatni magát — egy mélyebb, szintetikusabb művészi realitás érdekében — a helyzet *de facto* realitásától; — mert ha engedi, hogy ez utóbbi realitás túlságosan belejártsszék amamba, akkor — (paradoxul hangzik ugyan, de ez a művészet benső paradoxája) — éppen a túlzott valóságosságra törekvés árt majd a mű valóságának. Hogyan? Valahogy ilyesformán:

Természetes, hogy minden igazi regény építmény, szerkezet (nem pedig naturalista másolat), de a szerkezeti elemeknek észrevétlenül kell beleépülniük a műbe; úgy tartják az építményt, hogy nem szabad látnom, mi tartja. Szabó Magdánál azonban nem egyszer látom, hogy mi tartja az épületet. Látom, és szeretnék közbeszólni: ez pontosan, szabályosan van megcsinálva, de nem egészen igaz. Túl síma, túl olajozott, túl jól fut. Mint az elején mondtam: túlon túl jó. Íme néhány példa:

A hősön ül a friss sír mellett; zivatar jön, égzengés. „Úgy dörög, mint az ágyú”, s ez a kapcsolás hozza elő a háború emlékeit, nem is egyszer. Vagy: a vihar elvonultán „a kalácsomat elmosta a víz, nem is látszik, hogy volt valami a helyén. *Kalácsot* fenni Kárász Béla tanított”... Egy öregember eszik a

közben egy padon, aztán elindul kifelé a temetőből; „szegény kis öreg, valami lehet a cipője talpával, folyton megbotlik benne. Azt hiszem, akkor voltam a legboldogabb, mikor elhívtál magaddal cipőt venni.” Vagy: a közelben kertész dolgozik. „A kertész már nem *guggol*, térdepel. *Guggolni... ezt mondtad akkor éjjel.*”

Nem mondom, vannak ilyen asszociációk is: mikor szó idéz föl szót; általában azonban a dolog egyáltalán nem ilyen egyszerű — vagy ilyen gépies. A módszer második, harmadik alkalmazásánál már „kilóg a rúgó”. Mint egy nagy villamos kapcsolótábla: az író, üzemének kívánalmai szerint, megnyom egy gombot, s egy másik táblán kigyullad egy lámpa, a kellő helyen meglendül egy kerék, megsuhan egy szíj, megindul egy gépezet, szállítja a megfelelő anyagot. A kapcsolások nem önkéntesek, mint a valóságban, hanem csináltak; nem maguktól vannak, hanem az írótól.

Persze mindig az írótól vannak; csak hogy ezt nekem, az olvasónak nem szabad észrevennem. Ha észreveszem, akkor már zavar; akkor már ellentmondok és szembesítem az író és teremtett valóságát az igazi valósággal.

Aki azzal a modern regénytechnikával dolgozik, amivel Szabó Magda, annak természetesen össze kell kopíroznia az időket; s ebben a műveletben minden a *hogyanon* múlik. Azon, hogy a „keret”; meg ami benne van, valóban egységbe forrjon; hogy az egyik ne zavarja a másikat. Egy képtelen képpel: mindent beleteszek egy zsákba, aztán elkötöm a zsák száját; de bent a zsákban élnie kell az életnek, folynia kell a folyamatnak, sodornia az epikának. Azt hiszem, Szabó Magda túlon túl szétdarabolja az epikát, annyira, hogy az elemek a kelleténél jobban elvesztik koházis képességüket. Túl apró erekre, túl sok apró érre bontja a folyamatot, azzal, hogy minduntalan gátakat és vízvázalásokat állít útjába: jelenet túl sokszor avatkoztatja bele a múltba. Inét, a kerethelyzet, az elbeszélő jelen túlságosan gyakori szuggerálásából adódik aztán az elbeszélés ideges, nyugtalan szakadozottsága; túl gyakran kell váltanom ahhoz, hogy az *epikum* sodra elragadhatson. Helyette aztán a *stilus* sodra visz; de erről később.

Az izgató, cikázó előadás másik következménye, az alakok nem „jönnek ki” elég plasztikusan. Nemcsak az alakok, a viszonylatok sem. Mindent a hősnő lelke fényképez, és lencséje túl sokszor mozdul el; az embernek végül valami olyasféle benyomása támad, mint amikor több fölvételt kopíroznak össze, s a vonások nem fődik eléggé egymást, az arcok karaktere bizonytalan lesz. Egyetlen erős vonás helyett túl sok vonást húz.

Persze nem mindig. Van a regénynek egy felejthetetlen részlete: amikor a vendéglős megöli a feleségét. Itt minden keményen, egy-darabból van kifarragva — pedig ugyanazzal a módszerrel! Csak hogy itt a kép nem vibrál; itt mindennek megvan a szerencsés, mozdíthatatlan aránya. Seholy úgy el nem kapja a regény folyamán az olvasót az epikum sodra, mint itt, pedig végül is az egész nem más, mint egy erős szuggesztivitással, sűrű légköre teljességében megidézett emlék. Ez az a pont, ahol Szabó Magda szűk szemmel, a legobjektívabban, a legtávolabbról nézi a dolgokat, *tehát* itt kerül a legközelebb drámai-epikai lényegükhöz.

Itt az érzelmek *cselekszenek*. A regényben az érzelmeknek végtére is cselekedniük kell. S ezt a *cselekvést* egyebütt nem mindig érezzük, vagy nem érezzük elég intenzitásúnak a *cselekvést*. Az érzelmeknek megvan a maguk feszültsége; az érzelmekből fakadó cselekedetek már bágyadtabbak. Több a líra, mint az epikum. Eszter gyűlöli Angélát, gyűlöletből elveszi tőle a férjét, mint ahogy ugyancsak gyűlöletből ellopta valaha az özét; ez a gyűlölet — legalábbis én így érzem — mégis inkább csak *van*, ahelyett, hogy égetne, lángba borítaná maga körül a világot, vagy kiszikkasztaná, sivataggá tenné, kilúgozná. Mauriac jut eszembe: micsoda fojtogató füst-korom, micsoda vitriol ott a gyűlölet, micsoda számum és végzet. Encsy Eszterben én nem tudok semmi végzeteset érezni. Lehet, hogy tévedek: lehet, hogy rosszul fogom föl, rosszul látom, s olyasmit kérek számon rajta, amit Szabó Magdának nem is volt szándéka belélelni. Talán valóban nem akart mást, mint *ilyen* figurát teremteni: egy kicsit felemásat, vibráló, nem-elég-súlyosat, nem-elég-mélyenszántót, magával szemben sosem-elég-könyörtelent, olyat, aki éppen csak ég, de nem izzik s nem hamvad el, olyat, aki szúr, gonoszkodik, csíp, de nem démona a pusztításnak,

nem medúza, nem is szibilla, éppen csak egy multja és jelene közt bizonytalanul-biztosan, mindig egy kicsit kérdésesen lebegő Encsy Eszter. Kítűnő, ritinos színésznő, aki mindent tud, csak a szerepébe belehalni nem; száz arca van, csak éppen egyetlen igazi, nagy, tragikus arca nincs; eszményi, ragyogóan tehetséges, tökéletes hajlékonyságú *Mädchen für alles*-e a színháznak, csak éppen nem a *tragikája*, magát-elégető Jászai Marija. S talán éppen ebből folyóanának kapcsolatainak furcsa lazaságai: az, hogy kötődéseiben sem kötődik elég egzisztenciálisan. Az ő őzeit mindig el fogja űtni a vonat; de ő egyetlen őzének pusztulásába sem fog belepusztulni. S mindig lesz egy vonat vagy egy teherautó, amely az ő őzeit helyette elpusztítja; ő éppen csak elindítja, akarva-akaratlanul, másoktól-rabolt — s talán nem is rabolt, csak elcsent, elédesegett — őzeit a tehervonat vagy teherautó felé.

Mondom, lehet, hogy így kell nézni Encsy Esztert; lehet, hogy nem is szánta őt nagyobb fajsúlyúnak az író. Hanem éppen csak olyanak, mint amilyen; olyanak, aki szívesen tetszeleg magában, a könnyűségében, a röpkéségében, a piruettjeiben, a csapkodó kislányos varkocsaiban, rakoncátlatkodásaiban s egy-egy térdig-tejszínhab karácsony édeskes szerepében.

S ha így van, akkor joggal terjesztene maga körül ilyen nyugtalan, csuparebbenés légkört ez a nő, ez a jellem; amikor mindaz a szakadozottság, mindaz a vibrálás, amiről fentebb írtam, voltaképpen nem más, mint Encsy Eszter természetes légköre. De ha elfogadom is ezt, még mindig fönnáll a kérdés: vajon jó-e ez egy egész regény légkörének; s vajon akkor nem kell-e, vagy legalábbis nem ajánlatos-e az írónak egy ilyen figurát bizalmatlanabban, ironikusabban, kegyetlenebbül és illúziótlanabban szemlélni. Azzal az engesztelhetetlen keménységgel, ahogyan a *Freskó* alakjait nézte és ábrázolta Szabó Magda, s ugyanakkor azzal a fojtott, izzó, szabadjára soha nem engedett lírával is — úgy, ahogyan Az őzben például Gizikét és tragikus családját nézi, és ábrázolja.

Azt mondtam az imént: az epikum túl szakadozott; de ragad helyette a stílus sodra. Ennek a stílusnak nemessége van, mondatainak ritka-szép zenéje, muzikális lejtése; tud szívárványlni és sötétre elborulni; magában hordja a saját zenekíséretét. De hadd mondjak ellent valamiben itt is. Erzésem szerint kevés benne a „vágás”; a dallam nagyon szép, de *mindig* az; néha szeretné az ember, ha nyersebb volna, itt-ott nyesettebb, érdesebb; többet adna az ábrázolt valóság ihletésére, mint arra, amely szinte önmagából folyik. Kis laposokat szeretnének benne, látszólagos kihagyásokat; áramszüneteket, melyek után csak annál szebb fényt ad az újra bekapcsolt elektromosság. Egyszóval: talán nem ártana, ha epikusabb lenne.

Említettem ennek az írónak az elején az alkotó váltógazdaságát; úgy vélem, Szabó Magda „gazdaságában” a *Freskó* nagyzenekara után Az őz a kamaradarab. Lehet, hogy itt is olyasmiről van szó, amit Szabó Magda verseivel kapcsolatban pendítettem meg annakidején: hogy a korábbi kemény szigor után — ami nála prózában a *Freskó* volna — egy kicsit „elengedte magát”, lazított az izmain, s a sok keserű után megkívánta az édesebbet. Az erős szénrajzok, a nyersfáragású szobrok után kerámiaira kapott kedvet s a rebbenő, kis, röpke dolgok bizalmas közelére. Néha mintha egyenesen valami már-már pucci játékosággal kacérkodnék — de itt talán még túl tudatosan: túl örvendő örömeivel a könnyedségnek.

Nekem a *Freskó* jobban tetszett, mint Az őz. De ha mindeddig jobbára elmentmondásaimat és kifogásaimat soroltam is föl, hadd mondjam meg végül: egylélegzetre olvastam végig, és valamennyi aggályom és kifogásom fönntartásával a *Freskó* óta a legjelentősebb magyar regények egyikének tartom. Éppen ezért mondtam el róla elsősorban a kifogásaimat és aggályaimat.

S éppen ezért várom még fokozottabb érdeklődéssel Szabó Magda következő művét. Az író nemcsak az anyagával birkózik, hanem önmagával is; nemcsak a felé hömpölygő valóságot kell legyőznie, hanem magamagát is. Ami számomra talán a legizgalmasabb kérdés Az őz után: hogyan fogja legyőzni írói kísértéseit Szabó Magda, hogyan fogja lebírni azt a nem is veszélytelen csábítást, amit a belső monológ és belső tükrözés jelent számára; s rálép-e a *direkt ábrázolásnak* arra a nem éppen könnyű és művészileg sokszorosán felelős útjára, amelynek oly szép kilátásai nyíltak — éppen a *Freskó* belső monológjaiban. (*)

SZÍNHÁZI ŐRJARAT: Galilei élete. A túlkorán elment Bertolt Brecht színháza, a „Berliner Ensemble” végre Budapestre is eljutott és így több budapesti Brecht bemutató után lemérhettük a különbséget a mi Brecht értelmezésünk és az eredeti brechti színjátszóstilus között. Nos, ez a verseny meglehetősen magától értetődően az eredeti értelmezés javára dőlt el. Brecht művének pesti bemutatóit fatális tévedések sorozata kísérte. A Vígszínház több évtizeddel ezelőtti Koldusopera bemutatóján kilopták a műből a vitriolos gúny szociális lázító erejét és Gaál Franciska édeskes mosolya kedvéért valami mesejátékjelét fabrikáltak belőle. A közönség megérezte a pótlány, a saccharin iz csak cukorbetegeknek és fogyókúrásoknak legyűrhető édeskességét és visszautasította a művet. A fölszabادلulás után a ligetben történt egy kis igyekvő fölújítás, de a színházjáráshoz akkor visszazokó, ostromutáni közönség akkor sem tudott ráharapni a fogyatékos eszközökkel túlalt Koldusopera izére. A mű legsikeresebb előadása ezideig a Színművészeti főiskola növendékeinek bemutatója volt. A „Jó embert keresünk” Katona József színházbeli előadása is jó részt a külsőségekben merült ki, itt pompás díszletek és jelmezek között cammogó, elnyujtott előadást nyertünk. Mégis ez volt a Madách Színház „Kurázi mama” előadásán kívül a legelfogadhatóbb brechti bemutató, mert a „Puntilla” és a „Rettegés birodalma” rendezési, értelmezési hibák miatt is, de meg a darabok megkésett előadása miatt is meglehetősen közönybe fúlt.

Galilei életével viszont magyar szerző tolmácsolásában is foglalkozott közönségünk, a Galilei probléma még mindig tömegeket tud megmozgatni és szerény megítélésünk szerint Bertolt Brecht éppen ebben írta meg élete főművét, a valóban halhatatlanságra igényt tartó monumentális remekművet, amely jóformán belé sem fér egy színházi előadás keretébe és évszázadokig alkalmas lesz arra, hogy a becsvágó rendezők rajta erejüket kipróbálják. Ez a mű lényegében annyira a dialektika törvényei szerint épült fel, de megállapításában is annyi ellentétes, egymást kiegészítő és egyensúlyozó történelmi és humánumbeli tételt hordoz, hogy értelmezése számtalan lehetőséget nyújt a színpadi megjelenítésre. Bertolt Brecht még élt, amikor Erich Engel megrendezte Galileiét és így ezt az előadást hiteles értelmezésének fogadhatjuk el. S annál nagyobb az örömmünk, hogy „ebben” az értelmezésben Brechtet valóban korszakalkotó színpadi tüneménynek fogadhatjuk el, aki a Galilei problémát, amely tűzcsóva volt az egyház védői és támadói között hosszú századok óta, mindnyájunk által elfogadható vitaszínpadon fejtette ki.

S mi több, éppen izlésének, európaiságának és pártos pártatlanságának színvonalát kell elsősorban dicsérnünk. Bertholt Brechtől leckét vehetnének mindazok, akik az egyház multbeli és jelenbeli ténykedéseivel vitába szállnak, vagy azt jóra való szándékkal bírálni akarják.

Brecht Galilei korának avatott ismerőjeként, fölvilágosodott és nem elvakult szemlélettel írja drámájához írt előszavában: „Die moderne Wissenschaft ist eine legitime Tochter der Kirche, sie hat sich emanzipiert und gegen ihre Mutter gewandt.” Igen, az egyház fölnevelte csecsemőkorából, az antik világ genetikusan öröklési jegyeivel és potenciális-virtuális lehetőségeivel született leányját. Csak ő nevelhette föl, mert a népvándorlás kora utáni szellemi súlylédésben csak a szerzetes házak önfegyelme és anyagi kollektivitása tehetette lehetővé bárminő kezdetleges formában is az írás-olvasás és a tudományos kutatás primér föltételeit. Ez a tudományos élet azonban az akkori egész világ értelmi táborában — mely persze nagyrészt papokból és szerzetesekből állott — természetesen a ptolemaioszi, földközponthiségi eszmén alapult. Ennek a kornak korszakalkotónak mondható fölfedezéseit javarészt papok vagy az ő szolgálatukban álló famulusok, félpapok-félszerzetesek működésének köszönhetjük. Az arab világ görögöktől befolyásolt tudományossága is a kereszténységbe olvadt a nagy Aquinoi bölcs rendszerezése folytán. A tudomány fölött, egészen odáig, hogy messzelátókkal lehetett kémlelni a csillagokat, a nap és bolygók mozgását, a szabad ését, a nehézkedés törvényei döböntették meg a még egyházi sarokban topogó tudósokat és akkor a tudomány már kezdett önálló, felnőtt, kezét, lábát, minden kifejezett érzékességét szabadon használni tudó hajadonná fejlődni, ami hajadonban a továbbfolytatódási, újabb csodák születésére hajlamos tavaszi bizsergés és láz hatalmasodott el. Az egyháziak is

beléestek a zord szülők ama tévedésébe, amely nem hajlandó tudomásul venni, hogy az eddig dédelgetett, önfeláldozással, virrasztással, ezeryni áldozattal fölnevelt lányt mostmár a maga útjára kell engedni. Ráadásul Galilei fölfedezése egybeesett a protestantizmus rengeteg értékét leromboló s véres háborúkat előidéző kataklizmáival, s az új, kellőleg még nem igazolt napközpontiágú vilárendszer hirdetése újabb gyújtóanyagának bizonyult. Hogy megdöbben egy apa, ha megtudja, hogy leánya nem csak szerelmes, hanem már gyermeket is fogant a választott ifjútól. Botor azonban, ha még ekkor is ellenzi a házasságot. Az egyház nem volt ilyen botor. Csak arra kötelezte Galileit, hogy egyelőre ne hirdesse az új tant, amíg az igazoltta nem válik, főként pedig mellőzze, hogy természettudományos felfedezését a szentkönyvek idézeteivel kívánja igazolni. Galilei megígérte ezt, de ígéretét megszegte, mint a leány, aki titokban ismét találkozik kedvesével. A matematikai tudományokban némi jártassággal rendelkező Barberini, a pápa kijelentette, hogy Galilei működésén az egész tudományos világ szeme rajta függ és nem engedi, hogy ennek a tudósnak a haja szála is meggörbülhessen. „Ez” ebben a korban igen fölvilágosult kijelentés volt. S a kor fölfogásához tartozott, hogy a kinzóeszközöket mégis megmutatták a vértanúságra egyáltalán nem vágyódó tudósnak. Persze-persze, keserű szájjal nyugtázhatjuk: mi lett volna Galileiből az inkvizíció kezében, ha véletlenül a pápa nem matematikus, ha a Vatikán tudósgárdája ki nem nyilvánítja, hogy Galilei fölfedezéseiben, ha még nem is igazolhatóan, de lappangó némi valószínűség s ha meg nem egyeznek abban a semlegesítő megoldásban, hogy Galilei egyelőre vonja vissza tételeit és pápai aranyaktól támogatva, a számára kirendelt firenzei villában dolgozzék tovább tudományos tételei kifejtésén. Galilei ezt a kényszermegoldást elfogadta és az abból származó kutatási lehetőségeket életműve befejezésére használhatta föl.

Rendkívül szerteágazó problémakörű a Galilei kérdés, de Brecht írói nagyságát és drámaköltői zsenijét csak akkor mérhetjük föl igazán, ha ezt a problémakört átértettük. Brecht az atomkorszak fölc sillanásakor, 1938–39-ben kezdett Galilei életével foglalkozni, amikor köztudomássá vált, hogy a német tudósnak sikerült mesterségesen előidézni az uránatom hasadását. Emigrációban volt és látta, hogy Galilei fölfedezésénél is sokkalta jelentősebb találmány éppen a legsátánibb erők birtokába jutott. Az atomnak az emberiség jóvoltát, soha nem élvezett aranykorát kellene előidéznie, de ha politikai erők játékszerévé válik, ha dűnös politikai vágyak tromfjává süllyed, az emberiség megsemmisülésére vezethet. Ót ebből a nézőpontból fogta meg Galilei szorongatottsága és megalkuvása, hiszen az atomtudósok Hitler sátáni céljainak hálójában vergődtek és nem lehetett publikálni az elért eredményeket, hogy azok az emberiség közkincsévé válhassanak.

Az emigráns Brecht megrendítő szavakkal írja le a hiroszimai atomrobbanás visszahatását a lelkiismeretüket el nem vesztett emberekre. Éppen akkor Amerika legnyugatibb partjain tartózkodott, mert Laughton-nal, a nagy amerikai színésszel vitték színre Beverly Hillsben Galilei életét. S itt átadjuk a szót a szerzőnek: „A japáni háború volt az, amely valóban véráldozatába került az Egyesült Államoknak. A csapatok a nyugati kikötőből indultak és oda tértek vissza a sebesültek és az ázsiai betegségek áldozatai. Amikor Los Angelesbe az első híradások (az atombomba ledobásáról) megérkeztek, tudvalevő volt, ez a rettegett háború végét, a fiak és a testvérek hazaérkezését jelenti. De a hatalmas város mégis csodálatraméltó gyászba merült. A színpadi szerző (Brecht magát jelzi így németes szófordulattal) autóbuzskalauzok és gyümölcsárusok szájából csak a rémület megnyilvánulásait hallotta. Megvult a győzelem, de ez egyetlen volt a szegénnyel és a bukással. És akkor következett be a gigantikus energiaforrás politikusok és katonák általi titokborejése, ami a szellemi embereket fölingerelte. A kutatás szabadsága, a fölfedezések kicsérélése, olyan hatóságoktól tiltatott be, amelyeknek semmiféle hitelt adni nem lehetett. Nagy fizikusok szöttek meg menekülésszerűen katonai parancsnokságaik alól; a leghíresebbek egyike olyan foglalkozásba kényszerült, hogy a legkezdetlegesebb alaptételeket kellett magyaráznia s erre kellett munkaidéjét fordítania, mert nem akart ezeknek a hatalmakkal dolgozni. S gyalázattá vált, ha valaki valamit fölfedezett.”

Brecht a tudomány eme meggyalázása elleni humanista fölháborodásának a színpad szöszékéről tudott visszhangot kelteni, műve azonban annyira összetett, világproblémákat szembeállító és kiegyensúlyozó, de az igazságért fanatikusán kiálló mű, hogy egy színházi cikkecske keretében teljes egészében fölmérni azt nem volt módunkban. Hogy hogyan formálta meg darabját ebből a gigantikus és napjaink sorsproblémáira is fényt vető anyagból s ezt az anyagot hogyan játszották el színészei, az tehát külön beszámoló keretébe tartozik.

(Possonyi László)

KÉPZŐMŰVÉSZET. Pituk József festményei, akvarelljei, rajzai őszinte örömet és felüdülést okoztak. Mindenekelőtt gyermeki báj, naiv egyszerűség, ártatlan örvendezés jellemzi őket. Szeretettel fest, és ez a szeretet árad színei, vonalai, fényei muzsikájából. Az érdektelen szeretet ragadja el képzeletét, és bár tárgyias, nem kiagyalt, jellegzetesen valóságghú az ábrázolása, mindig érzékelteti a kimondhatatlan eszményt is, ami ott bujkál érzéseink, gondolkozásunk alján.

Két nagyméretű virágcsendélete, két hatalmas dáliacsokor, erős életérzéséről, meleg együttérzéséről vall. Tájképei hívogató kedvességűek, hangulatosak, mesterkélttség, kiszámítottság nélkül.

Pituk József sokoldalú művész. Kítőnő illusztrátor, ért a kerámiához, üvegfestéshez és nagyvonalú szerkesztőtehetsége is van. Éles megfigyelő. Erről jellemábrázoló rajjai tanúsodnak. A Ludas Matyi és Hány János sorozat nem pusztán szövegmagyarázat, nem éri be a rajz kikerekítő, kiegyesítő kísérétével, hanem újrakölti a témát önállóan, izes közvetlenséggel mesél. (Haits Géza)

Bolmányi Ferenc kiállítása. Bolmányi Ferencnek — az eredetileg Múcsarnokba tervezett, s végül is hónapok múltán a helyszűke miatt felére csökkentett anyaggal a Fényes Adolf-teremben megrendezett — kiállítása egy egészen eredeti, különös, érdekes és értékes művészi egyéniséget reprezentál.

Ha művészetével kapcsolatosan a régiek közül Gulácsy, Csontváry, Jaschik, az újabbak közül pl. Szabó Vladimír nevét említjük, ezzel korántsem „hatásokat” akarunk „vadászni”, hanem egyszerűen azt akarjuk érzékeltetni, hogy Bolmányi is valami fantasztikus álomvilágba varázsolja a nézőt, de ez az álomvilág és kifejező — talán találóbban: varázsló — eszközei egészen egyéniek, egyedüliek.

Ha mindenképpen ragaszkodnánk a beskatulyázás módszeréhez, most tanácstalanul topoghatnánk a különféle „izmusok” útvesztőjében: expresszionizmus? — absztraktilizmus? ... E helyett azonban célravezetőbb az egyszerre semmit- és mindentmondó „bolmányizmus” megjelölésénél kikötnünk, s megállapítani erről, hogy a szó hétköznapi, szokványos értelmében vett realizmus-sal nem tart szoros rokonságot. — Beállítottsága erősen spirituális, nem a reális külvilágot, hanem saját különös lelkivilágát, annak szeszélyes, változatos hangulat-árnyalatait ábrázolja mélytűzű tarka színekben, fantasztikus figurákban. Nem „képek” ezek a szó szokványos értelmében, hanem inkább álomképek, sőt sokszor lázálomképek, amelyek a mélytudatból felmerülve transzcendentális távlatok felé nyitnak ablakot. — Nem a téma fontos itten, hanem a hangulati tartalom, amint ezt a képek címei is találóan jelzik: „Világos színekben két madár”, „Szímszirkázás”, „Robbanó színek”, „Feszültség”, „Varázs”, „Bársonyos sötét színharmónia”, „Ébren álmodtam”, „Világos színekkel”, „Ujjongás”, „Világos fényben”, „Látomás”, „Izzó színek”, „Kék kép” ... Révület, vízió, szorongás, kísértetjárás, transz, megszállottság, varázslat... ezek és hozzájuk hasonló fogalmak vibrálnak a szemlélő tudatában. Mert Bolmányi nem „ábrázol”, hanem „kifejez”; nem azt festi, amit fiziológiai szemével lát, hanem azt láttatja, amit fest. De éppen azért, mert láttatni, szuggerálni tud, nem lehet szó nélküli elmenni a művésze mellett ...

A kiállítás katalógusához Berda József költő írt egy epigrammányi jellemző „előszót”: „Mese és valóság vibráló játékát játszod — s mindazt, mi eddig csak égi látomásnak látszott.” A látomások „égi” jelzőjét mi még inkább csak előlegnek érezzük. De az biztos, hogy Bolmányi eljutott már a lélekig. S ez az út az ég felé vezet. A „mélytudattól” csak egy lépés a — „magastudatig”. S az az érzésünk, ha a mesevilág, a mítosz gomolygó, kavargó színpompás ködei

felszállanak, ez az értékes lelki prizma igen alkalmas közege lehet a vallási misztikus sugárzás szuggesszív erejű szimbontásának is. (*Kunszery Gyula*)

Gadányi Jenő kiállítása Esztergomban. A mai magyar festészet egyik legerőteljesebb mesterének, Gadányi Jenőnek képeit — 25 nagyobb méretű olajfestményt — állította ki júniusban az *esztergomi Keresztény Múzeum*, amelynek ez az első, kortárs-művész alkotásaiból rendezett kiállítása. A képeket az elmúlt öt-hat év terméséből válogatta ki (egy-kettő kivételével) a két rendező, Farkas Attila és Mucsi András. A bemutatott képek legtöbbje tájkép, van azután néhány csendélet és alakos kompozíció. A főfalon függ Gadányi állami megrendelésre készített nagyméretű (175×230 cm-es) gobelin-je, a „Táj lovakkal”, amely elsősorban nem méreteivel, hanem dekorativitásával, színpompájával, kvalitásaival vonja magára a figyelmet. Az elmúlt évtizedekben — Ferenczy Noémi munkáin kívül — ilyen színvonalú magyar faliszőnyeg nem igen született. A szép gobelint rövidesen a külföld is látni fogja: Lipcsében is kiállítják. A hatvanhárom esztendő Gadányi Jenő, évei számát tekintve, nem fiatal művész, de mindegyik műve szellemi erénytelenségről, kifoghatatlan bőségű festői invencióról, töretlen teremtő erőről ad bizonyosságot. A festő nem pihen meg önelégülten az elért eredményeknél, a vesztéglesnek és a szellemi nyugalomratérésnek nála nyoma sincsen. Új és új problémák foglalkoztatják. „A festő nemcsak festő, hanem állandó kutató és feltaláló” — írta 1957-es budapesti kiállítása katalógusába. Képei nagy feszültségek, nagy belső izgalmak kivételései, ezért csak azok maradhatnak hidegek és közönyösek e szenvedélyes viharzásokat kifejező művekkel szemben, akik menthetetlenül beleragadtak a művészi előítéletek kátyújába és csak letűnt stílusirányzatok szemszögéből képesek egy műalkotáshoz közelíteni.

Gadányi gazdag életművének értékeit, szemléletének és formanyelvének fő vonásait itt most sorbavenni nincs lehetőség. Van, akit Gadányi műveiben a festő dús fantáziája, heves temperamentuma, érzelmi forrósága ragad meg. Mások talán palettája változatos színeiben, vérbő kolorizmusában gyönyörködnek. Képein a színek hol tüzesen ragyognak, hol enyhülten, letompítottan adnak lágy harmóniát. A képzőművészet inyenecinek esetleg a Gadányi-művek konstruktív szerkezeti felépítése, a nagy franciákra emlékeztető kristálytisza logikájú kép-foglalmazás fogja az elismerését kíváltani.

Gadányi Jenő kiállítása nagy eseménye Esztergom kulturális életének. Mint Kassák Lajos, Modok Mária, Szántó Piroska és legutóbb Gadányi Jenő tárlata mutatja, az ősi magyar város falai között szívesen látott vendég a mai magyar képzőművészet. (*Dévényi Iván*)

A San Marco-gyűjtemény porcelánjainak kiállítása. Az esztergomi Keresztény Múzeumban — *Mucsi András* muzeológus gondos rendezésében — május közepén kiállítás nyílt a *San Marco*-gyűjtemény legbecesebb porcelántárgyaiból. A mintegy 1800 műtárgyat az osztrák San Marco herceg magyar származású özvegye, gr. Nákó Mileva adományozta örökös letétként az 1920-as években az esztergomi Keresztény Múzeumnak.

A választékos izléssel, nagy szakértelemmel összeállított San Marco-gyűjtemény képzőművészeti anyaga is gazdag: az umbriai iskola egyik mesterének, Luca Signorellinek tulajdonított Szt. Sebestyén, a spanyol Juan de Borgoña női kép-mása, a feltehetően Riberától származó Szt. Jeromos, Feti Magdolnája az esztergomi múzeum ismert, kítűnő darabjai. A San Marco-gyűjtemény másik, ugyancsak rendkívül értékes része az iparművészeti anyag, főleg a kerámiák. A fajanszgyűjteményből mindenekelőtt a 17. századi delfti vázák emelkednek ki. Ugyancsak nevezetes egy salzburgi kályha a XVI. század utolsó negyedéből, ennek színes, művészi domborművei Sámson és a vak Tóbiás történetét ábrázolják. (E kályha egyelőre még a múzeum tanulmányi gyűjteményében van.)

A most megnyílt kis állandó kiállítás a San Marco-porcelánok legjavát mutatja be. Az összes porcelántárgy száma 900, természetesen ebből a nagy és nem egyetlen művészi értékű anyagból csak a legkiválóbbakat állították ki. A szép porcelánszobrok és asztali tárgyak a legkiválóbb műhelyekből kerültek ki. (Meissen, Berlin, Párizs, Sèvres, Vincennes, Bécs, Capo di Monte, Novi, Höchst, Fűstenberg, Frankenthal, Nymphenburg, Schlaggenwald, Ludwigsburg.) Nagyon jelentős az angliai wedgwoodi műhelyből kikerült anyag.

A San Marco-hagyaték specialitása a többszáz darabból álló szelencekollekció. Ebben több tucat zománcos szelence mellett vannak festett miniatűrös szelencék is szép számmal, főleg a XVIII. századból. Ezek közül kiválik egy ismeretlen művésztlő Canova portréja, Suchy-tól a gyermek Beethoven arc-mása, Füger női arcképe.

A San Marco-gyűjtemény — amelynek most újabb kincseit láthatja az érdeklődő közönség — értékesen egészíti ki a múzeumalapító Simor János herceg-prímás képtárát és a tudós Ipolyi Arnold püspök trecento táblaképekből, régi ötvöztárgyakból és textiliákiból, főleg felbecsülhetetlen értékű gobelin-ekből álló hagyatékát. (D. I.)

Modok Mária kiállítása Esztergomban. Az esztergomi Városi Könyvtár olvasótermében a közelmúltban zárult be az a kiállítás, amelyet Czöbelné Modok Mária képeiből rendezett a Múcsarnok és a Balassa Bálint Múzeum. A kis tárlaton a művésznőnek közel 50 alkotását, nagyrészt kisméretű olajfestményeit láthattuk. Néhány kép a 20-as években Nagybányán készült, a legtöbb azonban az utolsó esztendőik természetéből való. A képek születési helye Szentendre és Párizs. Képei tárgyak szerint főleg virág- és asztali csendéletek, azután interieur-ök. Fő erősségei a Czöbel Bélához méltó, de mégsem „czöbeles” virág-csendéletek. Munkái már méreteikkel is szerények, rokonszenvesek, hivalkodásnélküliek. A látványos pózok és heves gesztusok távol állanak Modok Máriától. Képei őszinte és bensőséges vallomások életről és természetéről s e vallomások finom festői kultúra köntösében jelennek meg. Érzelmi tartalomban gazdag csendéletei közül talán legköltoőbb a „Fonnyadt rózsák vizespohárban”, egyéb munkái közül elsősorban a „Galambot tartó kisleány”, egy-két párizsi utcacélesztet, egy szamaras kép, az „Artistaleánya” és egy „Női fej” maradt meg emlékezetünkben. Modok Mária esztergomi kiállítása igazolja Kassák Lajos ítéletét, aki több mint húsz év előtt már egyik tanulmányában, — amely a „Munka” c. folyóiratban jelent meg, — legkvalitásosabb művészeink között jejlölte ki a festőné helyét. (dévényi)

A TELEVÍZIO az egész világon — utóbbi hónapok során hazánkban is — rohamos fejlődésnek indult. Lassanként alig találunk országot, melyben estéről-estére maga köré ne gyűjtené közönségét.

Az 1957 novemberében felavatott új vatikáni rádióállomás megvalósulása kapcsán, s azóta több ízben is felvetődött a kérdés, vajon nem volna-e célszerű, ha a Vatikánváros is létesítene a területén TV-adót? Ennek kivitelezése ellen azonban komoly és alapos érvek szólnak.

A TV ugyanis ultrarövidhullámokkal dolgozik, melyek — a fényhez hasonlóan, — egyenes vonalban terjednek, s nem követik a föld görbületét. A látó-távolságot tehát a horizont korlátozza. Kb. 100 km sugarú körnek felel meg az a terület, melyen belül az adás vezethető. A Vatikán a világ különböző pontjain élő katolikusokhoz nem tudná TV műsorát eljuttatni.

De — jöllehet a mai TV technika előtt ismeretlen olyan vevőkészülék, amely rendszeresen vehetné a horizonton túlfekvő állomásokat — a hatótávolság szélesítése egyáltalán nem megoldatlan probléma.

A budapesti Szabadság-hegyi adó műsorainak átvételére pl. több közvetítő-állomás létesítését tervezik, melyek azután a képet az ország bármely távoli pontjára eljuttatják. Nemzetközi viszonylatban világszerte technikai szervezetek alakultak és alakulnak, s ezek mikrohullámú adó-vevőkől felépített láncokkal, vagy kábel útján kapcsolódnak egymáshoz. Ilyen nagy közvetítő-rendszer Európában az Eurovizio, mely legutóbb pl. XII. Pius temetését, majd XXIII. János pápa koronázásának eseményeit is továbbította sok országba.

Hasonló mikrohullámú-lánc köti össze Budapest, Prága és Kelet-Berlin TV állomásait is. Ezt kibővítik majd azzal, hogy 1962-re kapcsolódik hozzá Varsó és Moszkva, ezt követőleg pedig valamennyi keleteurópai ország. Ez a keleteurópai lánc azután majd összeköttetésbe kerül az Eurovizióval is. Így valósul meg, nemcsak országok, de világrészek viszonylatában is a kölcsönös műsorcsere, s ezen túlmenően a kultúra tárt kapuin át a békés versengésnek újabb formája fejlődhet ki a nemzetek között.

Újabbban — különösen a Szovjetunióban — sikerrel alkalmazzák a repülő-

gépekről történő képtovábbítást. Ilyen légi TV-összeköttetés létesült pl. Lenin-grád és Tallin között. A repülőgép itt, mint közvetítőállomás szerepel.

Ugyancsak a Szovjetunió tervei közé tartozik a műholdak felhasználása TV műsortovábbítás céljaira. Ennek megvalósulása kétségtelenül korszakalkotó lesz a TV történetében. Egy műholdon elhelyezett adó ugyanis a földgömb felét is be tudja TV műsorral sugározni. Elvileg tehát két műhold felbocsátásával az egész Föld felületét beszórhatják.

Világvevő TV készülékekről azonban, a technika mai állása szerint, nem beszélhetünk.

A TV fenntartási költségei rendkívül nagyok. Éppen ezért érthető, hogy előfizetési díja legalább ötszöröse a rádióénak. Még így is ráfizetéssel dolgozik, hiszen nemcsak a technikai berendezés, de a felvétel és az adás is egyaránt pénzbe kerül.

A TV ugyanis, minthogy képet sugároz, elsősorban filmmel dolgozik. A mozgóképszínházban játszott filmeket azonban át kell kopírozni, mivel ami a mozivászonon sötét, az a TV képernyőjén világosabb, ami pedig ott világos, az itt sötétebb. Ez azután ismét növeli a költségeket.

A TV-nak tehát, a filmen kívül, közvetlen televíziós-játéokra volna szüksége. Ilyen azonban meglehetősen kevés van.

Mondottakból következik, hogy célszerű volna, ha az egyes országok TV társaságai önálló irógárdát foglalkoztatnának. Hiszen az adások rengeteg anyagot kívánnak, gyakori ismétlésről pedig, éppen a nézők nagy száma miatt, nem lehet szó. Az alkotás viszont úgyszólván nem is tud lépést tartani a fogyasztás mértékével.

Ugyanez vonatkozik a színészekre is. Minthogy a TV annyi fizetést, mint a mozgóképszínház, nem adhat, ki kell alakítani a maga önálló szintársulatát. Ez kis országokban, éppen a szerepeltethetők csekély száma miatt, komoly gondot okoz.

Az óriási költségek ellensúlyozására, egyes államokban bevezették az ún. reklám-műsort. Az amerikai rendszerű TV teljesen ebből tartja fenn magát. Anglia párhuzamosan ad reklám és rendes TV-műsort. A kettő között azután élénk verseny alakul ki. Érdekes megemlíteni, hogy az ITA (angliai reklámtársaság) TV adásai nagyobb közkezdveltségnek örvendenek, mint a BBC-é.

Komoly problémákat vet föl maga a műsor is.

A TV-ban olyan arányú zenekari-közvetítéseket, mint a rádióban, nem sugározhatnak. A TV ugyanis két-érezkű. A látni és hallanivaló egyaránt fontos. Viszont zenekarokat állandóan nem mutathatnak. Kivételt képeznek természetesen egyes különös jelentőséggel bíró zenei események, vendégszereplések, fesztiválok, stb. stb.

Dehát mit is adjon akkor a TV ?

Ahogy a rádióknak, úgy a TV-nak is szüksége van ún. konzerv-műsorra. Ami a rádiónál a hanglemez és a hangfelvétel, az a TV-nál a film. A magánkézben lévő filmgyártás természetesen féltékenyen nézi az új versenytársat és filmjeit — különösen az újabbakat — nem szívesen engedi át vetítésre. A TV tehát arra kényszerül, hogy maga állítson elő filmeket.

Azokban az országokban, ahol mind a film, mind pedig a TV állami kezelésben van — leszámítva az előállításal járó költségeket —, mindez nem okoz különösebb problémát. Nyugaton azonban egyéb zavaró körülmények is közrejátszanak. Így pl. Angliában — ahol a TV egésznapos, párhuzamos műsort sugároz — sok mozi bezárta kapuit és közel 20.000 filmipari dolgozó vált munkanélkülivé. Érthető az a részükről felmerült követelés, hogy a reklám-TV-ból befolyó összegeket teljes egészében engedjék át a színháznak és a filmnek.

Jellegzetes TV műsor az Élő Újság. Ez a filmhíradóhoz hasonlóan rendszeres tájékoztatót ad a jelentősebb hazai és külföldi eseményekről.

Komoly pedagógiai jelentőségűek a korosztályonkénti gyermek- és iskola-műsorok. Ezen kívül elmaradhatatlanok a színházi közvetítések, továbbá a sporttal foglalkozó adások.

Egyes országok rendszeres vallásos programot is sugároznak. Ezekkel kapcsolatosan XII. Pius pápa körlevelében hangsúlyozta, hogy jöllehet dicsé-

retes a szent cselekményeknek TV útján való továbbítása, „a szentmisén televízió útján történő részvétel semmiképpen sem azonos a fizikai jelenléttel”. Ezzel tehát senki sem tehet eleget szentmísehallgatási kötelezettségének.

A TV jól felhasználható az iskolai oktatásban, kísérletek bemutatásánál, muzeális anyagok, ipari tevékenységek ismertetésénél. Kaliforniában pl. egy időben a súlyos tanárhiányt TV-oktatással hidalták át. Így földrajzórákon, a tárgyalt témák bemutatásakor, a TV-tanárral magyarázótt.

Utóbbi időben különösen sikeresen használják fel az ápolónő- és orvosképzésben, pl. operációknak közvetlen közelről való közvetítésével.

Világszerte tárgyalt jelenség a TV-nak a szemre történő hatása. A vétel ugyanis rendkívül sokféle körülmény befolyásolja: elektromos sugárzások, vilámlások, gépi berendezések, stb. stb. Az ebből adódó vibrálás, egyesek szerint, kimondottan szemrontó. Ezt a nézetet azonban a legtöbb orvosi vélemény cáfolja. Egy kétségtelen: ideális TV-vétel az árnyékolatlan, vagyis mindenfajta behatástól mentes házakban történik.

A TV vevőkészülékek általában 53 cm-es képernyővel készülnek. Természetesen klubokban, valamint más nyilvános helyeken, ahol a TV adásait csoportosan nézik, ez a méret nem megfelelő. Így az ilyen célra szánt készülékeket nagyobb, — a Szovjetunióban és az Egyesült Államokban pl. 60×90 és 90×120 cm-es — képtérrel készítik. Ezek azonban lakásokban, — ahol nincs meg a szükséges távlat, — nem alkalmazhatók.

A vevőkészülék ernyőjén megjelenő kép élessége, — és élvezhetősége, — a képet alkotó pontok számától függ. Képzeljük el, hogy minden kép világosabb-sötétebb pontok halmaza, melyek szabályos rendben helyezkednek el az egymás alatt, egyenlő térközben fekvő sorok mentén. A képpontok kellő sűrítésével mindinkább eltűnik a kép pontszerkezete.

A legmodernebb, — és általánosan elfogadott rendszer a 625 soros. Ezt vettük be hazánkban is. Vannak azonban államok, ahol más sorszámúak is kialakultak. Így pl. Angliában 405 soros, Franciaországban 819 soros, az Egyesült Államokban pedig 525 soros rendszerek honosodtak meg.

Míg hazánkban mindjobban tért hódít az „egyszínű” TV, határainkon túl, mind Keleten, mind Nyugaton, már a színes TV tökéletesítésével kísérleteznek. Ennek üzemeltetése természetesen még költségesebb. Amellett az „egyszínű” vételre beállított készülékekkel a színes TV-adások nem vehetők. Ezért újabban előállítottak olyan készülékeket, melyek mindkét fajta adás vételére alkalmasak. Ezeknél természetesen a színes kép is fekete-fehér lesz, nagy előnyük azonban az, hogy mindkét rendszerű adást átalakítás nélkül sugározzák.

Újabban előállítottak olyan készülékeket, melyeken bekapcsolható csak a hang, kép nélkül, vagy csak a kép, hang nélkül.

Beláthatatlanok a távlatok, melyek a TV technika előtt állanak. Ebben az évben három nemzetközi tanácskozás is foglalkozik a TV-adások kérdéseivel. Közelmúltban zajlott le a keleteurópai országok rádiós szakembereinek a megbeszélése Moszkvában. Ezen — a Posta vezérigazgatóhelyettesének a sajtóban közölt nyilatkozata szerint — elhatárolták egymástól a részükre kijelölt különböző hullámtartományokat, megállapodtak az egyes TV állomások hullám-sávjában és megosztották egymás között a rendelkezésre álló frekvenciákat. Tekintetbe véve a TV roppant arányú fejlődését, pl. hazánk tizenegy frekvenciát kapott. A jövőben tehát tizenegy hullámhosszon állíthatunk be TV adókat. Ezt a találkozót követi a szocialista országok illetékes minisztereinek berlini megbeszélése, majd pedig a Nemzetközi Távközlési Egyesület rádióigazgatói értekezlete Genfben, melyen a világ összes államának képviselői résztvesznek. A berlini miniszteri konferencián többek között ennek előkészítéséről is tárgyalnak. (Balássy László)

A LOURDESI BARLANG azok közé az egyházművészeti témák közé tartozik, amelyek ellen legtöbbet vétenek a jámbor mecénások is, a képzőművészek is. Ha Lourdesra gondolnak, nem tudnak szabadulni a műsziklaktól. Így kerülnek aztán templomainkba azok a grották, amelyek inkább volnának kétes ízlésű újjgazdagok kertjébe való, mint egy zárt stílusú művészi épületbe. E grották mindenáron „valóságosaknak” akarnak látszani, de éppen ezt nem tud-

ják elérni. Egyáltalán nem idézik fel a szemlélőben a *Gave* folyócska felett lebegő hatalmas és komor *Massabiéli* sziklatömböt, amelynek sziluettje annyira jellegzetesen hozzátartozik Lourdes képéhez. A jelenés képének ez adja meg a lenyűgöző erejét: az ellentét a gyöngéd és étheri Hölgy és a mögötte sötétlő szikla között. Ég és föld, szellem és anyag megragadó, elgondolkoztató, mély értelmű antitézisét hirdeti és sugározza a lourdesi jelenet, azt az élményt, amelyet minden rőzsegyűjtőgető — vagy kavicsgyűjtőgető, vagy az élet bármely más semmisségét, játékszerét gyűjtőgető lélek sóvárog: hogy a mindennapok szürke patakja, sziklája, barlangja felett egyszer csak feltűnhetik az égi fény... Mit nyújt ebből az úgynevezett lourdesi barlangjaink, oltáraink leg-többje? Semmit!

Az elmondottak miatt nem mehetünk el szó nélkül a pesti józsefvárosi templom új lourdesi kápolnája mellett. A mecénások, a józsefvárosi plébános és a hívek, valamint a két művész, Jálcs Ernő és Molnár C. Pál, olyat alkottak, ami például szolgálhat mindenütt, ahol a Lourdesi Szűznek oltárt, szobrot, emléket kívánnak állítani.

A főváros e jellegzetes kéttornyú szentegyháza százhatvan esztendő. Mint-hogy épp mostanra újhódott meg külsejében és tüntek el róla, állami és társadalmi támogatással, a háborús romlások, az egyházközség elhatározta, hogy valamilyen művészi alkotással teszi emlékezetessé az évfordulót.

Először is azzal kezdték, amit, sajnos, legtöbb helyen elmulasztanak: az Egyházművészeti Tanácshoz fordultak eligazításért. Pedig a józsefvárosi egyházközség képviselőtestületében igen magas kultúrájú emberekkel találkozhatni. Vagy talán éppen ezért nem röstelték kikérni a művészeti szakértők tanácsát?! Akinek alkalmá nyílik betekinteni sokfelé az egyházművészeti létesítmények történetébe, azt tapasztalja, hogy minél primitívebb valahol az izlés, a megrendelők annál jobban ragaszkodnak elképzeléseikhez; minél több valahol a művelt emberfő, annál kevésbé indulnak önféjük után.

Az Egyházművészeti Tanács szakértői azt tanácsolták a józsefvárosiaknak, hogy szakítsanak a műsziklás grotta-megoldással, a rendelkezésre álló helyen létesítsenek lourdesi kápolnát egyszerű, azaz őszinte eszközökkel: szoborral és képpel vagy képekkel, mert sokkal többet, mélyebbet lehet mondani ezen a módon. S az egyházközség vezetősége a második próbát is kiállta, amin templomi mecénásaink el szoktak bukni: megfogadták a szakértők tanácsát, mind a mű koncepcióját, mind az ajánlott kivitelező művészeket illetően. Sajnos, azt is sokszor kell tapasztalnia az egyházművészet iránt érdeklődő tollforgatónak, hogy meghallgatják a jó tanácsokat, a szakemberek véleményét, aztán dönt a legkevésbé fejlett kultúrájú izlés s kétszer annyit költenek tizedértékű giccsre, mint amennyibe kerül a valódi, maradandó értékű művészi alkotás.

A józsefvárosi lourdesi kápolna egy szoborral és két táblaképpel adja elő mondanivalóját: *Jálcs* Ernő lourdesi Madonnájával és *Molnár* C. Pál két pannójával, melyek közül az egyik magát a *Jelenést* ábrázolja a kis *Bernadettel*, a másik egy lourdesi szentséges körmenetet egy csodálatos gyógyulással. Jálcs, akit ma már a legnagyobb élő szobrászaink egyikeként tartanak számon azok, akiket közel enged félelmetes belső vívódásokkal teli alkotó magányához, remekművet alkotott a józsefvárosiak számára, amely modern s ugyanakkor közérthető, fejet hajt előtte a műértő és imádságra tud letérdelni láttára a hívó.

Molnár C. Pál két képe harmonikusan, mégis erőt sugárzóan kapcsolódik a szobor mondanivalójához. Nem „háttérrel” ad hozzá, hanem távlatot, az imádság mellé anyagot elmélkedéshez. Két ablak a két kép, melyen Lourdes titkaira látunk. Ott a szikla is, sokkal hatásosabban, mint ahogy azt bármiféle műgrottával érzékelteni lehetne.

A kis kápolna rácsa előtt felállítása óta mindig látni imádkozó és elmélkedő hívőket.

A legszebb magyar lourdesi szobrunk és kápolnánk ékesszólóan bizonyítja, hogy a kegytárgyüzletek gipszmosolyú tucatmegoldásaitól eltérően is lehet olyat nyújtani e tárgykörben, ami mindenkinek tetszik. (*Sinkó Ferenc*)

ESZTÉTIKAI NEVELÉS, VALLÁSI ÉLMÉNY; e két fogalom egymás mellé állítása egyáltalán nem kényszeredett témakapcsolás. Évszázadok gyakorlata hangsúlyozza egymásra hangoltságukat. Az esztétikai nevelés és vallási élmény ugyanis az élmény körébe tartozik, és így az örök és állandó valóságok értékrendjébe sorolhatjuk. Örök, s mégis mindig új; örök emberi. A szép alkotás azonfelül, hogy önmaga létezik, valamely eszmét is képvisel. A műrecek egyszerűen önmaga, és egy mélyebb valóság kinyilatkoztatása.

Itt táruul a vallási élményre nevelő pap, oktató elé az első szélesvásznú munkaterület. Mozgással kell telíteni a legapróbb részecskéket is. Világegyházi viszonylatban is különböző, serkentő módszereket figyelhetünk meg. Az összegyűjtött adatok szerint a mindennapi nevelői munkát végző vallásoktató olykor mintha túlságosan messziről indulna. Az oktató esztétikai élményeket ad, melyek első pillanatban mintha nem is volnának rokonságban a vallási élménnyel. Amde ezt követi a meglepő fordulat: a nevelő körültekintő kérdésekkel kontrollálja az élményre okozta lelki ráhangzást. A józan összegezés újabb lehetőségek felhasználására ösztönöz; p. o. a rendszeres lelkiéletet igénylők 61 százaléka (gyónás-áldozás, ima, fohász, olykor az Isten jelenlétének mélyebb átélése...) a művészetek valamelyik ágával benső kapcsolatban van. Fokozott érdeklődést érdemelne, a lírikus művészetek, s a zene, festészet stb., a vallási élet élménysorozatának melyik részét segíti elő, illetve a dráma kedvelése mit jelent a lelkiismereti problémák fölfedezésében, megoldásában. Természetes, ezek a megállapítások nem akarnak az újdonság jelmezében tetszelegni, hiszen a vallási és esztétikai élmény vérrokonságát már számtalan visszatevő művész, gondolkodó hangsúlyozta. Csupán két nevet említsünk meg. Bár időben, korban egymástól távol éltek, élményük mégis egy síkban találkozott. Szent Agoston „Vallomások” III. könyv 4-ik fejezetében írja: „Forgattam az ékeesszólastán könyveit... Cicero nevű író könyve került elé; — nyelvét mindenki elismeréssel emlegette — ... Címe: Hortensius.” A mű belső stílusával együtt fellépő esztétikai élmény az igaz felé fordítja Agoston tekintetét: „Ekkor kezdem felkenni, hogy hozzád térjek”. Cicero műve nem vallásos mű, de az Egyházdoktor értékelése találó: benne a katolikum. A szép műben a jó válik igazzá; ezt művészien fogalmazza meg Thomassinus: „A szép a jónak mintegy előcsarnoka”. Agoston élményéhez hasonló a másik, nagy kereső, Paul Claudel élménye. A „démoni szózseni”, Rimbaud „Pokoli évad”-ja jelenti Claudel számára az új utak kezdetét. E fiatal titán olvasása után így ír Claudel: „Egyetlen költőhöz illő feladatot, hirdetni az örökkévalóságot.” Itt leljük meg a gyakorlati bizonyágtételt: a mű, bár kifejezetten nem vallásos, mégis kozmikus „Magasságélményt” nyújthat. Ez megállapítást az esztétika igazolja. „Kítáruul a szellem az új élmény, a távlatokba nyíló világ transzcendentijája előtt, és itt döbben rá az emberi szellem igazi feladatára. A fölsimert arányok látán, bár öntudatlanul, de mégis megjelen valami ismeretlen utáni vágy, valami soha-nem-hallott világ, valami tökéletesebb valóság. Ha fölsimerte e „magassági-élmény” skáláját, a Szépségnek gazdag tartalmát, mohó szenvedéllyel egyre többet akar megszerezni”. (Sik S. Esztétika.)

A tények efféle rögzítése tökéletesen megfelel az Egyház esztétikai nevelést és vallási élményt nyújtó gyakorlatának. (Flanagan atya zenekari, festő klubjai a Fiúkvárosában.) Amde a technikai korforduló idején találkozunk jelenségekkel, amelyek elgondolkoztatnak. Egyre több azok száma, akik szívesen hivatkoznak a technikai élményekre. Így egy újabb gyakorlati körkérdés eredménye szerint: a megkérdezettek 19 százaléka élete egyik legemlékezetesebb élményeként egy modern építészeti alkotást (ez még az esztétikába sorolható), modern-vonalú gépkocsit, vagy egyszerű gépezetet stb. jelölt meg. A technikai korforduló követelményeket támaszt, s szükségyszerűen hódít. Ezek a jelenségek éreztetik hatásukat a vallási élmények területén is. A kérdés tömör megfogalmazása: a technikai élménysorozat hátráltatja, vagy lendíti a vallási élményfunkciókat? A technikai élmény egyre univerzálisabb jelenléte követeli a vizsgálódást; ezért jelenik meg egyre több értekezés, p. o. „Technika és kontempláció”. Természetes, a józanul és higgadtan mérlegelő megoldástól még távol vagyunk. A technikai élmény lehet oly szugesztív erejű, az alakítás oly magával ragadó, hogy — külön okoskodás nélkül — észre sem engedi venni az

ábrázolás távollétét. Sik Sándor megállapítása erre az élménykorra is érvényesíthető: „A mű gondolatot és érdeklődést megmozgató erőt tartalmaz”. Az így felkeltett figyelem visszavezethető az alkotó nagyszerű elgondolásához, a konstruáló szellemhez. Ezen út megépítése további vizsgálódások feladata. Mindenestre így is biztosítva van a figyelem készenléte és az élmény-tevékenység.

A sikeres nevelői munka továbbra is javallja az Egyház klasszikus nevelési irányát. Továbbra is fel kell használni az esztétikai élményeket; s a mechanizálódás korában ez mennyire fontos! A nevelő, akit ezek a megfontolások vezérelnek, eszközökben sohasem szűkölködik. Kezdeti fokon felhasználja a gyermek, a tanuló számára is jól ismert élménykört, vers, templomi énekszöveg, festmény, zene, stilisztika stb., — ezután megismerteti velük a rendezettség és a szent fegyelmélettség templomi liturgiáját, fölemelkedve egészen a jelképek élő valóságáig. Hiszen az esztétikai élmény ezzel a vallás-jelkép élményfokkal közeli rokonságban áll. „A művészet az égiek földi képmása”, így a vallási liturgikus jelképek is, melyek élő nézésére kell megtanítanunk a ránbizottakat, Romano Guardini megfogalmazása szerint: „Mozgásba kell hoznom azt, ami az emberben ezekre az elemi jelekre megszólal. Így kell megéreznünk, hogy mennyiben kifejező jelek, vagyis szimbólumok ezek”.

Mindezek a megfontolások a vallási élmény természetes előkészítésére vonatkoznak, amely fölé „additur gratia”; hiszen „a Lélek ott fúj, ahol akar”.

(Sz. G.)

„KÖNYVEK KÖNYVE.” Fenti címmel 1918-ban Kőhalmi Béla könyvtartudós szerkesztésében, Lantosék kiadásában igen érdekes könyv jelent meg, amely — ankét-szerűen — az akkori közélet 87 kiválóságának — íróknak, tudósoknak, művészeknek s más közéleti embernek vallomását tartalmazza kedves olvasmányaikról. A megkérdezetteknek két kérdésre kellett válaszolniuk: 1. melyek azok a könyvek, amelyek állandó, vagy újra meg újra visszatérő olvasmányai? — 2. átmenetileg mely könyvek gyakoroltak önre mély hatást?

A válaszok „foglalkozási ágak” szerint vannak csoportosítva. A bennünket közelebbről érdeklő „Főpapok” rovatában ez a három név szerepel: Balthazar Dezső (debreceni református püspök), Giesswein Sándor, Prohászka Ottokár. Bizonyára nem lesz érdektelen, ha e két utóbbi katolikus főpapnak — egyéniségükre rendkívül jellemző választát szűk szerint idézzük.

Giesswein Sándor (a könyv kísérő szövege szerint: pápai prelátus, szociológus, a Magyarországi Békeegyesület és a magyar keresztényszocialisták vezére) válaszában csak egyes művek pusztá felsorolására szorítkozik, melyek a következők: Bertha v. Suttner: Der Kampf um die Vermeidung des Weltkrieges (Küzdelem a világháború elkerüléséért), Jacob Ter Meulen: Der Gedanke der internationalen Organisation in seiner Entwicklung, (A nemzetközi szervezet gondolata fejlődése szempontjából), Lammsch: Das Völkerrecht nach dem Kriege (A népek joga a háború után) és Nicolai: Die Biologie des Krieges (A háború élettana).

A felsorolásból kitűnik, hogy Giessweint — béke-apostoli szerepének megfelelően — úgyszólván kizárólag a világbéke kérdései érdekelték.

Változatosabb Prohászka Ottokár válasza, akit a szerkesztő röviden így mutat be: „székesfehérvári püspök, a modern szociális eszméktől megújuló Egyháznak finom filozófusa, a „Föld és Ég”-ben a természettudományi világnézettel kiegyezést kereső hittudós; költő és elragadó szónok”. — Nyilatkozata így hangzik:

Feleletül az első kérdésre: Az újszövetségi Szentírás, S. Ignatii Loyola: Exercitia Spiritualia. Kempis Tamás Krisztus követéséről. Rodriguez Alfonz: A keresztényen tökéletesség gyakorlása. Ludovicus da Ponte: Meditationes. D. Thomaes Aquinatis: Summa Theologica, Vörösmarty, Arany, Petőfi költeményei, Goethe művei, Shakespeare színművei, Stolz Alban: Gesammelte Werke és Pázmány Péter művei. — Feleletül a második kérdésre: Schopenhauer és Nietzsche művei ellentmondást ébresztve, Hans Hörbiger: Glacialkosmogonie, Houston-Chamberlain: Grundlagen des 20. Jahrhunderts és Paul Sabatier: Vie de St. Francois d'Assise.

A felsorolás valóban visszatükrözi a hittudós, költő és szónok Prohászka sokrétű egyéniségét.

Érdekes ismertetni a könyv statisztikai összeállítását is, mely a beérkezett válaszok alapján rangsorba sorolja a legolvasottabb írókat (illetve műveket): Goethe (54), Arany, Jókai (49), Shakespeare (47), Dickens (38), Tolsztoj (36), Petőfi (35), Dosztojevszkij (32); Biblia (30), Flaubert (25), Ady, Vörösmarty (24), Heine, Ibsen (19), Dante, France, Mikszáth (18), Madách (17), Schopenhauer (15), Taine, Thackeray (14), Byron, Zola (13), Balzac, Baudelaire (12), Csokonai, Keller, Maculay, Maupassant, Móricz Zsigmond, Swift (11), Babits, Kemény Zsigmond (10).

Nem érdektelen azoknak a névsora, akiknek vallomásában a *Biblia* is szerepel. (A mi pontosabb számításunk szerint ezek száma a fenti adathoz képest több, s így a Biblia — Dosztojevszkijjal együtt — a rangsorban a hetedik, s nem a nyolcadik helyen szerepel.) Tehát a „bibliások”: Dézsi Lajos, Márki Sándor, Balthazar Dezső, Prohászka Ottokár, Vadnay Tibor, Ady Endre („Állandó olvasmányom voltaképpen nincs is más, mint a Biblia...”), Balázs Béla, Cholnoky László, Csathó Kálmán, Gárdonyi Géza, Harsányi Kálmán, Kozma Andor, Lengyel Menyhért, Lesznai Anna, Móricz Zsigmond, Pásztor Árpád, Szini Gyula, Fülep Lajos, Révész Béla, Szabó Dezső, Tóth Árpád, Bernát István, Kacziány Géza, Kaposi József, Lukács György, Sikabonyi Antal, Supka Géza, Beregi Oszkár, Erdélyi Pál, Ferenczi Zoltán, Gyulai Farkas, Wiesner J. Emil.

Hadd emlékezzünk meg arról is, hogy Köhalmi Béla két évtized múltán, 1937-ben megismételte vállalkozását, s az ekkor megjelent „Új Könyvek Könyvé”-ben már 173 író, művész, tudós olvasmányaikról szóló vallomását gyűjtötte össze. Erdemes összehasonlítani az új kötet „rangosrát” a megelőző kötetével:

Ady, Tolsztoj, Dosztojevszkij, Arany, Goethe, Shakespeare, Biblia—Anatole France—Jókai, Babits, Thomas Mann, Flaubert, Petőfi, Dickens—Móricz Zsigmond, Vörösmarty, Heine—Ibsen, Dante—Nietzsche—Plato, Baudelaire—Aldous Huxley—Madách—Szabó Dezső stb.

Tehát míg a „világi” klasszikusok sorrendje teljesen megváltozik — a változó divat, ízlés, érdeklődés szerint új nevek tűnnek fel, régebbi „favoritok” háttérbe szorulnak —, addig a Biblia változatlanul megtartotta a maga tisztes hetedik „helyezését”...

Számunkra nem lehet vitás, hogy a sok közül valóban melyik a „Könyvek könyve”. (*Kunszery Gyula*)

AZ UNESCO ÉS A NEMZETKÖZI MEGÉRTÉS. Az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete a múlt év november elején avatta Párizsban székházát 81 állam küldötte jelenlétében és tartotta november—december hónapban X. közgyűlését. Igen tanulságosnak látszik ez alkalomból, hacsak vázlatosan is, áttekinteni e szervezetnek a nemzetközi megértés és béke előmozdítására kifejtett tevékenységét.

A II. világháború elején a nyugati államok közt megszűnt a kulturális együttműködés. Csak 1942-ben vették fel az államok ez irányban az érintkezést angol kezdeményezésre, majd a szövetségesek munkájához később az Egyesült Államok delegációja is csatlakozott és egy olyan nemzetközi szerv létesítésére terjesztett elő javaslatot, amely együttműködik az ENSZ-szel a nevelési és kulturális örökség helyreállításában. Létrehozását véglegesen 1945 novemberében határozták el a nemzetek képviselői Londonban.

Az Unesco Alkotmánya bevezetésében hangsúlyozza; mivel a háborúk az emberi lelkekben keletkeznek, az emberi lelkekben kell a békének is védelmet emelni. A népek kölcsönös meg nem értése volt a nemzetek közti gyanakvás és bizalmatlanság szülőoka, ami háborúhoz is vezetett. Az emberi méltóság megköveteli a kultúra terjesztését, és hogy az emberiség igazságosságra, szabadságra és békére neveltesse. Az olyan béke, amely csak a kormányok megállapodásain alakulna, nem hozná meg a népek egyértelmű, tartós és őszinte összefogását, a békét az emberiség szellemi és erkölcsi együttérzésére kell felépíteni.

Az I. cikk szerint a Szervezet célja, hogy a béke és biztonság fenntartását a nevelés, a tudomány és kultúra terén együttműködéssel segíti elő, hogy meg-

különböztetés nélkül mindenki számára világszerte biztosítsa az igazság, a törvény és az ENSZ Alkotmányában az összes népek számára elismert emberi jogokat. Előmozdítja a nemzetek kölcsönös megismerését, megértését, nemzetközi megállapodásokat ajánl az eszmék szabad terjesztésének megkönnyítésére, előmozdítja a népnevelést, hogy az faji, nemi, vagy gazdasági és szociális megkülönböztetéstől függetlenül, mindenki számára elérhető legyen; nevelési módszereket sugall, hogy a gyermekeket az egész világon előkészítsék a szabad ember felelősségének tudatára; gondoskodik könyvek, történeti és tudományos érdekű műalkotások egyetemes örökségének megőrzéséről és védelméről, ösztönzi a kulturális együttműködést tudományos és művészeti téren. De ügyel arra, hogy a tagállamok termékeny különbözőségét megővja.

Mint A. Macleis, az Unesco 1946. évi közgyűlési jelentésében mondja, a „béke” az Unesco munkájában többet jelent a nyílt ellenségeskedések megszüntetésénél; jelenti a szolidaritás állapotát, a tevékenységek egybehangolását, melyben a háborút megelőzik a népek közötti megfelelő és emberi viszony dinamikus és célszerű kialakításával, a háborúra ösztönzést pedig közbömbösítik megvalósított társadalmi, szellemi és gazdasági fejlődéssel. A nemzetek közti nevelési egyenlőtlenség veszély a világ békéjére, ezért előmozdítja a közoktatást. Tankönyvek felülvizsgálására hívja fel az államokat, hogy el-tüntessék a meg nem értést előidéző tankönyvszövegeket. Tömegeszközöket alkalmaz majd a világ népeinek nevelésére: rádiót (1949-ben meg is kezdte adásait), sajtót, filmet, televíziót. Harcot indít az írástudatlanság ellen, különösen Dél-Amerikában az Amazon-vidéken (a Heyla-indiánok körében), ahol a lakosság hiányosan táplált a természet gazdagsága ellenére is. A nacionalizmus és nemzeti problémák tekintetében megvilágítja a nemzeti kultúrák és eszmények közötti eltérő jellemzőket, felébreszti a rokonszenvet és tiszteletet egymás iránt a nemzetekben eszményeik, problémáik értékelése tekintetében. Foglalkozik filozófiai kérdésekkel is, de nem foglal állást egyik filozófiai rendszer mellett sem. Tanulmányozza a népesedés kérdését is, figyelemmel kísérve a lakosság rendkívüli növekedését vagy csökkenését.

Az Unesco adatai szerint a világ lakossága kb. $\frac{3}{4}$ részének nincs kellő lakása, öltözké és tápláléka, eltekintve a fent említett nagyfokú analfabétizmustól. Ez utóbbi azért veszély a békére, mert mint az Unesco mondja, együttjár a szegénységgel, és mikor a népek szerencsétlenek, elégedetlenek, a háború tűnhetik fel előttük egyetlen megoldásnak. Az Unesco eszközei a nemzetközi megértés és béke előmozdítására: tanfolyamok, szemináriumok tartása a nevelők és főiskolások részére a nemzetközi nevelésről és megértésről, nemzetközi munkatáborok szervezése. Mint Einstein professzor mondta: „Egyetlen ember sem sziget. Sorsunk embertársainktól függ az egész világon.” Ez az összefüggés az oka annak, hogy a belső nemzeti feszültségek (pl. munkanélküliség) és a nemzetközi feszültségek (amelyek vallási, faji, ideológiai, nemzeti stb. megfontolásokból származnak) egyformán forrásai lehetnek a nemzetközi helyzetveszélyeztetésnek. Ezért tanulmányozta legutóbb az Unesco az ipari automatizálásnak belső és nemzetközi következményeit pl. a *Carnegie Nemzetközi Békealapítvány* ipari automatizálási tanulmányi csoportja bevonásával és végzett kutatást a világ közvéleményében 1947-ben a nemzeteknek egymásról és a béke megvalósításáról való véleménye tekintetében.

Mielőtt a legutóbbi X. közgyűlés nyilvánosságra hozott határozatáról szólnék, megemlítenék gondolom az Ujdelhiben (India) 1956-ban tartott IX. közgyűlés határozatait, mert több a nemzetközi megértést érintő problémát tárgyalt. A határozatok szerint az Unesco a nemzetközi megértés előmozdítására folytassa a békés együttműködést elősegítő társadalomtudományi módozatok tárgyalagos tanulmányozását (nemzetközi egyetértést érintő feszültségek, idegen országok megismerése, a viták békés rendezésének és a közvetítésnek módjai, társadalomtudományok részvétele a békés együttműködésben). „*De la nature des conflits*” (A konfliktusok természetéről) címmel 1957-ben az Unesco ki is adott egy könyvet a nemzetközi konfliktusok tanulmányozásáról, amit az *Association Internationale des Sciences Juridiques* folytatott. De az Unesco folyóirata igen értékes tanulmányokat közöl a belső: munkaügyi, perjogi és

magánjogi viták rendezéséről is, vagyis a belső társadalmi megbékélés módjait is tanulmányoztatja.

Az emberi és kisebbségi jogok tekintetében intézkedéseket tesz a szervezet a társadalmi összhangot főnkretevő előítéletek megszüntetésére, a tanítók, tanárok megfelelő tárgyilagos felvilágosításával a faji kérdés tekintetében, ilyen tárgyú kiadványokat ad ki, etnikai és kisebbségi csoportok beilleszkedésére vonatkozó tanulmányok eredményeit hozzáférhetővé teszi gyakorlati felhasználásra. A kutatások u. i. azt mutatják, hogy a faji előítéletek már korai gyermekkorban kezdődnek és a serdülő korban vernek gyökeret a lélekben. Ezért az iskolában kezdik el a felvilágosítást.

Kulturális téren — mondja az egyik határozat — az Unesco igyekezzék megszervezni és megkönnyíteni a tagállamokkal nemzetközi megbeszéléseket filozófusok, írók, művészek, nevelők, tudósok között a mai világot érintő általános emberi problémák tanulmányozására; segítse elő a tagállamokkal különböző népek reprezentatív irodalmi, nem eléggé ismert klasszikus és mai írók művei fordításának terjesztését. Az elkövetkező tíz évre az Unesco dolgozzon ki nagyobb tervet a „Kelet és Nyugat kulturális értékeinek kölcsönös megbeszülésére”. Iskolákban, egyetemeken, minden nevelési intézményben segítsék elő ezt a kölcsönös megértést minden eszközzel, művek fordításával, szemléltető művészi alkotásokkal, zenével. (Azóta meg is jelent az „Orient et Occident” c. folyóirat e megértés előmozdítására.) A nemzetközi megértést a közvélemény az ENSZ és különleges szakintézményei támogatásával segíti elő, a kormányok pedig az atomenergia békés felhasználására vonatkozó, erkölcsi, szociális és kulturális problémák tanulmányozásában tárgyilagos tájékoztatással, a fizikai és nem fizikai dolgozók, diákok és tanárok cseréjével, kétoldalú kezdeményezéssel különböző gazdasági, társadalmi, nevelési rendszerekkel, kulturális hagyományokkal rendelkező országok közt személyek és tevékenységükre vonatkozó anyag cseréjével és az intézmények közvetlen kapcsolatával. Az Unesco az Antropológiai és Etnológiai Tudományok Egyesülete Philadelphiában 1956-ban tartott kongresszusának felkérésére elvállalta a kihalóban lévő népek (tűzföldi indiánok, afrikai pigmeusok, stb.) nepraizai és biológiai megmentését, mert életük tanulmányozása az emberiség történetének kezdeti korát ismerteti meg.

A napilapok híradása szerint a X. közgyűlés elfogadta azt a javaslatot, hogy ne oltásuk a gyermekbe más országok gyűlöletét. Az oktatásban mutatkozó diszkrimináció leküzdésére nemzetközi egyezménytervezetet készít elő az Unesco, melynek személyzetébe azután ázsiai és afrikai tisztviselőket is neveznek ki, hogy ezzel is elősegítsék a nemzetközi megértést.

Mindezekből láthatjuk, az Unesco igen élénk tevékenységet fejt ki a béke és nemzetközi megértés terén. Hogy milyen eredménnyel, az természetesen a Szervezet tagállamain múlik. *(Benkő István)*

JEGYZETLAPOK. (Példák hiánya?) Papok panaszkodnak, hogy prédikációikhoz nem állnak rendelkezésükre megfelelő példagyűjtemények. Ami van, az régi, elavult.

*Igazuk van: ami van, az régi, elavult. Dehát „segíts magadon, Isten is megsegít”. Hogyan? Sz. R. remek, művelt, modern pap-barátom mondja, mi-
kor erről beszélgetünk:*

— Lehetőleg minden újságot, hetilapot, folyóiratot átnézek. Amit prédikációmban példaként fölhasználhatok, kivágom és beragasztom egy erre a célra vásárolt füzetbe. Több kötetes gyűjteményem van már, csupa mai példa; mind mai emberekkel történt. Sosem vagyok zavarban, ha valamit illusztrálnom kell. Nem kell furcsa, a mai ember számára már többnyire mosolygatóan bizarr barokk történetekhez folyamodom. Csak körül kell nézni az életben: tele van körülöttünk pozitív és negatív példákkal. Csak egy kis figyelem és ötletesség kell hozzá, hogy hasznosítsuk. „Ki kell preparálnunk” a körülöttünk folyó életet. Persze kimásolni kész szótárból a mi szövedetünket könnyebb és kényelmesebb, ezt jól tudjuk még az iskolából. De lusta diák, aki a másét másolja. Márpedig a mi hivatásunk nem a kényelem és lustaság hivatása...

Igaz, nincsenek kész példatárak. De mi akadály van annak, hogy akinek szüksége van rá, példatárat csináljon magának? Egy füzet kell hozzá, egy kis ragasztó az Apiszból, egy adag figyelem az élet és sok érdeklődés a mai ember problémái iránt.

(„I d e g e n” p é l d á k.) Beszélgetés ugyanerről a témáról, egy másik pap-pal. Közlöm vele Sz. R. módszerét, s arra, hogy mennyire igaza van Sz. R.-nek, elmondom a következő „példát”:

Pár nappal az Sz. R.-rel folytatott beszélgetés után a szerkesztőségben találomra fölveszem az asztalról a Népszavát; az első, amin a szemem megakad, cikk egy munkásról, aki mellett fölrobbant a benzines hordó. Valósággal agyonégett, válságos állapotban vitték kórházba. Társai pillanatokon belül 3000 forintot adtak össze a családjának, s arra is tömegesen vállalkoztak minden föl-hívás nélkül, hogy „bört adnak” a súlyos beteg bőrtültetési operációjához. Kell-e frappánsabb mai példa a felebaráti szeretetre?

— Sz. R. — mondom — már biztosan beragasztotta valamelyik füzetébe.

— Jó, jó — feleli barátom — csakhogy ez i d e g e n példa.

Rögtön meg is magyarázza. Vannak hívek, ezt gyakorlatból tudja, akik jobban szeretik a teljes „belterjességet”: példában is csak azt, ami katolikus forrású, hívőkkel történik, szentek életéből való, s ha már nem ilyen, legalább jó távoli legyen, a pogány ókorból, legjobb esetben a középkori időkből, esetleg távoli missziókból.

Első válaszul rögtön az evangélium jut eszembe: az irgalmas samaritánus története. Mondhatnám, ez a klasszikus „idegen” példa. Az Úr Jézus annak is szánta. Akik „belül voltak” — a farizeus, a levita — nem gyakorolták az erényt; az Úr Jézus tehát rámutatott arra, aki gyakorolja, és aki történetesen idegen volt, samaritánus, s őt állította példaképnek. „Menj és tégy hasonlóképpen.”

Egyáltalán nem biztos, sajnós, hogy az erényekre mindig mi katolikusok szolgálhatjuk a legszebb példát. Az viszont egészen biztos, hogy a katolikus válás leghatékonyabb ellenpropagátorai azok a katolikusok, akik az erényt ösz-szetévesztik fonákjával, az erénygöggel.

(A z e r é n y k ö n t ö s é r ő l.) Később elgondolkozom a dolgon. Egy kicsit túl hirtelen és túl egyszerűen fogtam meg a kérdést. Vannak, kétségtelenül, akiknél valóban erről van szó: erénygögről. De másoknál, föltehetőleg a többségnél, talán inkább a látásmódban van a hiba. Az erény valamiféle formában, köntösben jelentkezik; bizonyos értelemben véve egy-egy erény is „történeti”: nem minden korban nyilatkozik meg egyformán. Eddig ilyen és ilyen ruhát hordott; mi még talán a régi ruhájában keressük, amikor már új köntöst öltött, abban jár köztünk, észrevétlenül.

Az elmúlt polgári korban például a szeretet erényének legszembetűnőbb megnyilatkozási formája a jótékonykodás volt. Ma a jótékonykodás régi, polgári formái idejüket múlták; olyan társadalomban, ahol mindenki a munkájából él, és mindenkinek van munkája, egyszerűen nincsenek jótékonykodásra szoruló „alacsonyabb néposztályok”. De nincsenek meg a régi értelmű jótékonykodás lélektani föltételei sem. A szocialista társadalom munkásának, ha történetesen rövidebb vagy hosszabb időre munka- s így keresetképtelenné válik, nem kérelmei és szorongó vágyai vannak kegyes segélyekre, hanem törvényben biztosított j o g a i megfelelő ellátásra; nem kiszolgáltatott, hanem birtokon belül van. Nem csak úgy, kegyből vagy jószívből, k a p, hanem jár neki, s ez egészen más, öntudatát tekintve is. Más a j u s s és más az adomány; s aki jogai birtokában a jussát követeli, annak nem lehet könyöradományt adni.

Nincs „jótékonykodás”, nincsenek „könyöradomány-akciók”; akinek a szeme megszokta a szeretetnek ezt a köntösét, mélabúsan megállapítja: kiveszett az emberek szívéből, kiveszett a társadalomból a szeretet. Egy reszketős kezű öreg néni mondta egyszer nekem:

— Hajaj, édes fiam, az én leánykoromban tizenkét koldusnak adtunk ebédet, mindegyiknek megvolt a maga tálja, ott ültek sorban a tornác végében, ették a jó, vastag levest... Volt szívük az embereknek, adtak az inségesnek. De hol van az már...

— De ma már tizenkét koldus sincs, aki beállítson egy-egy házhoz ingyen ebédért — mondtam, s a néni ke ezen szemlátomást eltűnődött.

Változnak az idők, változnak az erények. Száz évvel ezelőtt a szeretet legtermészetesebb formája a koldusok istápolása volt. Ma a szeretetnek egészen más formái vannak. Olyan formái, amelyek érzésem szerint közelebb vannak az evangéliumban parancsul elénk írt felebaráti szeretethez. A szeretet megnyilatkozási formáiból eltűntek a társadalmi különbségek, a szeretet fölülről lefele gyakorlása; a szeretet ma elsősorban talán testvériség. Ezzel kapcsolatban önzetlenebb lett, eltűnt belőle az önszeretet mellékíze (aminek a kísértésétől minden erénnyel kapcsolatban annyit óv Szalézi Szent Ferenc), a tetszélgás abban, hogy adok, hogy jó vagyok, irgalmas vagyok; a szeretet gyakorlása természetesebb lett, és mindennapibb: nem kivételes ünnep, amihez esetleg még külön ünnepi ruhát is csináltattak hajdan, hanem a hétköznapi életformája; a szeretet beleintegrálódott a mindennapi életünkbe. Csak észre kell venni benne, meg kell látni ebben az új, szürkébb, esetleg olajfoltos, de sokkal elnyűhetetlenebb köntösében. Ne a régi ben keressük: azt nem hordja már. S ne panaszkodjunk hiányán csak azért, mert rossz a szemünk s nem vesszük észre a közvetlen közelünkben, új ruhájában.

(Claudel és Claude Roy.) Claude Roy remek, lendületes, szellemes, kritikus; az ő lencséje alatt az irodalom nem halott preparátum, hanem izgalmas élet. *Descriptions critiques* című könyvében (pompás esszéek sorozata) olvasom Claudelről: „Katolicizmusa, melyet parancsoló erejével egyszer s mindenkorra elfogadott, annak szemében is, aki alapjait abszurdnak találja, mint jómagam is — (Claude Roy kommunista) — s aki úgy csodálja meg esztétikai kifejtését, hogy a mögötte álló posztulátumot nem fogadja el: fogalmak, mítoszok, eljárások, belső gimnasztika és bölcsesség szép és veszedelmes építményének tetszik. Claudel jól érzi magát benne, mert nem csonka ember, és mert a katolicizmust valamikor hozzá hasonló emberek csinálták, s mert az valamikor a legemberibb vallások egyike volt. Való, hogy az ember test és lélek, ahogy az inkarnáció misztériuma kifejezte; való, hogy semmire nem megy hit, remény és szeretet nélkül; hogy az emberiség egyetlen nagy test, s mi mindannyian tagjai vagyunk, felelősen minden pillanatban és minden választásunkban, ahogy a Szentek Egységének mítosza hangoztatta; való, hogy a lelkiismeretvizsgálat, a szenvedélyek megzabolázása, a bűnvallomás, a szervezett közvetítés csupa jótékony fegyelem volt.”

A továbbiakban nagyjában ezt mondja Claude Roy: a mai katolikus, kora megromlott egyházával szemben ügyét az örök egyházhoz, Krisztus misztikus testéhez föllebbezheti; a hitetlen pedig a mai politikai katolicizmussal szemben hivatkozhatik „a kezdetek katolikus humanizmusára”, arra, hogy az egyházban, „tévedésekkel, illúziókkal és alaptalan mágiákkal keveredve”, ma már meghaladott formában, olyan emberi igazságok nyilatkoztak meg, amelyeket az ember maga tár föl magának.

A szavakon, kifejezéseken, megítélésen nincs értelme vitázni. Ismétlem: Claude Roy kommunista; ha nem így látná az egyházat, akkor nyilván katolikus volna; — olyan szellem ő, aki csak egy nem tudna lenni: érdektelen, sehova-nem-tartozó, csak-magával-törődő közönyös. Az érdekes számomra ebben az idézetben (s egyáltalán egész ragyogó Claudel-esszéjében) elsősorban az, hogy Claudel, művészi, robusztus, egyből-faragott művész-egyéniségén át megérezte Claude Roy-val a katolicizmus lényegét, pontosabban valamit, egy darabot a lényegéből. Claudelről arra kellett gondolnia, hogy a kereszténységben valami mélyen emberi nyilatkozott meg, és valami egész-ség, valami nem-csonkaság, valami igény az emberi teljességre. Ennek illusztrálására idéztem tanulmányának fenti pár sorát; és ez az, amit nagyon meggondolkoztatónak tartok.

A keresztény embernek, és főként a keresztény művésznek, úgy vélem, elsősorban a humanitásával, a humanitása minőségével kell tanúskodnia a világban arról, ami a hite, reménye és szeretete. Úgy gondolom, hite nem lehet emberellenes, reménye embertelen; szeretet nélkül pedig szóljon bár az anygatok nyelvén... Az ilyen tanúságtételhez persze az kell, hogy az illető, mint

Claude Roy mondja Claudel-ről, „jól érezze magát a hitében”, amivel egy művész számára vele jár, hogy hitében jól érezve magát jól érezze magát a világban is. Valami nyugodt, nagyon alapos optimizmusra gondolok, a Claudel optimizmusára a világ felé: ahogy egyetlen követ el nem dobja, egyetlen kis férgét el nem tapossa, hanem mindent megbecsül és mindent fölemel, mert mindent a roppant isteni világterv részének tud és távlatában becsül meg, legyen az akár ember, akár természeti tárgy, s ha ember: akár szent, akár bűnös.

(Aragon.) Claude Roy után Aragon vettem elő, és nem véletlenül. Egy idézetet kerestem benne, egy kitűnő tanulmányából, mely a nyeggyvenes években, a Résistance idején arról szólt, hogy az igazi francia kötőszó nem a vagy, hanem az és. (Ha emlékezetem nem csal, Chesterton a katolicizmusról irt valahol hasonlót.) Ezt a pár sort is kiírom; mert amikor a tanúságtevő keresztény humanizmusról beszéltek, mutatis mutandis valami ilyesfélét gondolok, ilyen nyíltságra, tágasságra, készségre. Akkor, a Cahiers du Rhône egyik kék füzetében úgy olvastam ezeket a sorokat, mint valami nagyon erősítő szellemi táplálékot. Érzésem és meggyőződése azóta sem változott ebben. Nem becsukni kell kapunkat a világ felé, hanem szélesre tárni; nem arra kell törekedni, hogy kizárjunk, hanem arra, ami a nevünkben is benne van: egyetemességre. Claudel mellett engem, személy szerint, nem kis mértékben nevelt erre Aragon is. A cikk adott körülmények közt készült: a francia ellenállásban; de amit mond, az az akkori aktualitás fölött is elgondolkodtató; én ma is érvényesnek érzem, s hogy magyar viszonylatokban beszéljek: azért, mert Pázmányt szeretem, nem tudnám elvetni egyetlen olyan kulturánk, irodalmunk épületébe tartozó író-ellenfelét sem azért, mert az én szeretett Pázmányomat kárpálja. Katolikus vagyok; de az én mondatom nem az, hogy „Pázmány, vagy Alvinczi?”, hanem éppen mert katolikus vagyok, ez: „Pázmány és Alvinczi”, vagy nyomatékosabban: „Mind Pázmány, mind Alvinczi”. S nem hiszem, hogy ezért hitemben károsodnám.

Ime az Aragon-idezet, 1942-ből, a Cahiers du Rhône kék sorozatának *Controverse sur le génie de la France* (Vita Franciaország szelleméről) című füzetéből. Címe: *La conjonction ET* (Az ÉS kötőszó):

„Megállapítható, hogy Franciaországban két nagy hagyomány van: a keresztény és a materialista. Honnét veszik, hogy összehétközhetnek? Nem nyomban egyetértésben látjuk-e őket, ha Franciaországról van szó? Eszemben sincs, amiért én a másodikhoz tartozom, hogy például kiiktathatnám közös martírológiánkból Jeanne d'Arc-ot, amiért azt állította, hogy hangokat hallott. Ami számomra a lényeges Jeanne d'Arc-ban, Franciaország hősnőjében, az nem az, hogy Szent Mihály urat hallotta, hanem hogy megmentette Franciaországot. És föltételezem, egy másik sikon, hogy Diderot materializmusa nem akadályoz meg egy keresztény szellemet annak elismerésében, ami Diderot-ban jellegzetesen francia, és mint ilyen, számára éppen úgy védendő, mint maga Franciaország.”

(Idézet Jouhandeauból.) Persze a vagy kötőszónak is akadnak hívei. Ezek bizonyára megbotráncognak a föntieken. Igazán nem hiszem, hogy birtokában volnék a csalhatatlan igazságnak; éppen csak igyekszem értelmesen és realisan gondolkodni, s akitől lehet tanulni, anélkül, hogy előbb a nacionáléja felől faggatnám. Őszintén megvallom, eddig ezt még nem bántam meg: ellenkezőleg, csak hasznát láttam magamban annak, hogy Claudeltől is tanultam, de — Aragontól is. Aquinói Szent Tamástól is (igen-igen sokat), de — Marztól is.

A vagy híveinek, ha túl gyorsan fejemer olvasnák, hogy eretnek vagyok, de meg azért is, mert elgondolkodtatónak, jó elmélkedési anyagnak érzem mindannyiunk számára, hadd írjam ide Jouhandeaunak, e nálunk alig-alig ismert érdekes, jelentős francia írónak, Mauriac kortársának egy mondatát; most olvastam, *Carnets de l'écrivain* címmel kiadott naplójában:

„Annyiszor hallottam már, hogy egyesek, akik az üdvösség birtokában hittek magukat, diadalmasan idézték a bűnösök fejére az örök kárhozat ígét; minthacsak nem is volna vakmerőség a magunk választását helyettesíteni Isten választása helyébe.

De honnét veszik ezt a csalhatatlanságot?” (r. gy.)

Felelős kiadó: Saád Béla

S Z E R K E S Z T Ő I Ü Z E N E T E K

L. B. — A lipcsei St. Benno-Verlag kelet-németországi katolikus könyvkiadó. Szerzői nemcsak kelet-német katolikusok, hanem nyugat-németek is. A szépirodalmi művek között a legutóbbi években a következő nevekkel és könyvcímekkel találkozhattunk: Gertrud von le Fort (Das Schweisstuch der Veronika, Die Frau des Pilatus, Hymnen an die Kirche), Peter Dörfler, Reinhold Schneider, Ida Friederike Görres (Die siebenfache Flucht der Radegundis, Das grosse Spiel der Maria Ward), Johannes Kirschweg, Karl-Heinrich Waggerl, a valószínűleg kelet-németországi Johannes Derksen, a külföldiek közül Francois Mauriac (Viperafészek), Ernest Claes és John Henry Newman, stb. Elsősorban hitéleti kiadványait szorgalmazza. Egyházmegyénként (a csonka egyházmegyét is ideszámítva) külön-külön ima- és énekeskönyveket jelentetett meg, rendkívül olcsó áron és gazdag tartalommal (pl. a schwerini vikáriátus imakönyve 1082 lap, ára 4.— DM.). A liturgikus élet fellendülését szolgálják a gregorián énekeskönyvek és füzetek. Megjelentették az Ordo Hebdomadae Sanctae-t miscskönyvalakban, a vásár- és ünnepnapra gregorián korálist (Choral-Messbuch) is. A nagyszámú hitéleti irodalomból kiemelkedő alkotások: Hans Urs von Balthasar Kis Szt. Teréz életrajza, Hünermann X. Szt. Pius életrajza (Brennendes Feuer), Maria Fassbinder Szt. Monika életrajza, Kirch-Rodewyk háromkötetes életrajzsorozata (Helden des Christentums) és Leo Weismantel Szent Erzsébet-életrajza. Igen figyelemreméltó a teológiai és lelkipásztori irodalom anyaga is. Az Ujszövetségi Szentírás és Romano Guardini Zsoltárfordításai mellett szemünkbe ötlök több kiváló biblikus munka. Klasszikus szerzők (Kempis Tamás Krisztus Követése, Szalézi Szent Ferenc Filótheája) szomszédságában megtaláljuk Romano Guardini, Pius Parsch, August Brunner, Josef Gülden, Klemens Tilman, Heinz Schürmann, Hans Lubczyk, Josef Goldbrunner, Augustinus Bea, Franz Xaver Arnold, Van der Meer, P. Liegé, P. Dubarle, P. Dalmais domonkosok és mások írásait. Külön érdeme a St. Benno-kiadónak, hogy kiadványait aránylag igen olcsón juttatja el vevőikhez. Könyvei sokkal olcsóbbak, mint általában a nyugatnémet katolikus könyvek. Összehasonlításképpen megemlíthetjük, hogy pl. a nyugati Verlag Butzon 9.80 DM.-ért kínálja Bernhard Brinkmann S. J.: Kleines katholisches Kirchenlexikon c. művét vászonkötésben, a St. Benno-Verlag pedig ugyanezt „ganzleiderin” 5.70 DM.-ért. A „Kultura” Külkereskedelmi Vállalat révén így aránylag olcsón juthatunk külföldi teológiai könyvek birtokába.

Tanáctalan leány. Budapest. — Azt kérdezi, belemenjen-e a házasságba, ha nem tudja biztosan, szereti-e a fiatalembert, aki megkérte a kezét. Erre mi se felelhetünk mást, mint amit szülei és lelkiatyja mondtak: ne menjen. Kívülálló nem is adhat más tanácsot. Még akkor se, ha a házasság — a férfi tulajdonságait tekintve — kitűnőnek ígérkezik. A férfi megadna mindent önnek: biztonságos életet, hűséget, kedves bánásmódot, tiszta szeretetet, ön pedig odaadná magát — szíve nélkül. Hiába látja tehát eszével kitűnőnek a házasságot, a szíve miatt nem lesz az. Ha nem bizonyos érzelmeiben, hazudni fog az oltár előtt, mikor a papp kérdésére azt feleli, hogy szereti a jelenlevő N.-t. Ön azt

írja, hogy tudja: boldog nem lesz, de legalább nyugodt, rendezett lesz az élete. Ez tévedés. Mert hiába rendezettek anyagi körülményei, hiába veszi körül jólét, nem lesz nyugalma. Mert a nyugalmat nem a külső körülmények biztosítják, hanem a boldogság. Persze, mi is tudjuk, rengeteg házasság van, amelyben a felek szeretet nélkül élnek egymás mellett. Olyanról is tudunk, ahol a felek szeretet nélkül léptek házasságra és később mély tiszta szeretet, sőt szerelem fejlődött ki közöttük. Ez mind nem nyújt biztosítékot, hogy az ön házassága jó lesz. Nem elegendő mások példáját néznünk: a saját erőnkkel kell első sorban számot vetnünk, csak azokon építhetünk Isten kegyelmének segítségével. Legyen őszinte magához és a másik félhez, a férfihez — természetesen — okosan és tapintattal. Igyekezzenek először önmagában tisztázni, mi az, ami miatt az egyébként mindenben megfelelő és kitűnő férfit nem tudja teljesen szívébe fogadni. Lehet, hogy nem ismeri eléggé, félreismeri. Lehet, hogy ha jobban belelát jellemébe, egyéniségébe, életébe, szeretete, szerelme kiteljesedik. Sürgető udvarlójának nyugodtan mondhatja azt, hogy ő önnek rokonszenves, de nem akarja elhamarkodni a dolgot, meg akar győződni róla, igazán egymásnak valók-e. Ha ő igazán szereti önt, tud várni.

Édesapa. — „Magyarázzák meg nekem, miért forszírozza az egyház az alázatosságot. Az csak szerzeteseknek való. Az életben a bátor, fölényes, ha kell kíméletlen fellépésű emberek boldogulnak s nem olyanok, akik meghunyászkodnak. Én pedig úgy szeretném nevelni fiamat, hogy boldoguljon.” — Két alapvető tévedés van ebben a felfogásban. Az alázat nem meghunyászkodás és a bátorság nem fölényeskedés és nem kíméletlenség. Tévedés az is, hogy az egyház a világi embertől szerzetesi alázatot követel. A szerzetesség lényege éppen abban áll, hogy nem elégszik meg a parancsolatok teljesítésével, tehát azal, amit az egyház követel, hanem többre tör annál: követi az evangéliumi tanácsokat. Amit az Egyház „forszíroz”, az a főparancs: Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat. Roppant egyszerű és világos tétel ez. Világosak a következményei is. Az emberek úgy bánnak veled, amint te bánsz velük. Nem alázatosságot, meghunyászkodást kell mutatni az emberek felé, mert attól félnek, rosszat gyanítanak mögötte. Nem is fölényeskedést, kíméletlen fellépést, mert azt különösen hamar és gyorsan megutálják. Fölényeskedéssel talán kamaszgyerekek között lehet ideig-óráig „érvényesülni”, de az életben boldogulni nem lehet. Az emberek — a normális, egészséges lelkűek — azokat szeretik, akikkel jó és kellemes együtt lenni, együtt működni. Sem a vidámságunkat, sem a szomorúságunkat, sem a rokonszenvünket, sem az ellenszenvünket nem szabad ráerőszakolni másokra. Még azt is el kell titkolni, ami fáj, ami hiányzik, ami veszteségünk. Tökéletesen nem sikerül, hiszen gyöngék vagyunk, hamar meglátják rajtunk, mi fáj belül. De az emberek megbecsülik törekvésünket és szívesebben segítenek bennünket, mintha teleüvöltjük panaszainkkal a világot.